

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE
NADİR ESERLER

Yüksek Lisans Tezi

Sevgi ATILA CÜNÜŞ

İSTANBUL 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
BİLGİ VE BELGE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DEKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE
NADİR ESERLER

Yüksek Lisans Tezi

Sevgi ATILA CÜNÜŞ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Tuba ÇAVDAR KARATEPE

İSTANBUL 2010

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans öğrencisi Sevgi Atila Cünüş'ün "Türkiye'deki Üniversite Kütüphanelerinde Nadir Eserler" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Bilgi ve Belge Yönetimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Tez Danışmanı : Doç.Dr. Tuba Çavdar Karatepe
Üniversitesi Marmara

İmza

.....

Üye : Doç.Dr. Oğuz İcimsoy
Üniversitesi Marmara

.....

Üye : Yrd.Doç.Dr. Ümit Konya
Üniversitesi İstanbul

.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu' nun ...01/109/2010 tarih ve 2010/18-4...
sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof.Dr. Emel KEFELİ
Müdür

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
EKLER LİSTESİ.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
GİRİŞ.....	1
I.BÖLÜM NADİR ESER: TANIMI VE ÇEŞİTLERİ.....	5
1.1 TANIMLAR	5
1.2 NADİR ESER ÇEŞİTLERİ.....	10
1.2.1 El Yazmaları	11
1.2.2 İnkunabeller (Incunabulas)	12
1.2.3 Özel Baskı Teknikleriyle Basılmış Eserler	13
1.2.4 Özel Cilt Özelliklerine Sahip Kitaplar (Fine Bindings).....	13
1.2.5 Eski Harfli Türkçe Basma Eserler	14
1.2.6 Latince Basma Eserler	14
1.2.7 Harf Devrimi Sonrası Basılan Yerli Kaynakların İlk Baskıları.....	14
1.2.8 Yurt Dışı Kaynakların İlk Baskıları.....	14
1.2.9 1900 Öncesi Basılmış Tüm Eserler	15
1.2.10 İmzalı Kitaplar (Signed Books)	15
1.2.11 Ekstra Resimli Kitaplar (Extra Illustrated Books).....	16
1.2.12 Sınırlı Sayıda Baskılar (Limited Editions).....	17
1.2.13 Kurumlara Ait Özel Baskılar	17
1.2.14 Baskısı Tükenmiş Yayınlar.....	17
1.2.15 Aynı Yazara Ait Eserlerden Oluşmuş Koleksiyonlar	18
1.2.16 Bir Yayınevi Veya Yayıncıya Ait Eserlerden Oluşmuş Koleksiyonlar.....	18
1.2.17 Özel Bağış veya Satın Alınmış Eserlerden Oluşmuş Koleksiyonlar	19
1.2.18 Özel Fotoğraf Albümleri.....	19
1.2.19 Haritalar	19
II. BÖLÜM TÜRKİYE’DE NADİR ESERLERE SAHİP KÜTÜPHANELER.....	20

2.1 KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI'NA BAĞLI KÜTÜPHANELER VE NADİR ESERLERİ	21
2.1.1 Yazma Eser Kütüphaneleri ve Nadir Eserlere Sahip Halk Kütüphaneleri	21
2.1.1.1 Koleksiyonların İçeriği	21
2.1.1.2 Mevzuat	23
2.1.2 Milli Kütüphane	24
2.1.2.1 Koleksiyonun İçeriği.....	24
2.1.2.2 Mevzuat	25
2.1.3 Bakanlığa Bağlı Müzeler	25
2.1.3.1 Topkapı Sarayı Kütüphanesi.....	25
2.1.3.2 Konya Mevlana Müzesi	26
2.1.3.3 Türk ve İslam Eserleri Müzesi	26
2.2 ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE NADİR ESERLER	27
2.2.1 Teşkilat yapısı	27
2.2.2 Koleksiyonların içeriği	27
2.2.3 Mevzuat	28
2.3 DİĞER KURUMLARDA NADİR ESERLER.....	29
2.3.1 TBMM Kütüphanesi	29
2.3.2 Türk Dil Kurumu Kütüphanesi	29
2.3.3 Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi	30
2.3.4 Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi	30
2.3.5 Atatürk Kitaplığı	31
2.3.6 İzmir Milli Kütüphanesi.....	32
2.3.7 İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Kütüphanesi (IRCICA)....	32
2.3.8 İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi (İSAM).....	33
2.3.9 Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi.....	33
2.3.10 Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi.....	34
2.3.11 Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Kütüphanesi	35
2.3.12 Askeri Müze.....	36
2.3.13 Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi	36
2.3.14 Sadberk Hanım Müzesi.....	37
III. BÖLÜM TÜRKİYE ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE NADİR ESERLERİN MEVCUT DURUMU VE ÖNERİLER.....	38
3.1 DEPO ŞARTLARI VE GÜVENLİK	38

3.2 NADİR ESERLERİN BAKIM VE RESTORASYONU.....	44
3.3 NADİR ESERLERİN KATALOGLANMASI.....	47
3.3.1 Yazma Eserlerin Kataloglanması.....	48
3.3.1.1 Yazma Eserlerin Kataloglanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Özellikler	49
3.3.1.2 Yazmaların Tespiti İçin Gerekli Başvuru Araçları.....	52
3.3.2 Eski Harfli Basma Eserlerin Kataloglanması	52
3.3.2.1 Eski Harfli Basma Eserlerin Kataloglanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Özellikler	53
3.3.2.2 Eski Harfli Basma Eserler İçin Gerekli Başvuru Kitapları.....	56
3.3.3 Batılı Kaynaklı Nadir Eserlerin Kataloglanması	56
3.3.3.1 Batılı Kaynaklı Nadir Eserlerin Kataloglarında Belirtilmesi Gereken Özellikler	57
3.3.3.2 Batılı Kaynaklı Eserler İçin Gerekli Başvuru Kitapları.....	58
3.4 TEKNOLOJİNİN KULLANIMI.....	59
IV. BÖLÜM ANKET SONUÇLARI.....	67
4. 1 NADİR ESER TANIMI.....	67
4.2 NADİR ESER ÇEŞİTLERİ.....	70
4.3 ERİŞİM VE KULLANIM ŞARTLARI.....	74
4.4 NADİR ESERLERİN DEPO ŞARTLARI VE GÜVENLİĞİ.....	77
4.5 NADİR ESERLERİN BAKIM VE RESTORASTONU	79
4.6 NADİR ESERLERDE TEKNOLOJİNİN KULLANIMI.....	81
4.7 NADİR ESERLERİN KATALOGLANMASI.....	84
4.8 PERSONEL	86
SONUÇ VE ÖNERİLER	88
KAYNAKÇA.....	91
EKLER.....	99

ÖNSÖZ

Bir üniversite kütüphanesi, nadir eserler biriminde çalışan bir kütüphaneci olarak karşılaştığım sorunlar, beni bu konuda bir tez hazırlamaya yönlendirmiştir. Nadir eserler birimi olarak karşılaşmış olduğumuz problemler karşısında diğer üniversite kütüphanelerinin nasıl bir çözüm yolu bulduğu veya herhangi bir çözüm olup olmadığı sorusu pek çok kez karşımıza çıkmıştır.

Öncelikle nadir eser nedir? Hangi eserler nadir eser kapsamında değerlendirilmelidir? Bu değerlendirme esnasında kriterlerimiz neler olmalıdır? Nadir eserlerin gelecek nesillere aktarılması gereken kültürel bir miras olduğu düşünüldüğünde, bir üniversite kütüphanesi olarak, nadir eserlerden yararlandırma, kullanıma hazırlama, koruma, gerekli fiziki şartların sağlanması, teknolojiden yararlanma gibi konularda neler yapılabilir veya yapılmalıdır? Gibi pek çok sorunun Türkiye’de cevapsız kaldığı görülmüştür. Bu tez ile bu soruların cevaplarının müstakil bir çalışmada toplanması hedeflenmiştir.

Tez konusunun belirlenmesi ve yürütülmesi esnasında göstermiş olduğu ilgi, katkı ve sabrından dolayı öncelikle tez danışmanım Doç. Dr. Tuba Çavdar Karatepe’ye içten teşekkürlerimi bir borç bilirim. Daha sonra mesleğimi bana öğreten, sevdiren ve bu günlere ulaşmamda ayrı ayrı katkıları olan, başta Prof. Dr. İsmail Erünsal, Prof. Dr. Hamza Kandur, Doç. Dr. Oğuz İcimsoy, Doç. Dr. Berat Birfin Bayraktar’a, bana Osmanlıcayı sevdirecek bugün nadir eserler biriminde çalışıyor olmamın alt yapısını sağlayan hocalarım Mustafa Oğuz, Doç. Dr. Bilgin Aydın, ve Dr. Rıfat Günalan hocalarıma ve tüm Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi öğretim üyelerine en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırmam için uygun koşulları sağlayarak benden desteklerini esirgemeyen Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi Daire Başkanı Sn. Hatice Ün Hanım’a ve kütüphane danışmanımız Yard. Doç. Dr. Köksal Seyhan’a, araştırmam sırasında değerli görüşleri ile bana destek olan iş arkadaşlarım Sevim Cevizbaş ile Meryem İdiler’e ve kardeşim Dr. Sevim Atila Demir’e ve son olarak sabrı ve desteği ile yanımda olan sevgili hayat arkadaşım Fatih Cünüş’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Yapmış olduğumuz araştırmalar göstermiştir ki Türkiye’de nadir eserler konusunda yapılmış çalışmalar yok denecek kadar azdır. Türkiye’de nadir eser neye denir? Hangi eserler nadir eser olarak kabul edilmelidir? sorularına, gerek literatürde ve gerekse uygulamalarda standart cevaplar bulabilmek oldukça zordur.

Bu çalışmada amaç öncelikle “Nadir eser nedir?” sorusunun cevabını vererek bu alandaki literatür boşluğunu doldurabilmektir. İkinci olarak “Hangi eserler nadir eser olarak kabul edilmelidir? Üniversite kütüphanelerindeki nadir eserlerin durumları nedir?” sorularının cevaplarına ulaşmaktır.

Çalışmanın kapsamı Türkiye’deki üniversite kütüphanelerindeki nadir eserler olarak sınırlandırılmıştır. Türkiye üniversite kütüphanelerindeki nadir eserlerin fiziki şartları, koruma, kullanıma hazırlama ve sunma, erişim şartları, güvenlik, yönetim ve teknolojiden yararlanma konularında olması gereken ve mevcut durum bir arada verilmiştir.

ABSTRACT

Researches have shown that we have made, there are almost no studies on rare books in Turkey. It is difficult to find standart responses both in literature and practice that what is known as a rare book in Turkey? Which books should be regarded as a rare.

The aim of this study, firstly, to answer the question that "What are rare books?" as to fill the gaps in the literature in this field. Secondly, to get answers the questions that "Which should be considered as rare books? What is the status of rare books in university libraries."

The scope of work is limited to rare books in the university libraries of Turkey. There have been given together both the contitions there must be and there are about the physical conditions, protection, preparing and giving to use, access, security, management, and using the technology conditions of rare books in university libraries of Turkey.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1:	Türkiye yazma eser kütüphaneleri.....	22
Tablo 2.2:	Yazma eserlere sahip halk kütüphaneleri.....	23
Tablo 3.1:	Müze, kütüphane ve arşivler için sıcaklık ve bağıl nem standartları.....	40
Tablo 3.2:	Farklı malzeme türleri ve kullanım amaçları için uygulanması gereken çözünürlükler.....	62
Tablo 3.3:	Farklı malzeme türleri için tavsiye edilen tonlama şekilleri.....	63
Tablo 4.1:	Nadir eser çeşitleri.....	70

EKLER LİSTESİ

EK 1:	Anket Önyazısı.....	99
EK 2:	Anket Soruları.....	100
EK 3:	Anket Gönderilen Üniversite Kütüphanelerinin Listesi.....	108
EK 4:	Anketimize Cevap Veren ve Nadir Eserlere Sahip Üniversite Kütüphanelerinin Listesi.....	111
EK 5:	Nadir Eserlere Sahip Olmadıklarını Bildiren Üniversite Kütüphanelerinin Listesi.....	112
EK 6:	Anketimize Cevap Vermeyen Üniversite Kütüphanelerinin Listesi.....	114

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:Amerika Birleşik Devletleri
A.g.e.	:Adı geçen eser.
ALA	:American Library Association
ASHARE	:American Society of Heating, Refrigerating and Air-Conditioning Engineers
c.	:Cilt
Çev.	:Çeviren
Ed.	:Editör.
EBYS	:Elektronik Belge Yönetimi Sistemi
FSEK	: Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu
Haz.	:Hazırlayan
HVAC	:Heating Ventilation and Air-Conditionin
IFLA	: The International Federation of Library Associations and Institutions
IRCICA	:Research Centre for Islamic History, Art and Culture
İSAM	:İslam Araştırmaları Merkezi
LC	Library of Congress
No.	:Numara
OCLC	:Online Computer Library Center
ODLIS	: Online Dictionary for Library and Information Science
p.	: Page
s.	: Sayfa
T.C.	:Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK	:Türk Dil Kurumu
TDV	:Türkiye Diyanet Vakfı
TKD	:Türk Kütüphaneciler Derneği
TTK	:Türk Tarih Kurumu
TÜBATOK	:Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu
TÜYATOK	:Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu
ÜNAK	:Üniversite ve Araştırma Kütüphaneleri Derneği

V. :Volume
v.b. :ve benzeri
Worldcat :World Catalog (The OCLC Online Union Catalog)
www : World wide web

GİRİŞ

Nadir eserler, gelecek nesillere aktarılması gereken çok değerli kültürel miras ve hazinelerimizdendir. Bu eserlerin korunmasının yanında, erişimi, insanlığın hizmetine sunulması, nadir eserlere sahip kütüphanelerin önemli görevlerindedir.

Üniversite kütüphanelerinin kuruluş amacı, öncelikle üniversitenin kendi bünyesindeki öğretim elemanları, üniversite personeli, araştırmacılar ve öğrencilerin bilgi gereksinimleri için kaynak sağlamaktır. Kütüphane kullanıcıları kaynaklara kısıtlanmaksızın erişmek isterler ki bu üniversite kütüphanelerinin görevlerinden biridir. Bu görev göz önüne alınarak düşünüldüğünde, üniversite kütüphanelerinin bünyesindeki nadir eserlerin depolarda tutularak araştırmaya kapalı olması, kütüphanelerin kuruluş ve hizmet amacına ters düşmektedir. Bununla beraber nadir eserlerin diğer koleksiyondan ayrı yararlandırma, koruma ve saklama vb. şartlara sahip olması gerektiği de muhakkaktır.

Nadir eserlerin kültürel miras olduğu ve gelecek nesillere aktarılması gerekliliği gerçeğinden hareket edilerek nadir eser kavramının net bir tanımının yapılması ve hangi eserlerin nadir eser olduğuna dair kriterlerin belirlenmesi, koruma ve yararlandırma şartlarının iyileştirilmesi için gereken adımlar atılması gerekmektedir.

Bu araştırmanın hipotezi “Türkiye’de nadir eser kavramının kesin ve standart bir tanımı yoktur. Türkiye üniversite kütüphanelerinde bulunan nadir eserler, fiziki şartlar, kullanım, erişim, koruma, yönetim, personel, teknolojiyen yararlanma vb. konularda uygun koşullara sahip değildir” şeklinde belirlenmiştir.

Çalışmanın amacı, nadir eser kavramını Türkiye için, bilgi ve belge yönetimi standartlarına uygun olarak tanımlayarak bu alandaki literatür boşluğunu doldurmak; bu tanıma bağlı olarak da üniversite kütüphanelerindeki nadir eser koleksiyonlarını ve buldukları koşulları tespit ederek, uygun koşullarda korunmaları ve yararlandırmaya sunulmaları için önerilerde bulunmaktır.

Araştırmanın kapsamı, Türkiye üniversite kütüphanelerindeki nadir eserler olarak sınırlandırılmıştır.

Çalışmada belgesel analiz ve betimleme yöntemi kullanılmış, anket tekniğinden yararlanılmıştır.

Araştırma için birinci adımı kaynak taramasıdır. Çalışmada kullanılacak eserlerin tespiti için, çeşitli kütüphanelerin online katalogları taranmış ve kaynakların tamamına yakın bir kısmı Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi'nden sağlanmıştır. Ayrıca Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesinin elektronik veri tabanlarından yurtdışı makalelere ulaşım sağlanmıştır.

Çalışma için başvuru alan diğer kaynaklar ise elektronik ortamda Türkiye Bibliyografyası, Türkiye Makaleler Bibliyografyası, Kütüphane katalogları, YÖK Tez Veri Tabanı, Türk Kütüphaneciliği Dergisi'dir. Ayrıca Google üzerinden çeşitli yurtiçi ve yurtdışı çalışmalara ve makalelere erişim sağlanmıştır.

Tezin hazırlanması aşamasında Türkiye'de nadir eserler konusunda hazırlanmış tüm kaynaklara erişilmeye çalışılmış; fakat bu konuda ülkemizde daha önce yapılmış müstakil bir çalışmaya rastlanmadığı gibi Türkçe literatürde de yeterli bilgi bulunamamıştır. Çalışma sırasında yazma eserler ve Osmanlıca basma eserler konularında hazırlanmış olan basılı yayın, makale, tez ve internet ortamındaki çeşitli kaynaklardan da yararlanılmıştır.

Araştırma için ikinci adım ise anket sorularının hazırlanmasıdır. Anket, Türkiye üniversite kütüphanelerindeki nadir eserlerin durumlarını çok yönlü olarak incelemeye imkân verecek şekilde hazırlanarak üniversite kütüphaneleri daire başkanlarına gönderilmiştir. Anketin hazırlanması aşamasında daha önce yurt dışında bu konuda hazırlanmış iki çalışmadan yararlanılmıştır. Bunlardan birincisi online erişim sağladığım "Survey on Rare Books and Their

Management¹”, ikincisi ise yayınlanmamış bir tez olan “Rare Book Collections in College and Universtiy Libraries” adlı çalışmadır².

Bu aşamada karşılaşılan en büyük zorluk, ilk etapta ankete geri dönüşün çok az olmasıdır. E-posta yolu ile kütüphane yöneticilerine gönderilmiş olan anket, daha sonra sırasıyla bir alt düzey yöneticilere de gönderilmiş, cevap gelmeyen bazı kütüphaneler ile telefon ile görüşülmüştür. Anket sorularının hazırlanması, kütüphanelere gönderilmesi, cevapların geri gelmesi aşaması yaklaşık sekiz ay kadar sürmüştür. Buna rağmen Türkiye’deki tüm üniversite kütüphanelerinden cevap almak mümkün olmamıştır.

Tez dört bölümden oluşmaktadır. “Nadir Eser: Tanımı ve Çeşitleri” adını taşıyan birinci bölümün birinci kısmında öncelikle Türkçe ve yabancı kaynaklarda nadir eser kavramının tanımı aranmıştır. Ulaşılan bu tanımların da ışığında Türkiye ve Türkiye’deki üniversite kütüphaneleri için nadir eser kavramının tanımı yapılmıştır. İkinci kısımda ise hangi eserler nadir eser olarak kabul edilmelidir? Bir eserin nadir olarak kabul edilmesi için hangi özellikleri taşıması gereklidir? Sorularının cevapları aranmıştır.

İkinci bölüm “Türkiye’de Nadir Eserlere Sahip Kütüphaneler” adını taşımaktadır. Bu bölümde nadir eser koleksiyonlarına sahip belli başlı kamu ve özel kurumların yapısı ve koleksiyonları hakkında genel bilgiler verilmiştir.

“Türkiye’deki Üniversite Kütüphanelerindeki Nadir Eserlerin Mevcut Durumu ve Öneriler” isimli üçüncü bölüm genel olarak anketimizin bölümleri temel alınarak hazırlanmıştır. Üniversite kütüphanelerimizdeki nadir eserlerin depo şartları ve güvenliği, bakımı ve restorasyonu, kataloglanması ve nadir eserlerde teknolojinin kullanımı konuları alt bölümlere ayrılarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Bu bölüm, üniversite kütüphanelerindeki nadir eserlerin durumlarının olması gereken ile mevcut durumun bir arada görülebileceği şekilde hazırlanmıştır.

¹ *Survey on Rare Books and Their Management*, <http://www.ndl.go.jp/en/cdnla0/newsletter/057/572.html>, (04.12.2008)

² Lucile Huntington, *Rare Book Collections in College and Universtiy Libraries*, (Master Thesis, Urbana, Illinois: Universtiy of Illinois, 1938)

Dördüncü ve son bölümde ise yapılan anketin sonuçlarına yer verilmiştir. Ankete verilen cevapların sonuçları, cevaplayan kurumun ismi açıklanmadan sayısal veriler ile sunulmuştur. Sayısal olarak yorumlanamayan tanım sorularının cevapları olduğu gibi verilmiştir. Anket konusal olarak bölümlendirilmiştir.

I. BÖLÜM

NADİR ESER: TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

Bu bölümde nadir eser kavramının tanımı yapılacaktır. Öncelikle Türkçe literatürde, daha sonra yurt dışı kaynaklarda nadir eser kavramının nasıl tanımlandığı araştırılarak Türkiye için bir nadir eser tanımı gerçekleştirilecektir.

Yapılan tanımın ardından nadir eser çeşitleri incelenecektir. Nadir eser çeşitleri nelerdir ve hangi özelliklerinden dolayı nadir eser olarak kabul edilmelidir? Sorularının cevapları verilecektir.

1.1 TANIMLAR

Nadir eserlerin tanımı konusunda Türkçe literatürde ulaşabildiğimiz kaynaklar son derece kısıtlıdır. Türk Dil Kurumu'nun Büyük Türkçe Sözlüğü sürekli olarak güncellenen ve Türk dili konusunda önemli bir danışma kaynağıdır. Bu sözlüğün en güncel haline TDK web sitesinden online olarak erişim mümkündür. Bu sözlükte yapılan taramada nadir eser maddesi ve tanımına rastlanmamıştır. Sadece “el yazması” maddesi altında “Basım tekniğinin gelişmediği dönemlerde elle yazılmış kitap. Basılı olmayıp kalemle yazılmış” şeklindeki iki tanıma rastlanmıştır.³

Türkiye’de kütüphanecilik alanında hazırlanmış sözlük niteliğindeki üç eser, Meral Alpay’ın 1973’te yayınlanan *Kütüphanecilik Terimleri* isimli kitabı, Leman Şenalp’ın Türkçe kısmını hazırlamış olduğu, 1959’da yayınlanan, *Dört Dilde Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü* ve Berin U. Yurdadoğ’un 1974’te Türk Dil Kurumu tarafından yayınlanmış olan *Kitaplıkbilim Terimleri Sözlüğü*’dür. Bunlardan başka, ÜNAK’ın online Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü de henüz hazırlanma aşamasında olmakla birlikte Türkçe kaynaklar arasında gösterilebilir.

³ *Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük*,
<http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=el+yazmas%FD&ayn=tam>, (15.02.2010)

Meral Alpay *Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü*'nde nadir eser kavramını şöyle tanımlamıştır:

“Az bulunan eser. Yerine yenisinin getirilmesi çok güç veya olanaksızdır. Beşik devri basmalar, yazmalar, eski süreli yayınlar v.b. değerli eserler büyük kütüphanelerde ayrı depolarda saklanır. Nadir eserler deposundaki kitaplar özel izinle okuyucuya verilir. Kütüphanecilerden de herkes bu depoya giremez.”⁴

Leman Şenalp'in hazırlamış olduğu sözlük ise biçim özelliği itibariyle terimlerin ne anlama geldiğini içermemekte, sadece İngilizce, Almanca ve Fransızca olarak 3 sütun halinde hazırlanmış olan kütüphanecilik terimlerinin Türkçe karşılıklarını 4. sütunda vermektedir. Nadir eser kavramının İngilizce, Almanca ve Fransızca karşılıkları tanım olarak değil, kelime olarak verilmiştir

Berin U. Yurdadoğ'un sözlüğünde nadir eser maddesi ve tanımı bulunmamaktadır. Yazma eserler için “Yazmalarla İlgili Terimler” başlığı altında ayrı bir bölüm bulunmakta nadir eser kavramına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

ÜNAK'ın web sitesindeki online Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğünde ise nadir eser kavramı, İngilizce ve Türkçe olarak, madde halinde görülmekle birlikte, tanımına dair herhangi bir not bulunmamaktadır. Bununla birlikte halen madde girişlerinin devam ettiği bildirilmektedir.⁵

Kütüphanecilik alanında yabancı literatürde sözlük niteliğinde pek çok kaynağa rastlamak mümkündür. Bunlardan İngilizce olan kaynaklarda “Rare Book” (Nadir Eser) maddesi altında nadir eser tanımları bulunmaktadır.

Dictionary for Library and Information Science' da, nadir eser çok değerli ve bulunması çok zor olan sadece birkaç kopyası günümüze ulaşmış olan kitaplar, olarak tanımlanmıştır.⁶

⁴ Meral Alpay, *Kütüphanecilik Terimleri*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1973, s. 60.

⁵ *Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü*, <http://kaynak.unak.org.tr/mod/glossary/view.php>, (15.02.2010)

⁶ Joan M. Reitz, *Dictionary for Library and Information Science*, Westport, Conn: Libraries Unlimited, 2004, p. 590.

A.L.A. Glossary of Library Terms'te, çok eski kitap, bulunması çok güç olan, nadiren müzayedelerde rastlanabilen kitaplar olarak tanımlanmıştır. Ayrıca aynı madde altında nadir eser kapsamında, inkunabel baskılar, 16. ve 17. yüzyıllara ait baskılar, 1820 öncesi Amerikan baskıları, birinci baskı kitaplar, sınırlı sayıda baskılar, özel gravür, resim ve cilt özelliklerine sahip eserler gösterilmiştir.⁷

International Encyclopedia of Information and Library Science'a göre nadir kitap kavramı kitapçılık sektöründe ticari bir terim olarak ortaya çıkmış, daha sonra kütüphanecilik kavramı haline gelmiştir. Bir kitabın bulunması çok zor oluşuna göre bu ismi almıştır⁸.

Ayrıca online bir sözlük olan Joan M. Reitz'in hazırlamış olduğu *ODLIS: Online Dictionary for Library and Information Science*' a baktığımızda nadir eser kavramının, çok zor bulunan kitap, çok nadiren müzayedelerde rastlanılan ve genellikle maddi değeri çok yüksek olan kitaplar, şeklinde tanımlandığı görülmüştür.⁹

Bu tanımlara göre nadir eser, bulunması zor olan, müzayedeler ve sahaflar aracılığı ile el değiştiren; alım satımı yapılan, genellikle maddi değeri yüksek, yazma eserler, inkunabeller, özel cilt, resim ve gravür özelliklerine sahip kitaplar, sınırlı sayıda basılmış kitaplardır denilebilir.

Tüm dünyada kabul edilebilecek bu genel tanıma ilave olarak özellikle ülkelerin matbaacılık tarihine bağlı olarak her ülkeye ve o ülkeye özgü kurumlara ait özel nadir eser tanımları ve kriterleri olabilmektedir.

Bir eserin nadir eser kriterlerine sahip olup olmadığının belirlenmesinde, kitap yayımını ve kütüphaneleri büyük ölçüde etkileyen savaşlar, devrimler, reformlar, doğal felaketler vs. gibi olaylar göz önüne alınmalıdır. Bunlar bazen tüm dünyayı etkileyen (I. ve II. Dünya savaşı gibi) olaylar olabilmesinin

⁷ *A.L.A. Glossary of Library Terms With a Selection of Terms in Related Fields*, American Library Association, Chicago: American Library Association, 1973, p. 110.

⁸ John Feather and Paul Sturges. (ed.), *International encyclopedia of information and library science*, London ; New York : Routledge, 1997, p. 387.

⁹ Joan M. Reitz , *Online Dictionary for Library and Information Science*, <http://lu.com/odlis>, (05.02.2010)

yanında, her ülkeye veya bölgeye özel yaşanmış bazı devrimler, savaşlar, iç çatışmalar, afetler gibi olaylar da olabilmektedir. Bu nedenle Türkiye’de yerli ve yabancı kaynaklı nadir eserler, ayrı kriterlere göre değerlendirilmelidir.

Yabancı kaynaklı eserlerin değerlendirilmesinde özellikle tüm dünyayı etkileyen I. ve II. Dünya savaşının yayıncılık ve yayınlanmış eserler üzerindeki muhtemel etkileri ve dünyada genel kabul görmüş nadir eser tanımları ve kriterleri göz önünde bulundurulmalıdır. Buna göre özellikle I. Dünya savaşının bitiş tarihi olan 1918 öncesi eserler dikkatle incelenmeli elimizdeki nüsha, bir başka kopyasının bulunması imkansız veya çok zor olması, basım tekniği, cilt özellikleri ve içeriği açısından değer taşıyan bir eser olması halinde nadir eser kapsamında değerlendirilmelidir.

Yerli kaynaklı eserler için de Türkiye tarihi boyunca sosyal ve siyasi yapıda köklü değişikliklere neden olmuş olan savaşlar ve inkılaplar öncelikle göz önüne alınmalıdır. Türkiye kitap tarihinde dönüm noktası olan matbaanın kullanılmaya başlanması ile yazmadan basmaya geçiş sonrası ilk basılan Müteferrika baskısı eserler, daha sonradan çeşitli baskı tekniklerinin geliştirilmesi ile basılmış eserler, 1928 harf inkılabı öncesi çeşitli yayınevlerinin çıkarmış olduğu eski harfli Türkçe basma eserler ve harf devrimi ile yeni alfabenin kabulü sonrası ilk basılan eserler, Türkiye matbaacılık ve kültür tarihi açısından son derece önem taşımaktadır ve nadir eser kapsamında değerlendirilmelidir.

Hem yerli hem de yabancı eserler için; el yazması nüshalar, önemli yazarlar tarafından imzalanmış eserler, özel cilt özelliklerine sahip eserler, sınırlı sayıda basılmış kitaplar, özel baskı teknikleri ile basılmış eserler, özel gravürlere sahip eserler nadir eser kapsamına alınmalıdır.

Türkiye için özel nadir eser tanımı ve kriterleri olduğu gibi Türkiye’de mevcut kurumların da kendilerine özgü nadir eser tanımları ve kriterleri olabilmektedir. Türkiye üniversite kütüphanelerinde nadir eser denildiğinde, yukarıda sayılan ve genel olarak nadir eser kapsamında tutulması gereken kriterlerin yanında her üniversite için değişebilecek özel kriterler de söz konusu

olabilir. Aynı konuda bir araya getirilmiş çok özel bir koleksiyon olabilir. Örneğin Boğaziçi Üniversitesi'nde mevcut 2.500 cilt kitaptan oluşan ABD Tarihi Dokümanları Koleksiyonu gibi. Veya belli bir döneme ait eserlerden oluşan özel koleksiyonlar, çok önemli bir yazara ait eserlerin toplanmış olduğu koleksiyonlar, belli bir coğrafi bölge ile alakalı bir araya getirilmiş özel koleksiyonlar ve bir üniversitenin tarihine ait o üniversite için çok değerli, yerine tekrar konulması çok zor veya imkânsız olan yayınlar da bir üniversite kütüphanesi için nadir eser kapsamında değerlendirilebilir. Bu koleksiyonlar bir bütün olarak çok değerli olmasının yanında genel olarak tek tek ele alındığında da nadir eser özelliklerini taşımaktadır.

Ayrıca çok önemli bir devlet adamı, bilim adamı veya edebiyatçının şahsi kitaplarını bağışlaması ile oluşturulmuş çok özel bir koleksiyon da nadir eser kapsamında değerlendirilebilir. Bu gibi eserlerin üzerinde taşıdığı notlar, imzalar, çeşitli karalamalar son derece önem taşır. Burada önemli olan, bağışlayan şahısların önemli, özel ve alanlarında söz sahibi kişiler olmalarıdır.

Üniversite kütüphanelerinin bünyelerinde ayrı ayrı ele alındığında nadir eser özelliklerini taşımayan güncel kitaplardan oluşturulmuş, aynı yazara ait, aynı konuda veya belli bir dönemi kapsayan vb. eserlerin bir araya getirilerek oluşturulduğu koleksiyonlar da olabilir. Bu gibi koleksiyonlar nadir eser kapsamına alınmamakla beraber, birer özel koleksiyondur ve kütüphanenin kararlarına bağlı olarak genel koleksiyondan ayrı bir yere ve kullanım şartlarına sahip olabilirler. Bunlar tek başına fiziki, tarihi veya maddi açıdan çok fazla bir değer taşıyor olabilir fakat tüm koleksiyon olarak ele alındığında bir araya getirilmesi çok zor olması kriteri açısından özel koleksiyon kapsamında değerlendirilmelidir.

Yukarıda anlatılan unsurlar göz önünde tutularak Türkiye için genel bir nadir eser tanımı yapmak gerekirse, nadir eser her şeyden önce maddi ve manevi olarak değer taşıyan, basım tarihi, içerikleri, fiziksel özellikleri, taşıdığı herhangi bir not, simge, imza gibi ayırt edici özellikleri açısından farklılık arz eden, az bulunan yerine yenisinin getirilmesi çok zor veya imkansız olan, nadiren müzayedeler veya sahaflar aracılığı ile el değiştiren; alım satımı yapılan,

genellikle maddi değeri yüksek, kitaplardır. Bu özellikleri ile bu eserler gelecek nesillere aktarılması gereken kültürel hazinelerdir ve çok özel saklama, koruma ve kullanım şartlarına sahiptirler. Bu kapsama tüm el yazmaları, inkunabel baskıları, erken dönem baskısı Batılı kaynaklı eserler, eski harfli Türkçe basma eserler, harf devrimi sonrası geçiş dönemi baskıları, özel baskı teknikleriyle basılmış eserler, özel cilt özelliklerine sahip eserler, özel şahısların imzası veya notlarına sahip eserler ve yukarıda bahsedilen çeşitli ayırt edici özelliklere sahip olan kitaplar nadir olarak kabul edilmektedir.

1.2 NADİR ESER ÇEŞİTLERİ

Bu bölümde el yazmaları, inkunabeller gibi tartışmasız nadir eser olarak kabul edilen eserlerin yanı sıra, diğer nadir eser çeşitleri üzerinde durulacaktır. Bu bölümde çalışmanın 4.2. bölümünde yer alan tablo 4.1 de belirtilen kavramların açıklamaları da yapılacaktır içermektedir. Bu tabloda ülkemizdeki üniversite kütüphanelerinde bulunan nadir eserler koleksiyonlarında mevcut eser çeşitleri tespit edilmeye çalışılmış ve bu eserlerin özelliklerine göre nadir eser olup olmadığı sorgulanmıştır. Tabloda nadir eser çeşitleri, üniversite kütüphanelerinin bu eserleri nadir eser olarak kabul edip etmedikleri ve nadir eser koleksiyonuna sahip üniversite kütüphanelerinin kaçında bu eser çeşidinin mevcut olduğu görülmektedir.

Kavramlardan bazıları birbirleri ile çakışmaktadır. Örneğin, 1900 öncesi baskılar genel başlığı altına, inkunabeller, ilk baskılar, eski harfli Türkçe basma eserler, özel baskı teknikleri ile basılmış kitaplar, gibi eser çeşitleri girebilir. Burada nadir eserleri çeşitlerini tek tek inceleyebilmek ve üniversite kütüphaneleri tarafından bu eser çeşitlerinin bilinip bilinmediğini tespit etmek için bu ayırım yapılmıştır.

Tanımlar yapılırken, dilimize yabancı dillerden girmiş olan bazı kavramların daha iyi anlaşılabilmesi için İngilizce karşılıkları da verilmiştir.

1.2.1 El Yazmaları

“Matbaanın olmadığı devirlerde elle yazılan ve müstensihler tarafından kopya edilerek çoğaltılan eserlerdir. Yazma eserleri basma eserlerden ayıran en belirli özellik, yazmanın el ile ve sadece bir nüsha olarak yazılabilmesi ve daha sonra da bu nüshadan kopya edilerek çoğaltılmasıdır.”¹⁰

“Osmanlı döneminde yazma eserlere ve kitap yazıcılığına son derece önem verilmekteydi. Sayıları on binleri bulan hattatlar var olanı yazıya aktarmaktan öte geçerek, din ile yazı arasındaki sıkı bağın da etkisiyle kitap yazıcılığını sanata dönüştüren çok önemli bir grup haline gelmişlerdi.”¹¹ Hattatlar bu özellikleriyle basımevinin Osmanlıda uzun süre yaygınlık kazanamamasının önemli sebeplerinden biri olmuştur.¹² Bununla beraber matbaanın geç girmesiyle de bilim dili Arapça ile üretilen yazma eserler bakımından Türkiye oldukça zenginleşmiştir. Bu eserleri Osmanlı Devleti’ni oluşturan tüm ülkelerin halkları meydana getirmiş, dünya uygarlığına katkıda bulunmuşlardır.¹³

“Her yazma kitap hattatının kişisel görüş ve tavırlarını yansıtan özellikler taşır. Yazıcı metin üzerinde biçimsel olarak çok rahat bir şekilde anlık oynamalar yapabilmekte basma kitaplardan farklı olarak eseri farklı biçimlerde hazırlayabilmektedir”¹⁴. Yazma eserlerin nüshalarında, farklı zamanlarda farklı kimseler tarafından yazıldığı için, bazen kasten yapılan atlama veya eklemelerden bazen de dikkatsizlikler sonucu yapılan yanlışlıklardan dolayı, farklılıklar görülebilmektedir.¹⁵

“Yazma eserler konuları itibariyle çok çeşitlidir. Bugün kütüphanelerimizde Kuran, tefsir, fıkıh, akaid, kelam, tasavvuf, ahlak ve siyer gibi dini konuların yanında mantık, hesap, hendese, tarih, coğrafya, astronomi, tıp, edebiyat, dil,

¹⁰ Nimet Bayraktar, “*Yazma Eserlerin Değerlendirme Ölçütleri ve Sanat Değerleri*”, İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu (haz.), *Yazmalara Adanmış Bir Ömür Nimet Bayraktar’a Armağan*, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 2006, s.188.

¹¹ Mehmet Ali Akkaya, “*Türk Beşik Basmalarında Yazma Kitap Geleneğinin Etkileri ve İç Kapağın Gelişimi*”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Ana Bilim Dalı , 2003) , s.26

¹² Orhan Koloğlu, *Basımevi ve Basının Gecikme Sebepleri ve Sonuçları*, [İstanbul]: Gazeteciler Cemiyeti, 1987, s.47.

¹³ Hasan Duman, *El Yazmaları Dünyasında Türkiye’nin Yeri*, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı , 1997, s.2.

¹⁴ Akkaya, a.g.e., s.26

¹⁵ Nimet Bayraktar, a.g.e., s.188.

kimya v.b. konularda yazılmış pek çok yazma eser bulunmaktadır. Bunların çoğu Arapça, diğerleri Farsça ve Türkçe olarak yazılmışlardır. Eserlerin bir kısmı telif bir kısmı tercümedir. Ayrıca bir eseri açıklamak ona ilaveler yapmak, onu tamamlamak gayesiyle yazılan ve sırasıyla şerh, haşiye, zeyl adı verilen eserler, bir müellifin veya birden fazla müelliflerin risalelerinin bir arada toplandığı mecmua tarzı yazmalar ve bir müellifin tüm eserlerinin bir araya toplandığı külliyatlar da yazma eser çeşitlerindedir.”¹⁶

Türkiye üniversite kütüphanelerindeki yazma eserler denildiğinde, ağırlıklı olarak Osmanlı İmparatorluğu döneminde Osmanlıca, Arapça veya Farsça olarak yazılmış olan yazma eserler karşımıza çıkmaktadır. Yazma eserler yukarıda belirtilen özelliklerinden dolayı dünyada olduğu gibi ülkemizde de nadir eser kapsamında değerlendirilirler.

1.2.2 İnkunabeller (Incunabulas)

Genel olarak dünyanın çeşitli bölgelerinde 1500 öncesi basılmış tüm kitaplar inkunabel veya beşik devri baskıları adı altında toplanır. Latince kundaklar, beşikler anlamına gelen “İncunabula” 17. yüzyılın başında basım devrinin başlangıç devresini göstermek için kullanılmıştır.¹⁷ İnkunabellerin büyük bir kısmı, baskı teknikleri itibariyle yazma eserlerin özelliklerini taşırlar. Eserlerin basım bilgileri, tarihi, yazarları ve hatta eser adının dahi bulunması güçtür. Çoğu zaman eserin sonunda bu bilgilere rastlanmakta bazen de hiç bulunamamaktadır. Bu eserlerin künyeleri aynı zamanlarda basılmış olması muhtemel eserler ile eserin kağıt yapısı, filigran özellikleri, yazı tipi karşılaştırılıp dikkatle araştırılarak tespit edilebilmektedir.¹⁸

İnkunabeller konuları itibariyle daha çok dini içerikli eserlerdir. Bunun yanında ansiklopediler, tıp, ziraat, askerlik, coğrafi keşiflerin başladığı

¹⁶Nail Bayraktar, “*Yazma Eserler*”, Türk Kütüphaneciliğinden İzdüşümler: Nail Bayraktar’a Armağan II, İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu (haz.), İstanbul: Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2005. c. 2, s. 117.

¹⁷ Alpay, a.g.e., s.19.

¹⁸ Abdülkadir Salgır, “*Matbaacılığın İlk Ürünleri İnkunabeller*”, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, İstanbul: TKD, 1956, cilt:5, sayı:3, s. 191.

dönemlerde coğrafya, astroloji ve az sayıda matematik konularında eserlere rastlanmaktadır.¹⁹

Osmanlı İmparatorluğu döneminde faaliyete geçen ilk matbaa 1494'te Yahudiler tarafından kurulmuştur.²⁰ Bu matbaa İspanya'dan gelen bir Yahudi basmacı ailesinden olan David ve Samuel İbn Nachmias kardeşler tarafından İstanbul'da kurulmuştur. Burada basılmış olan ilk inkunabel baskı ise Jakob b. Asher'in bir İbrani kanunnamesi olan "Arba'ah Turim" adlı eseridir.²¹

Günümüzde Türkiye inkunabel baskılarının başlangıç devri için Türklerin bastığı ilk kitabın baskı tarihi olan 1729 kabul edilmektedir.²² Ancak, inkunabel döneminin ne zaman son bulduğu tartışması halen devam etmektedir.

1.2.3 Özel Baskı Teknikleriyle Basılmış Eserler

Bu eserler matbaacılığın gelişimi doğrultusunda, farklı baskı teknikleriyle basılmış olan çok değerli kitaplardır. Örneğin baskı tekniklerinin en eskisi olan "wood-block" denilen tahta baskı kalıpları ile yapılan teknikle basılmış kitaplar.²³ "Copperplate" denilen bakır oyma baskı tekniği ile basılmış gravürlere sahip eserler. Özellikle 1800'lü yıllara ait Osmanlıca basma eserlerde sıkça rastlanan, taş baskı ya da litografi/litografya denilen teknik ile basılmış kitaplar.²⁴ Tipo baskıların ilk örnekleri gibi özel baskı teknikleriyle basılmış eserler bu kapsamda değerlendirilir. Bu eserler matbaa/basım tarihi, tekniği ve sanatsal özellikleri açısından son derece önem taşımaktadırlar.

1.2.4 Özel Cilt Özelliklerine Sahip Kitaplar (Fine Bindings)

Bu eserler cilt özellikleri açısından son derece kıymetlidirler. Normal ciltli kitaplardan farklı olarak ciltleri özel nakış, resim, oyma ve yıldızlarla

¹⁹ Salgır, a.g.e., s.193.

²⁰ Abraham Galanté, *Türkler ve Yahudiler: Tarihî, Siyasî Tetkik*, İstanbul: Tan Matbaası, 1947, s.100.

²¹ *The Beginnings of Printing in the Near and Middle East: Jews, Christians, and Muslims*, Lehrstuhl für Türkische Sprache, Geschichte und Kultur, Universität Bamberg, Wiesbaden : Harrassowitz in Kommission, 2001, p. 9.

²² Alpay, a.g.e., s.19.

²³ Melda Öncü, *Baskı Teknolojisindeki Gelişmelerin Resimli Çocuk Kitaplarının Gelişimine Etkisi*, www.sanatvetasirim.gazi.edu.tr/makaleler/1_melda.pdf, (01.02.2010)

²⁴ Selim Nüzhet Gerçek, *Türk Taş Basmacılığı*, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2001, s. 7

süslenmiştir. Özel atölyelerde uzman ciltçiler tarafından özel tekniklerle adete antika bir mobilya gibi işlenerek hazırlanmış nadir kitaplardır.

1.2.5 Eski Harfli Türkçe Basma Eserler

1928 harf devrimine kadar çeşitli matbaalarda eski harflerle basılmış tüm eserler bu kapsama girmektedir. Eski harfli basma eserler dönemin kültürel yapısını, gelişim ve değişim sürecini, kitap basımı tarihini gösteren çok önemli eserlerdir. Bu eserler Türkiye'ye özgü bir dönemi kapsayan, artık çok nadir bulunur oluşları ve yerine yenisinin konulması çok zor oluşları gibi özellikleri açısından nadir eser olarak kabul edilmelidirler.

1.2.6 Latince Basma Eserler

Latince olarak basılmış artık baskısı olmayan erken dönem batılı kaynaklı eserlerdir. Genellikle 1800 öncesi basım tarihine sahiptirler. Latince de Osmanlıca gibi artık kullanılmayan bir dil olmasından dolayı Osmanlıca eserler gibi belli bir dönemin özelliklerini yansıtır. Bu özellikleriyle nadir eser kapsamında tutulmalıdırlar.

1.2.7 Harf İnkılabı Sonrası Basılan Yerli Kaynakların İlk Baskıları

Harf İnkılâbından hemen sonra, geçiş döneminde basılan eserler de nadir eser olarak kabul edilebilir. Hem Arap ve Latin harflerinin birlikte kullanıldığı, yeni harflerle yazım ve imla hatalarının bolca görüldüğü bu dönem örnekleri Türkiye basım tarihi açısından önem ve farklılık göstermektedir.

1.2.8 Yurt Dışı Kaynakların İlk Baskıları

Yurt dışında basılmış her ilk baskı kitap nadir eser değildir. Bunun için eserin nadir eser kriterlerine giriyor olması gerekmektedir. Bu değerlendirmede tarih kriteri önemlidir. 1900 öncesi eserler genellikle nadir eser kriterlerini taşımaktadırlar. Kütüphaneler bu eserlerle alakalı bir tarih kriteri belirleyebilirler. Örneğin Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi tarih kriteri olarak 100 yıl öncesine ait

eserlerin nadir eser kapsamına alınmasına karar vermiştir. Her yıl genel koleksiyonda nadir eser taraması yapılarak 100 yıl öncesine ait eserler değerlendirmeye tabi tutulmaktadır.

1.2.9 1900 Öncesi Basılmış Tüm Eserler

1900 öncesi Türkçe eserler Osmanlıca olacağından zaten nadir eser kapsamına alınacaktır. Yabancı kaynaklı eserlerin 1800 öncesine ve 1800'lü yılların ilk yarısına ait olanlar genellikle nadir eser kriterlerine girmektedir ve nadir eser kapsamına dahil edilir. 1800'lerin sonlarına ve 1900'lerin başlarına ait eserler ise, nadir bulunuşları, eser içeriği ve cilt özellikleri vs. açısından değerlendirmeden geçirilmelidir. Bu eserlerin genellikle nadir eser özelliklerini taşıdıkları görülecektir.

1.2.10 İmzalı Kitaplar (Signed Books)

Bu eserler yazarları tarafından imzalanmış eserler olacağı gibi kitabın sahibi olan önemli kişilerce imzalanmış da olabilir.

Yazarları tarafından imzalanmış olan kitaplar genellikle alanlarında önemli eserler ortaya koymuş ve artık hayatta olmayan yazarları tarafından imzalanmış eserlerdir. Örneğin Peyami Safa'nın imzalı bir romanı, Nazım Hikmet'in imzasını taşıyan bir eseri gibi.

Bazen yazarı hayata olan bir eser de, yazarı çok önemli, alanında söz sahibi bir kişi olmak kaydıyla, nadir eser kapsamında değerlendirilebilir. Örneğin çok önemli bir edebiyatçıya ait imzalı bir kitap ya da bir üniversitenin çok değer verdiği hocalarının imzalı kitapları olabilir bu gibi durumlarda üniversite kütüphanesi o hocaya ait imzayı taşıyan eseri nadir eser koleksiyonuna katabilir. Burada, kütüphanenin ve kütüphane yönetmeliğini hazırlayan kişi veya komisyonun yazarları "önemli" olarak nitelerken, objektif olmaları, belirlenmiş ölçütler çerçevesinde karar vermeleri gerekmektedir.

Bazen eserin üzerindeki imza kitabın yazarına ait olmayıp o eseri satın alarak, veya herhangi bir şekilde sahip olan önemli şahıslara ait olabilir. Bu gibi durumlarda imzanın kime ait olduğu tespit edilmeli, çok önemli şahıslara ait olması halinde nadir eser kapsamında değerlendirilmelidir. Örneğin Tevfik Fikret'in bağışladığı kitaplardan bazılarında Tevfik Fikret'e ait olduğu tespit edilmiş bir imza o eserin değerini kat kat artıracaktır.

Yazarı tarafından imzalı bir eserin maddi değeri de imzasız eserlere hatta tarihi çok eski olan bazı eserlere göre çok fazladır. Günümüzde yazar imzalı eserlerin satışını yapmakta olan internet siteleri incelendiğinde bu gibi eserlerin nadir eser kapsamında ve değerinde satıldığı görülecektir²⁵.

1.2.11 Ekstra Resimli Kitaplar (Extra Illustrated Books)

Terim, 1800'lerin sonlarında ortaya çıkmıştır. "Extra Illustrated Books" terimi ortaya çıktığı dönemlerde yaygın olarak kitapçılık sektöründe kullanılmıştır.²⁶ Ekstra resimli kitaplar, içerisine çeşitli orijinal resim, gravür, harita veya özel çizimlerin sonradan eklenmiş olduğu eserlere denilmektedir.²⁷ Bu resimler eserin ölçülerine uygun olarak kitabın içerisine sonradan yerleştirilmiş veya çizilmişlerdir. Avrupa'da 1769'da "Grangerizing" denilen içerisinde satın alan kişinin resim veya benzeri materyalleri yerleştirebilmesi için boş sayfaların bulunduğu yayınlar çıkarılmaya başlanmıştı.²⁸ Bu eserleri satın alan kişiler bu boş bırakılmış sayfalara kendi özel çizim veya resimlerini ekliyorlardı. Bu terim aynı zamanda yayınevlerinin özel olarak çıkardığı özel resimli baskıları da kapsamaktadır.²⁹ Bu tür eserler yukarıda ifade edilen özelliklerinden dolayı nadir eser kapsamında tutulmalıdır.

²⁵ *Signed Books*, http://www.biblio.com/rare-books/Signed_Books-2-0.html, (10.01.2010)

²⁶ Jill Gage, "With Deft Knife and Paste: The Extra- Illustrated Books of John M. Wing", *RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts, and Cultural Heritage*, v. 9, no.1, (Spring 2008) p. 118-26

²⁷ Leonard Montague Harrod, *The librarians' glossary of terms used in librarianship, and the book crafts, and reference book*, London: Deutsch, 1971, p. 251

²⁸ *ALA Glossary of Library Terms With a Selection of Terms in Related Fields*, American Library Association, Chicago: American Library Association, 1973, p. 55

²⁹ H. Lemaitre, A. Thompson, (Türkçe kısmı) Leman Şenalp, *Dört Dilde Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1959, s.115

1.2.12 Sınırlı Sayıda Baskılar (Limited Editions)

Sınırlı sayıda basılmış özel kağıt, baskı, cilt veya resim özelliklerine sahip eserlerdir. Genellikle 200, 500 arası bazen de 1000, 1500 ü bulan limitli sayıda çıkarılmış eserlerdir. Kitabın iç kapağında her nüshasının kaçınıcı kopya olduğuna dair bilgi içerir. Bazı sınırlı baskılar yayınevi tarafından hazırlanmış olan sertifika ile beraber satılır.³⁰

Her kütüphane sınırlı baskıların nadir olabilmesi için kendilerine ait bir baskı sayısı belirleyebilir. Örneğin bir kütüphane 500 kopyası olan eserleri nadir eser koleksiyonlarına katacaklarını belirtirken bir diğer kütüphane 1000 nüshaya kadar olan sınırlı baskıları nadir eser koleksiyonlarına kattıklarını söylüyor olabilir. Bunların kaç nüshaya kadar olanlarının nadir eser olacağıyla ilgili karar kütüphanenin nadir eser koleksiyon geliştirme politikaları ile belirlenir.

1.2.13 Kurumlara Ait Özel Baskılar

Bu eserler özel veya resmi kurumların özel olarak, sınırlı sayıda yayınlamış oldukları, ticari amaçlı olmayan, satışa sunulmayan prestij kitaplardır. Örneğin, Kültür Bakanlığı'nın Mevlana yılına özel yayınlamış olduğu prestij kitabı gibi. Günümüzde bu tür kitapları toplayan koleksiyonerler bulunmaktadır. Bu eserlerin nadir eser kapsamına alınıp alınmayacağı eserin fiziki özelliklerine ve bazen de içeriklerine bağlıdır. Bazen çok özel cilt yapısına, resimlere ve baskı tekniğine sahip olan bu eserler nadir eser kapsamına alınabilir. Bununla beraber bu yayınların nadir eserler koleksiyonuna alınıp alınmayacağı kütüphanenin kararına bağlıdır.

1.2.14 Baskısı Tükenmiş Yayınlar

Baskısı tükenmiş yayınlar bir daha ele geçirilmesi çok zor veya imkânsız olmaları özellikleriyle nadir eser kapsamında değerlendirilebilir. Bununla beraber

³⁰ Raymond John Prytherch, *Harrod's Librarians' Glossary of Terms Used in Librarianship, Documentation, and the Book Crafts, and Reference Book*, England: Brookfield, 1990, p. 373.

çok yakın bir tarihte basılmış olup baskısı tükenmiş olan eserlerin de olduğu muhakkaktır. Bu eserlerin değerlendirilmesinde eserin sadece baskısının tükenmiş olması nadir eser kapsamına alınması gerektiğini göstermez. Eserin öncelikle basım tarihi daha sonra basım tekniği, cilt özellikleri, içeriği vs. gibi özellikleri değerlendirilmeli nadir eser kriterlerini taşıyıp taşımadığına karar verilmelidir.

1.2.15 Aynı Yazara Ait Eserlerden Oluşmuş Koleksiyonlar

Aynı yazara ait eserlerin bir araya toplanmış olduğu koleksiyonlardır. Böyle bir koleksiyon çok önemli bir yazara ait bir araya getirilmesi çok zor olan eserlerden oluşmalıdır. Bu koleksiyonun nadir eser kapsamına alınabilmesi için eserler tek olarak da nadir eser kriterlerine girmelidir. Örneğin Shakespeare 'a ait bir koleksiyon söz konusu ise güncel olarak kitapçılarda bol miktarda bulunan eserlerin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir koleksiyon değil, basım tarihi, baskı özellikleri, cilt özellikleri, nadir bulunuşları açısından nadir eser kriterlerini taşımakta olan eserlerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir koleksiyon nadir eser kapsamında tutulmalıdır. Kütüphanelerimiz bir yazara ait tüm eserlerin toplandığı bir koleksiyon oluşturmuş olabilir. Bu durumda bu koleksiyonun içeriğinde nadir eser kapsamında tutulması gerekenler varsa nadir eserler koleksiyonuna dâhil edilmeli, söz konusu koleksiyonda eksilecek nüshaların yayıncılardan temin edilerek tamamlanması sağlanmalıdır. Bu şekilde oluşturulmuş bir koleksiyon nadir eser koleksiyonu olmamakla birlikte özel bir koleksiyon olup, kütüphanenin kararlarına bağlı olarak özel kullanım şartlarına sahip olabilir.

1.2.16 Bir Yayınevi Veya Yayıncıya Ait Eserlerden Oluşmuş Koleksiyonlar

Bu koleksiyonlar için de önceki açıklamalar geçerlidir. İçeriğinde matbaacılık tarihi açısından önem taşıyan yayınevlerinin yayınlamış olduğu eserleri barındıran bir koleksiyon ise nadir eser kapsamında değerlendirilmelidir. Örneğin Müteferrika basımı eserlerin bir arada toplandığı bir koleksiyon gerek maddi gerekse manevi açıdan son derece değer taşıyan bir koleksiyon olacaktır.

1.2.17 Özel Bağış veya Satın Alınmış Eserlerden Oluşmuş Koleksiyonlar

Bağışlayanları veya eserlerin satın alındığı kişi çok önemli bir yazar, devlet adamı veya bilim adamı olan koleksiyonlar bir bütün olarak nadir eser kapsamında değerlendirilebilir. Bu eserlerin sahipleri alanlarında söz sahibi çok önemli şahışlar olmalıdır. Bu gibi eserler, üzerinde taşıdığı notlar, imzalar, çeşitli karalamalar açısından orijinaldirler.

1.2.18 Özel Fotoğraf Albümleri

Bu albümler fotoğrafı çeken kişi, fotoğrafın çekilmiş olduğu dönem ve fotoğraflanan objeler açısından değerlendirmeye tabi tutulmalıdırlar. Fotoğraflar nadir bulunur oluşları, çeken kişinin çok önemli bir fotoğrafçı olması, tarihi değer taşıması, fotoğraf teknikleri açısından değer taşıması gibi durumlarda nadir eser kapsamına alınmalıdırlar.

1.2.19 Haritalar

Haritalar da kitaplarda olduğu gibi az bulunur, tarihi açıdan değerli ve özel tekniklerle basılmış oluşları açısından değerlendirilmeli ve bu özellikleri taşıyan haritalar nadir eser kapsamına alınmalıdır.

II. BÖLÜM

TÜRKİYE’DE NADİR ESERLERE SAHİP KÜTÜPHANELER

Bu bölümde bünyesinde nadir eser bulunan bazı kurumlar incelenmiştir. Bu kurumların dışında da nadir eserleri bulunan kütüphaneler tabii ki vardır. Ancak, burada işaret edilmek istenen, nadir eserlerin farklı örgütlenme yapıları içinde, farklı mevzuata göre okuyucuların hizmetine sunuldukları, tanımlanmalarında ulusal bir standart olmadığından, farklı yararlandırma koşullarına da sahip olabilecekleridir.

Üniversite kütüphanelerinde nadir eserlerin durumu incelenirken, Türkiye’de hangi kurumlarda nadir eser bulunmaktadır? Örgütsel yapıları nasıldır? Nadir eser koleksiyonlarının içerikleri nedir? Nadir eserlere sahip kütüphanelerin birbirleriyle herhangi bir bağlantıları var mıdır? gibi sorular da akla geldiğinden bu bölümde genel olarak bunların cevapları üzerinde durulmuştur. Bu bölümdeki bazı kurumların internet sitelerinde koleksiyon içerikleri ile alakalı bilgilere net olarak ulaşamamıştır. Bu kurumlar ile e-posta aracılığıyla görüşülerek bilgiler tamamlanmaya çalışılmıştır.

Bu kurumların nadir eser olarak kabul ettikleri ve koleksiyonlarında mevcut olan nadir eser çeşidi genellikle yazma eserler ile eski harfli basma eserlerdir. Özellikle Milli Kütüphanenin bir derleme kütüphanesi olduğu göz önüne alındığında, nadir eser koleksiyonunun çeşit itibariyle zengin olması gerektiği düşünülmüştür. Fakat nadir eser koleksiyonunda genel olarak yazma ve eski harfli basma eserlerin bulunduğu ve sadece bunların nadir eser olarak kabul edildiği görülmüştür.

Bu bölümde gruplanan nadir eserlere sahip kütüphanelerin örgütsel yapıları incelendiğinde, genel olarak birbirlerinden bağımsız yönetim ve yapıya sahip oldukları görülecektir.

2.1 KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI'NA BAĞLI KÜTÜPHANELER VE NADİR ESERLERİ

2.1.1 Yazma Eser Kütüphaneleri ve Nadir Eserlere Sahip Halk Kütüphaneleri

Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde nadir eserler, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü altında Bilgi ve Belge Hizmetleri Daire Başkanlığına bağlı Yazma ve Nadir Eserler Şubesi'ne bağlı olarak bulunmaktadır.³¹ Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı 14 yazma eser kütüphanesi ve bünyesinde yazma ve nadir eser bulunduran 14 halk kütüphanesi mevcuttur.

Bu 14 yazma eser kütüphanesinin ve halk kütüphanelerindeki yazma eserlerin 13 Kasım 2009' da Bakanlar Kurulunda kabul edilen 1/772 numaralı kanun tasarısına göre, kurulması planlanan Türkiye Yazma Eserler Başkanlığına devri gündemdedir. Kanun tasarısı metninde yazma eser kütüphanelerinin yeni kurulan 13 Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğüne ve halk kütüphanelerindeki yazma eserlerin de yeni kurulacak olan 6 Yazma Eserler Bölge Müdürlüğüne devredileceği açıklanmaktadır.³²

2.1.1.1 Koleksiyonların İçeriği

Bakanlık bünyesindeki yazma eserler kütüphanelerinde tarih, din, dil, felsefe, coğrafya, astroloji, fen bilimleri gibi çeşitli konularda, yazıldığı dönem ve yere ait temel bilgileri bünyesinde toplayan, bilim ve sanat dünyasının, çoğunluğu Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde meydana getirilen kaynaklar bulunmaktadır.³³

Kültür ve Turizm Bakanlığı Yazma Eser Kütüphaneleri Çalışma, Yazma ve Eski Harfli Basma Eserlerden Yararlanma Yönetmeliği'nde Bakanlık

³¹ Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat Şeması, www.kultur.gov.tr/Genel/text/tr/teskilatsemasi/1.doc, (15.02.2010)

³² Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı, <http://www.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0772.pdf>, (25.03.2010)

³³ Türkiye El Yazmaları" <https://www.yazmalar.gov.tr>, (15.02.2010)

bünyesindeki kütüphanelerde 1928 Harf Devrimi öncesi basılmış eski harfli Türkçe basma eserlerin de mevcut olduğu görülmektedir. Bununla birlikte bunların hangi kütüphanelerde olduğu ve miktarları hakkında kesin bilgiler bulunamamıştır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde 14 adet yazma eserler kütüphanesi bulunmaktadır. Bu kütüphaneler ve yazma eser sayıları şöyledir:³⁴

Tablo 2. 1 Türkiye Yazma Eser Kütüphaneleri

Kütüphane Adı	İl	Kitap Sayısı
Bursa İnebey Yazma Eser Kütüphanesi	Bursa	8389
Ziya Gökalp İhtisas Yazma Eser Kütüphanesi	Diyarbakır	1984
Selimiye Yazma Eser Kütüphanesi	Edirne	2600
İstanbul Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul	72839
İstanbul Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul	3228
İstanbul Köprülü Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul	2775
İstanbul Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul	5053
İstanbul Ragıpapa Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul	1274
Millet Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul	6998
Üsküdar Hacı Selimağa Yazma Eser Kütüphanesi	İstanbul	2887
Raşit Efendi Yazma Eserler Kütüphanesi	Kayseri	2000
Karatay Yusufapa Yazma Eser Kütüphanesi	Konya	3186
Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi	Konya	13987
Ziyabey Yazma Eser Kütüphanesi	Sivas	776

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazmaları web sitesi, <https://www.yazmalar.gov.tr>

Bu kütüphanelerdeki eserlerin tümünün kataloglarına ve bazılarının da sayısal görüntülerine “www.yazmalar.gov.tr” adresinden erişilebilmektedir. Bu internet sitesinde verilen istatistiğe göre sistemdeki kayıtlı kitap sayısı 208.568 ve bunlardan sayısallaştırılmış olan eserlerin sayısı 80.558’dir.³⁵ Fakat bu istatistiğe Milli kütüphanede bulunan 26.700 yazma eser de dâhildir.

³⁴ *Yazma Eser Bulunan Kütüphaneler ve Eser Sayıları*, <https://www.yazmalar.gov.tr/kutuphane.php>, (15.02.2010)

³⁵ *İstatistikler*, <https://www.yazmalar.gov.tr>, (15.02.2010)

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı bazı halk kütüphanelerinde de yazma eserler bulunmaktadır. Bu kütüphaneler ve yazma eser sayıları şöyledir³⁶:

Tablo 2.2 Yazma Eserlere Sahip Halk Kütüphaneleri

Kütüphane Adı	İl	Kitap Sayısı
Beyazıt İl halk Kütüphanesi	Amasya	322
Yeğen Mehmet Paşa İlçe Halk Kütüphanesi	Antalya •	1451
Balıkesir İl Halk Kütüphanesi	Balıkesir	625
Burdur İl Halk Kütüphanesi	Burdur •	3692
Hasan Paşa Halk Kütüphanesi	Çorum	529
İskilip İlçe Halk Kütüphanesi	Çorum	651
Erzurum İl Halk Kütüphanesi	Erzurum	11120
Beyazıt Devlet Kütüphanesi	İstanbul	4185
Kastamonu İl Halk Kütüphanesi	Kastamonu	3185
Vahid Paşa İl Halk Kütüphanesi	Kütahya	1291
Zeytinoğlu İlçe Halk Kütüphanesi	Kütahya	8048
Manisa İl Halk Kütüphanesi	Manisa	320
Hacıbektaş İlçe Halk Kütüphanesi	Nevşehir •	475
Trabzon İl Halk Kütüphanesi	Trabzon	322

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazmaları resmi web sitesi

Bu sayıların doğru ve kesin haline TÜYATOK ve TÜBATOK tamamlandığında erişebileceğimiz de aşikardır.

2.1.1.2 Mevzuat

09.04.2003 tarihli ve 25074 sayılı resmi gazetede yayınlanmış olan Kültür ve Turizm Bakanlığı Yazma Eser Kütüphaneleri Çalışma, Yazma ve Eski Harfli Basma Eserlerden Yararlanma Yönetmeliği, yazmalar ve eski harfli basma eserler için müstakil bir yönetmeliktir.³⁷ Bu yönetmelikte Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü'ne bağlı yazma eser kütüphanelerinin çalışma ve kütüphanelerde bulunan yazma ve eski harfli Türkçe basma eserlerden yararlanma esasları ayrıntılı bir şekilde belirtilmiştir.

³⁶ *Yazma Eser Bulunan Kütüphaneler ve Eser Sayıları*, <https://www.yazmalar.gov.tr/kutuphane.php>, (15.02.2010)

• Antalya Akseki Yeğen Mehmet Paşa İlçe Halk Kütüphanesi'ndeki yazma eserler dijital ortama aktarılma amacıyla Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

• Burdur İl Halk Kütüphanesi'ndeki yazma eserler onarım amacıyla Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

• Nevşehir Hacıbektaş İlçe Halk Kütüphanesi'ndeki eserler dijital ortama aktarılma amacıyla Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

³⁷ *Kültür ve Turizm Bakanlığı Yazma Eser Kütüphaneleri Çalışma, Yazma ve Eski Harfli Basma Eserlerden Yararlanma Yönetmeliği*, https://www.yazmalar.gov.tr/mevzuat_tr.php#_Toc213831283, (15.02.2010)

2.1.2 Milli Kütüphane

Milli Kütüphane, Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Milli Kütüphane Başkanlığı olarak örgütlenmiştir. Nadir eserler birimi ise, Milli kütüphane teşkilat şemasında Kütüphanecilik Hizmetleri Daire Başkanlığına bağlı Yazma Nadir Eserler Şube Müdürlüğü olarak yer almaktadır.³⁸

Milli kütüphanede mevcut yazma eserlerin 13 Kasım 2009' da Bakanlar Kurulunda kabul edilen 1/772 numaralı kanun tasarısına göre, kurulması planlanan "Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı" bünyesinde oluşturulacak bir Bölge Müdürlüğü'ne devri gündeme gelmiştir. Kanun tasarısı metninde Milli Kütüphane ile ilgili bölüm "Genel Gerekçe" başlığı altında açıklanmaktadır³⁹.

2.1.2.1 Koleksiyonun İçeriği

Milli Kütüphane'de el yazmaları ve nadir eserler koleksiyonunda 26.700 cilt el yazması eser mevcuttur. Bu eserden yaklaşık 25.200 cildinin sayısal ortama aktarılması tamamlanmış ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın sitesi olan "www.yazmalar.gov.tr" adresinden kullanıma açılmıştır. Milli Kütüphane nadir eserler koleksiyonunda ayrıca ve yaklaşık 56.000 eski harfli Türkçe basma kitap ile az sayıda yabancı dilde nadir eser mevcuttur.⁴⁰

Milli Kütüphane ile e-posta yolu ile yapılan görüşme sonucu, nadir eser koleksiyonunda ayrıca 121 cilt yabancı dilde Latin harfli (Yunanca ve Ermenice gibi) yazma eser ve bunların dışında gene yabancı dilde Latin harfli İngilizce, Fransızca, Almanca vb. dillerde) nadir basmalar bulunduğu öğrenilmiştir. Milli Kütüphane nadir eserler sorumlusu ile yapılan bu görüşmede, bu yabancı dilde eski basma eserlerin nadir eser olarak kabul edilmesinin sebebinin çok eski tarihli baskı oluşları ve daha çok Türk kültür ve tarihiyle ilgili oluşları anlaşılmıştır.

³⁸ Milli Kütüphane Teşkilat Şeması, www.kultur.gov.tr/Genel/text/tr/teskilatsemasi/1.doc, (15.02.2010)

³⁹ Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı, <http://www.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0772.pdf>, (25.03.2010)

⁴⁰ Milli Kütüphane El Yazmaları ve Nadir Eserler Koleksiyonu Hakkında, <http://www.mkutup.gov.tr/menu/104>, (24.03.2010)

2.1.2.2 Mevzuat

9.11.2002 tarihli ve 24931 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmış olan Milli Kütüphane Kullanıcı Yönetmeliği'nde nadir eserler için ayrı bir yönetmelik bulunmamaktadır genel Milli Kütüphane yönetmeliğinde kısaca bazı bilgilere rastlanmaktadır.⁴¹

2.1.3 Bakanlığa Bağlı Müzeler

Bu bölümde Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı nadir eserlere sahip önemli müzeler ele alınmıştır. Bakanlığa bağlı pek çok müzede az sayıda yazma eserlere rastlamak mümkündür. Burada önemli nadir eser koleksiyonuna sahip olanlar kısaca tanıtılmıştır.

2.1.3.1 Topkapı Sarayı Kütüphanesi

1928'de Topkapı Sarayı'nın müze haline getirilmesinden sonra üçüncü avludaki Ağalar Camii onarıma alınarak kütüphaneye dönüştürülmüştür. Sarayın çeşitli bölümlerinden toplanan kitaplar daha önce buldukları koğuş, köşk gibi yerlerin adlarına göre düzenlenmiş bölümlere terleştirilmiştir. Satın alma ve bağış yoluyla gelen kitaplar da Yeni Yazmalar Bölümü'nde toplanmıştır. Sarayda bulunan III. Ahmed Kütüphanesi'ndeki kitaplar 1966'da yeni kütüphaneye taşınmıştır.⁴²

Kütüphanede yaklaşık 13.450 yazma bulunmaktadır. Bunlar arasında Türkçe, Farsça, Arapça eserlerin yanı sıra, Gayr-i İslami yazmalar adı altında toplanan Yunanca, Latince, Ermenice, Sırpça, İbranice ve Süryanice bir bölümü minyatürlü kitaplarda bulunmaktadır.⁴³

⁴¹ Milli Kütüphane Yönetmeliği, <http://www.mkutup.gov.tr/menu/14>, (15.02.2010)

⁴² Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, http://www.istanbulyeditepe.com/gezirehberi/Ozel_Kutuphaneler.asp, (09.02.2010)

⁴³ Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, http://www.istanbulyeditepe.com/gezirehberi/Ozel_Kutuphaneler.asp, (09.02.2010)

2.1.3.2 Konya Mevlana Müzesi

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Mevlana Müzesi, Konya'da, eskiden Mevlâna'nın dergâhı olan yapı kompleksinde faaliyet gösteren bir müzedir. Mevlâna Müzesi İhtisas Kütüphanesi 1927' de hizmete açılmıştır.

Kütüphanede 2008 yılı başlarında yapılan bir çalışmada, kitaplar yazma ve basma eserler olarak ikiye ayrılmıştır. Bu çalışma sonucunda, yaklaşık 5250 adet Osmanlıca, Arapça, Farsça el yazması eserler ile Hz. Mevlâna ile ilgili Türkçe eserler İhtisas Kütüphanesi'nde kalmış, Türkçe, İngilizce Almanca vd. dillerdeki yaklaşık 4400 matbu eser Etnografya Müzesi'ne teslim edilmiştir.⁴⁴ Müzede bulunan yazma eserlerin kataloğu "Mevlâna Müzesi Yazmalar Katalogu" adıyla yayınlanmıştır. 4 ciltten oluşan bu eserde 7756 adet yazmanın künyesi verilmiştir.

2.1.3.3 Türk ve İslam Eserleri Müzesi

Türk ve İslâm Eserleri Müzesi, Türk ve İslâm sanatı eserlerini topluca kapsayan ilk Türk müzesidir. 19. Yüzyılın sonunda başlayan kuruluş çalışmaları, 1913 yılında tamamlanmış ve müze, Mimar Sinan'ın en önemli yapılarından bir olan Süleymaniye Camii külliyesi içinde yer alan imaret binasında 1914'de "Evkaf-ı İslamiye Müzesi" (İslâm Vakıfları Müzesi) adı ile ziyarete açılmıştır. Cumhuriyet'in ilanından sonra ise "Türk ve İslâm Eserleri Müzesi" adını almıştır. 1983'te Süleymaniye imaret binasından bugün içinde bulunduğu İbrahim Paşa Sarayı'na taşınmıştır.

Türk ve İslâm Eserleri Müzesinde mevcut el yazmaları ve hat sanatı bölümünde 7. yüzyıldan 20. yüzyıla uzanan çeşitli yazma eserler bulunmaktadır. El yazması Kuran-ı Kerimler, çeşitli konularda yazılmış (bazıları resimli) kitaplar,

⁴⁴ M. Ali Uz, Ali Işık, "Konya Kütüphaneleri", Merhaba, Anadolu'nun Gücü Gazetesi eki, 22. Nisan 2009, c. 9, sayı 14, s. 211, <http://www.merhabahaber.com/akademik/9-14-22-04-2009.pdf>, (10.02.2010)

gerek konuları, gerek yazı stilleri, gerek ciltleri bakımından son derece değer taşımaktadırlar.⁴⁵

2.2 ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE NADİR ESERLER

2.2.1 Teşkilat yapısı

YÖK sonrası devlet üniversiteleri kütüphaneleri bağlı oldukları üniversitelerin bünyesinde, “Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı” şeklinde örgütlenmişlerdir. Nadir Eserler Bölümü ise bazı kütüphanelerde Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığına bağlı bir alt birim olarak görülürken, pek çok kütüphanede sadece koleksiyon olarak bulunup ayrı uzman personele sahip değildir.

Vakıf üniversitelerinde ise kütüphaneler genellikle daire başkanlığı olarak değil, üniversite genel yönetimine bağlı kütüphane, bilgi merkezi gibi isimler altında örgütlenmişlerdir. Nadir eserler bölümü ise kütüphaneye bağlı bir alt birim olarak görülmektedir.

Nadir eserler koleksiyonu açısından en geniş ve personeli açısından en belirgin yapıya sahip olan kütüphane İstanbul Üniversitesi Kütüphanesidir. Nadir eserler için İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi adı altında ayrı bir binaya ve personele sahiptir.*

2.2.2 Koleksiyonların içeriği

Üniversite kütüphanelerinin nadir eser koleksiyonlarının içerikleri üniversitelerin tarihçesine, faaliyet gösterdiği alanlara ve bazı özel şartlara (özel bağış veya satın alınmış koleksiyonlar gibi) göre değişiklik göstermektedir.

⁴⁵ *Türk ve İslâm Eserleri Müzesi Yazma Eserler Bölümü*

<http://www.kenthaber.com/marmara/istanbul/eminonu/Rehber/muzeler/turk-ve-islam-eserleri-muzesi-ibrahim-pasa-sarayi>, (09.02.2010)

* Türkiye üniversite kütüphanelerindeki nadir eserlerin depo şartları, personel ve nadir eser yönetimiyle alakalı sayısal bilgiler, tezin son bölümünde; anket yorumlarında yer almaktadır.

Örneğin Boğaziçi Üniversitesi'nin kuruluş tarihçesi incelendiğinde temellerinin 1863'te kurulan Robert Kolejine dayandığı görülmektedir. Buna bağlı olarak nadir eserler koleksiyonu da batılı kaynaklarca zengindir. II. Abdülhamit'in kitap ve fotoğraflarına sahip İstanbul Üniversitesi ise Türkçe, Arapça ve Farsça yazmalar, nadir süreli yayımlar, haritalar ve fotoğraflar açısından çok zengin bir koleksiyona sahiptir. Yine yazma ve eski harfli Türkçe basma eserleri içeren Seyfettin Özege bağışı koleksiyona sahip olan Atatürk Üniversitesi nadir eserler açısından zengin kütüphanelerdendir.

Genel olarak nadir eserler koleksiyonuna sahip üniversite kütüphanelerinde, nadir eser türü bakımından çeşitli eserlerin bir arada olduğu görülmektedir. Özellikle çok rastlanan nadir eser çeşidi eski harfli Türkçe basma eserler ve yazma eserlerdir. Bunlardan başka, batılı kaynaklar, özel basım kitaplar, sınırlı basımlar, yazar imzalı kitaplar, özel baskı, cilt ve resim özelliklerine sahip kitaplar, Harf İnkılabı sonrası basılmış ilk baskı kitaplar vb. gibi çok çeşitli nadir eser türleri bulunmaktadır.

2.2.3 Mevzuat

Türkiye üniversite kütüphanelerinin tümünü kapsayan genel bir kütüphane yönetmeliği söz konusu değildir. Bazı kütüphaneler tüm kütüphane işleyişini kapsayan bir yönetmeliğe sahip iken, bazıları kütüphane kullanım kuralları adı altında, kütüphane koleksiyonunun kullanımıyla alakalı kuralları belirlemişlerdir. Genellikle her üniversite kütüphanesi kendine özgü kurallara sahiptir. Nadir eserlerle alakalı kullanım kurallarına bakıldığında, ödünç verilemeyeceği, kullanım yeri, nadir eser istek formu doldurulması, kopyalama şartları vs. gibi genel kurallar bulunduğu görülmektedir.

2.3 DİĞER KURUMLARDA NADİR ESERLER

2.3.1 TBMM Kütüphanesi

TBMM Kütüphanesi, TBMM'ye bağlı, TBMM Kütüphane Dokümantasyon ve Tercüme Müdürlüğü olarak örgütlenmiştir. TBMM Kütüphanesinin tarihi Osmanlı Parlamentoları olan “Meclis-i Ayan” ve “Meclis-i Mebusan’a kadar uzanmaktadır. 23 Nisan 1920 tarihinde açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin de hemen ilk döneminde yaptığı hizmetlerden biri de Meclis Kütüphanesini resmen kurmak olmuştur. 1920'de kütüphanenin kurulması ile ilgili meclise verilen önerenin kabul edilmesinden sonra beş kişilik “Kütüphane Komisyonu ” oluşturulmasıyla TBMM Kütüphanesi resmen kurulmuştur.⁴⁶

TBMM Kütüphanesi koleksiyonunda 108 adet yazma eser ve 700 kadar da nadir eser bulunmaktadır. Kütüphane katalogları online erişime açıktır. Ayrıca kütüphanede mevcut TBMM'nin kuruluşundan itibaren tutulmuş zabıt cerideleri önemli bir koleksiyondur.

2.3.2 Türk Dil Kurumu Kütüphanesi

Türk Dil Kurumu “Türk Dili Tetkik Cemiyeti” adıyla 12 Temmuz 1932'de Atatürk'ün talimatıyla kurulmuştur. Daha sonra 1982'de kabul edilen ve şu anda da yürürlükte olan Anayasa ile Türk Dil Kurumu bir Anayasa kuruluşu olan Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu çatısı altına alınmıştır.

Türk Dil Kurumu Kütüphanesi yazmaları; genellikle on beşinci, on altıncı yüzyıllarda yazılmış eserlerdir. Sayıca çok az olmakla birlikte aralarında Selçuklu dönemi yazmaları da vardır. Kütüphanedeki yazmaların tamamı mikrofilme çekilmiş durumdadır.

TDK Kütüphanesi yazma eserler koleksiyonu kütüphaneye kazandırılırken büyük bir özen gösterilmiş; yalnızca Türk dili ve edebiyatı alanlarında çalışanların

⁴⁶ TBMM Kütüphanesi Tarihçe, <http://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tarihce.html>, (01.03.2010)

yararlanacakları bir koleksiyon oluşturmaya çalışılmıştır. Bu koleksiyonun en önemli özelliği sahip olduğu eserlerin dilidir. Yazma eser kütüphanelerinde büyük bir çoğunlukla Arap diliyle yazılmış eserler başta gelirken TDK dermesinde ise Arapça ve Farsça kitaplar çok az yer tutmakta, Türkçe eserler ilk sırada gelmektedir.⁴⁷

1999 yılında bu yazmaların basılı bir kataloğu hazırlanmıştır. Bu katalogta 990 adet yazma eserin künyesi verilmiştir.⁴⁸

2.3.3 Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi

Türk Tarih Kurumu Atatürk'ün direktifleriyle, 16 üye tarafından, 15 Nisan 1931' de "Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti" adı altında kurulmuş, daha sonra kurum'un adı 3 Ekim 1935'te Türk Tarih Kurumu'na çevrilmiştir. 1982'de kabul edilen ve şu anda da yürürlükte olan Anayasa ile Türk Tarih Kurumu, bir Anayasa kuruluşu olan TC. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu çatısı altına alınmıştır.⁴⁹

TTK koleksiyonunda yazma eserler ve nadir basma nüshalar mevcuttur. Türk Tarih Kurumu Kütüphanesinin web sayfasından katalog taraması yapıldığında kayıtlı 1116 adet yazma eserin künyesine ulaşılmaktadır.⁵⁰ Fakat yazmalar haricinde diğer nadir eserlerin nitelik ve niceliği ile alakalı bilgilere ulaşamamıştır.

2.3.4 Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi

Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphaneleri, Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı olarak örgütlenmişlerdir. Bu kütüphaneler, toplumu din konusunda aydınlatma amacına yönelik olarak, Başkanlık mensupları ve araştırmacılar tarafından yapılan

⁴⁷ *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Koleksiyon Bilgileri*: <http://www.tdkkitaplik.org.tr/bilgi.asp>, (09.02.2010)
48 Müjgan Cunbur, Dursun Kaya, Niyazi Ünver (haz), *Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.

⁴⁹ *Türk Tarih Kurumu Kütüphane Tanıtım*", <http://www.ttk.org.tr/index.php?Page=Sayfa&No=32>, (09.02.2010)

⁵⁰ *Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Katalog Taraması*, <http://www.ttk.org.tr/index.php?Page=Sayfa&No=35>, (09.02.2010)

çalışmalara bilgi, belge, kitap, makale ve doküman desteği sağlamak için kurulmuşlardır. Diyanet İşleri Başkanlığının Ankara Kocatepe de ve Başkanlık Merkezi'nde olmak üzere iki kütüphanesi bulunmaktadır.⁵¹

“Başkanlık Merkezi'nde yer alan kütüphanede 6.013 adet el yazması eser mevcuttur. El yazması ve nadir eserlerin kataloglama-sınıflama işlemleri tamamlanmış olup, 2007 yılında yapılan çalışmalar neticesinde bu eserlerin tamamı sayısallaştırılmıştır. Bu eserlerin künyelerine web üzerinden erişim sağlanmakta olup, eser görüntülerine ise Başkanlık Merkezi'nden erişilebilmektedir.”⁵²

2.3.5 Atatürk Kitaplığı

Atatürk Kitaplığı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kütüphane ve Müzeler Müdürlüğü'ne bağlı olarak araştırmacılara hizmet vermektedir.

Atatürk Kitaplığı nadir eserler koleksiyonu, süreli yayınlar, yazmalar ve matbu eski harfli Türkçe eserler ve yabancı yayınlar bakımından oldukça zengindir. Kütüphane Yordam otomasyon sisteminde yapılan tarama neticesinde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı - Nadir Eserler İstanbul Kitaplığı Bölümü katalogunda yerli ve yabancı 92019 adet eserin kaydı görülmektedir.⁵³ Ayrıca müstakil olarak hazırlanmış “Atatürk Kitaplığı Belediye yazmaları, Cevdet Paşa yazmaları ve Kur'an-ı Kerimler alfabetik kataloğu”, “Atatürk Kitaplığı İstanbul kitapları kataloğu, Atatürk Kitaplığı Muallim Cevdet yazmaları alfabetik kataloğu”, “Atatürk kitaplığı Osman Ergin yazmaları alfabetik kataloğu”, “Atatürk kitaplığı Türkçe yazma divanlar alfabetik kataloğu” ve “Atatürk Kitaplığına yeni bağışlanan yazma kitapların indeks kataloğu” gibi kataloglar da yayınlanmıştır.

⁵¹ Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi Hakkında, <http://kutuphane.diyamet.gov.tr/hakkinda2.htm>, (09.02.2010)

⁵² Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi Hakkında, <http://kutuphane.diyamet.gov.tr/hakkinda2.htm>, (09.02.2010)

⁵³ İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı İstanbul Kitaplığı Bölümü, <http://katalog.ibb.gov.tr/Yordam01.htm>, (30.03.2010)

2.3.6 İzmir Milli Kütüphanesi

Kütüphane, İzmir Milli Kütüphane Vakfı'na bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Türkiye'nin Milli adını taşıyan ilk kütüphanesi olarak 1912 yılında hizmete girmiştir. Kütüphane yeni binasına taşındıktan sonra büyümüş ve Atatürk'ün de ilgisini çekmiştir. Bir ziyareti sırasında Türkiye'de basılan tüm yayınların Milli Kütüphaneye sağlanması konusunda direktif vermiştir. Kütüphane o günden itibaren ülkemizin 5 derleme kütüphanesinden biri olmuştur.⁵⁴

Koleksiyonunda aralarında çok nadide 74 adet el yazması Kuran-ı Kerim'in de bulunduğu 5 bin adet yazma eser mevcuttur. Nadir eser koleksiyonunun içeriğinde Katip Çelebi'nin dünya coğrafyası ve astronomisi hakkında yazılmış Cihannuma'sı, Enveri'nin Düsturname-i Enveri'si, Victor Hugo'nun 1893 baskılı Sefiller'i, De Lamartina'nın 1854 basımı La Turquie Historie'si ve antik Yunan filozofu Aristoteles'in 1531 yılı Gutenberg basımlı ilk matbaa ürünü olan kitabı gibi çok değerli eserler mevcuttur.⁵⁵ Kütüphanede mevcut yazma eserlerin katalogu "İzmir Millî Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu" adı altında iki cilt olarak yayınlanmıştır. Bu katalogta 3971 adet yazma eserin künyesi görülmektedir.

2.3.7 İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi Kütüphanesi (IRCICA)

IRCICA Kütüphanesi 1980 yılında İslam Konferansı Teşkilatı'na bağlı olarak kurulmuştur. Kütüphane, tarih, bilim tarihi, sanat ve kültürel miras olmak üzere, İslam Kültürü ve toplumu konusunda pek çok alanda, araştırma, yayın, dokümantasyon ve enformasyon faaliyetleri sürdürmektedir

IRCICA Kütüphanesi çok değerli bir nadir eser koleksiyonuna sahiptir. Koleksiyonda Kuran-ı Kerim'in 1550 yılında Latince olarak basılı ilk tercümesi, İbrahim Müteferrika'nın baskıları ve Takvim-i Vakayi'nin en geniş koleksiyonu

⁵⁴ Çiğdem Erkal İpek, *Tarih İçinde İzmir Milli Kütüphanesi*,

http://web.deu.edu.tr/ataaturkilkelere/pdf/dergisayi3/c1_s3_cigdem_erdal_ipek.pdf, (20.02.2010)

⁵⁵ 94 Yıllık Kütüphane Dijital Ortama Geçiyor, <http://www.tumgazeteler.com/?a=1331684>, (20.02.2010)

bulunmaktadır.⁵⁶ Kütüphanede 2398 eski harfli Türkçe basma eser ve 350 yazma eser bulunmaktadır. Bunların haricinde 70.000 civarında değerli fotoğraf koleksiyonu bulunmaktadır.

2.3.8 İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi (İSAM)

“İSAM kütüphanesi, TDV İslâm Ansiklopedisi'nin hazırlanması sırasında ihtiyaç duyulacak kitap ve dergileri toplamak ve bunları araştırmacılara sunmak amacı ile 1984 yılında kurulmuştur. Zamanla İslamiyet sahasının dışına taşarak Türk tarihi, kültürü ve edebiyatı başta olmak üzere sosyal bilimlerin birçok alanında da zenginleşen kütüphane, aralarında Ziyad Ebüzziya, Orhan Şaik Gökyay, Nejat Göyünç, Hilmi Oflaz, Nihat M. Çetin, Yavuz Argıt, Albert Hourani, Jacques Waardenburg, Kemal Beydilli, Kasım Küfrevi, Nuhoğlu Ailesi, Kathleen R. F. Burril ve İlber Ortaylı'nın da bulunduğu bir çok özel koleksiyonu bünyesine katmıştır. Bu koleksiyonlardan bazıları önemli arşiv belgeleri de içermektedir.”⁵⁷

İSAM Kütüphanesi online kataloğunda yapılan tarama sonucunda 940 adet yazma eserin ve 7000'den fazla 1900 öncesine ait çeşitli dillerde basma eserin künyelerine ulaşılmaktadır. Yazma eserler özel kullanım şartlarına sahip olarak genel koleksiyondan ayrı bir depoda tutulurken nadir eserler genel koleksiyon içerisinde kullanıma sunulmaktadır.⁵⁸

2.3.9 Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi

Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, Osmanlı Bankası tarafından, Tarih Vakfı'nın işbirliğiyle 1997 yılının Mart ayında kurulmuştur. Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi ise Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi bünyesinde Osmanlı Bankası arşivlerine paralel olarak, genelde Tanzimat dönemi sonrası Osmanlı İmparatorluğu'nun ve Türkiye

⁵⁶ *IRCICA Library, Rare Books*, <http://library.ircica.org/default.aspx?@=RareBooks>, (09.02.2010)

⁵⁷ *Kütüphane ve Dokümantasyon*,

http://www.isam.org.tr/index.cfm?fuseaction=objects2.detail_content&cid=106&cat_id=2&chid=9, (15.02.2010)

⁵⁸ *İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Kataloğu* <http://ktp.isam.org.tr/ktp/>, (15.02.2010)

Cumhuriyeti'nin ekonomik, politik ve sosyal tarihini, özelde ise bankacılık ve finans tarihini konu alan eserlerden oluşturulmuş bir ihtisas kütüphanesidir.

Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi'nin en önemli koleksiyonu Osmanlı Devleti'nin ve Türkiye Cumhuriyeti'nin sınırları içinde yer alan ticari merkezleri ve bu merkezlerde gerçekleşen ticari faaliyetleri hem yerel hem de yabancı girişimcilere tanıtmak amacıyla hazırlanan “Şark Ticaret Yıllıkları”dır. Bu yıllıklar 19. yüzyılın ikinci yarısındaki Osmanlı'nın ve 1940'lı yıllara kadar Türkiye'nin iktisadi, ticari ve sosyal yaşamı üzerinde, özellikle mikro düzeyde yapılabilecek çalışmalar açısından son derece önemli kaynaklardır.⁵⁹ Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi'nin kataloğu tarandığında 1928 öncesine ait eski harfli basma eserler ile 1800'lü yıllara ve öncesine ait yabancı 2289 adet eserin künyesine ulaşılmaktadır.⁶⁰

2.3.10 Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi

“Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, 29 Temmuz 1992'de, Çemberlitaş'daki kütüphanenin şimdiki yerine taşınarak yeniden düzenlenmesiyle oluşturulmuştur. Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık A. Ş. bünyesinde hizmet veren kütüphane, 2000 yılında yeniden yapılanarak tarih, sanat, edebiyat ve İstanbul kenti konularında uzmanlaşmış bir araştırma kütüphanesine dönüştürülmüştür.”⁶¹

Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi koleksiyonu, Genel Koleksiyon, Yazma Eserler, Nadir Basma Eserler, Süreli Yayınlar ve Yapı Kredi Yayınları olmak üzere 5 ana bölümden oluşmaktadır.

Kütüphanede yazma eserler bölümünde, 1117 cilt içinde toplanmış 1578 adet yazma eser mevcuttur. 14. yüzyıl ile 20. yüzyıl başlarına tarihlenen bu yazma eserlerle ilgili olarak hazırlanan katalog 2001 yılında basılarak araştırmacıların

⁵⁹ Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi, Koleksiyondan Seçmeler, Ticaretten Toplumsal Topografyaya Uzanan Bir Kaynak: Şark Ticaret Yıllıkları, 1868-1945 ,<http://www.obarsiv.com/koleksiyon1.html>, (09.02.2010)

⁶⁰ Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi Kataloğu, <http://kutuphane.obarsiv.com/yordam.htm>, (31.03.2010)

⁶¹ Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi, <http://www.ykykultur.com.tr/sermet/>, (31.03.2010)

kullanımına sunulmuştur. 2003 yılında yazma eser koleksiyonunun tamamı sayısallaştırılmıştır.⁶²

Kütüphanede nadir eserler bölümünde ise, çeşitli koleksiyonlardan derlenmiş 1000'in üzerinde nadir kitap bulunmaktadır. 16-20. yüzyıllar arasında, çeşitli dillerde basılmış olan bu kitaplar arasında Strabon'un 1523 tarihli "Geographia", Raif Efendi'nin 1803 tarihli "Cedit Atlas Tercümesi" ve Katip Çelebi'nin 1732 tarihli "Cihannüma" adlı eserinin yanında tüm dünyada önemi kabul edilmiş, kıymetli, nadir eser niteliğinde kitaplar yer almaktadır.⁶³ Ayrıca Nadir eser koleksiyonunun bir bölümünü içeren "Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Nadir Eserler Kataloğu" da yayınlanmıştır.

2.3.11 Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü Kütüphanesi

Bu kütüphanede çok değerli el yazması eserlerden oluşan bir koleksiyon bulunmaktadır. Bu koleksiyon, Kandilli Rasathanesi'nin ya da ilk adıyla Rasathane-i Amire'nin kurucusu Mehmed Fatih Gökmen tarafından araya getirilmeye başlanmıştır.⁶⁴ Günümüzde Kandilli Rasathanesi Deprem Araştırma Enstitüsü her ne kadar Boğaziçi Üniversitesi'ne bağlı bir enstitü olsa da yazma eserler kitaplığı Boğaziçi Üniversitesi kütüphanesinden bağımsız bir yönetime sahiptir.

Türkiye'de astronomi-astroloji konusundaki tek koleksiyondur. Astronomi, astroloji, matematik, coğrafya ve az sayıda diğer konularda Türkçe, Arapça ve Farsça el yazması eserleri içermektedir. Koleksiyonda toplam 828 ciltte 1340 adet yazma eser mevcuttur.⁶⁵

⁶² Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazma Eserler, <http://www.ykykultur.com.tr/sermet/>, (31.03.2010)

⁶³ Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Nadir Basma Eserler, <http://www.ykykultur.com.tr/sermet/>, (31.03.2010)

⁶⁴ Günay Kut, *Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma Enstitüsü astronomi astroloji matematik yazmaları kataloğu, Kandilli Rasathanesi el yazmaları*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2007, s.17

⁶⁵ Kut, a.g.e., s.25

2.3.12 Askeri Müze

“Askeri Müze Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığına bağlı olarak İstanbul Harbiye semtinde konuşlandırılmış bir müzedir. Meşrutiyetin ilanından sonra Ahmet Muhtar Paşa'nın müze müdürlüğüne getirilmesi ile birlikte Askeri Müze; gelişim sürecine girmiştir. Ahmet Muhtar Paşa evinde bulunan kitap dolabını ve kitaplarını müzeye bağışlamış böylece kütüphanenin temeli atılmıştır. Daha sonraları kütüphane koleksiyonu ikmal, bağış ve satın alma yoluyla zenginleşmiştir.”⁶⁶

Askeri Müze Kütüphanesi koleksiyonunda 105 cilt içerisinde toplam 138 el yazması eser bulunmaktadır. Bu eserlerin kataloğu “Askeri Müze Yazma Eserler Kataloğu” adı altında yayınlanmıştır.

2.3.13 Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi

Sabancı Üniversitesi Sakıp Sabancı Müzesi, İstanbul'da Emirgan'da yer almaktadır. Sakıp Sabancı tarafından sürekli konut olarak kullanılmaya başlanan Atlı Köşk, uzun yıllar Sakıp Sabancı'nın zengin hat ve resim koleksiyonunu barındırmış, 1998 yılında da içindeki koleksiyon ve eşyalar ile müzeye dönüştürülmek üzere Sabancı Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir.⁶⁷

Sakıp Sabancı Müzesinde mevcut hat koleksiyonunda çeşitli levhalar, fermanlar gibi belge niteliğindeki eserlerin yanında çok değerli yazma eserler de mevcuttur.⁶⁸ Bu eserler müze koleksiyonu dahilinde sergilenmekte, araştırma amaçlı kullanılmamaktadır.

⁶⁶ *Askeri Müze Kütüphanesinin Tarihçesi*, http://www.tsk.tr/muze_internet/askeri_muze.htm, (02.04.2010)

⁶⁷ *Sakıp Sabancı Müzesi Müze Tarihi*, <http://muze.sabanciuniv.edu/content/default.php?lngContentID=1>, (10.02.2010)

⁶⁸ *Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonu*, <http://muze.sabanciuniv.edu/collection/collection.php?lngCollectionID=5>, (10.02.2010)

2.3.14 Sadberk Hanım Müzesi

Sadberk Hanım Müzesi, Sarıyer sahilinde eski Azaryan Yalısında bulunmaktadır. Vehbi Koç Vakfı tarafından 1980 yılında ziyarete açılmıştır.

Sadberk Hanım Müzesi'ne 1983'te Hüseyin Kocabaş Koleksiyonu ile birlikte değerli yazma eserler de gelmiştir. Bu koleksiyonun tasnifini Nazif Ünlü yapmış ve daha sonra kataloğu basılı olarak yayımlanmıştır. Bu katalogda, tarih, edebiyat, din, dil, tıp, astroloji, güzel sanatlar gibi çeşitli konularda 601 adet yazma eserin künyesi bulunmaktadır.⁶⁹ Müzede ayrıca 11 adet takvim ve 421 adet salnameden oluşan özel bir koleksiyon da mevcuttur.⁷⁰ Bu koleksiyonun da basılı olarak kataloğu hazırlanmıştır.

⁶⁹ İsmail Bakar, *Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi Hüseyin Kocabaş Yazmaları Kataloğu*, İstanbul :Vehbi Koç Vakfı, 2001, s. 244

⁷⁰ İsmail Bakar, *Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi yıllıklar, salnameler, nevsaller ve takvimler*, İstanbul : Sadberk Hanım Müzesi, 2008, s. 239-244

III. BÖLÜM

TÜRKİYE ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİNDE NADİR ESERLERİN MEVCUT DURUMU VE ÖNERİLER

Türkiye üniversite kütüphanelerinde bulunan nadir eserlerin mevcut durumlarına bağlı değerlendirmelerin yapıldığı bu bölüm, tezin dördüncü bölümünde ayrıntılı olarak ele alınan anket çalışmasından elde edilen veriler ışığında hazırlanmıştır.

Bölümde nadir eserler için çok önemli ve acilen iyileştirme yapılması gereken depo şartları ve güvenlik, bakım ve restorasyon, kataloglama ve teknolojinin kullanımı başlıkları altında olması gerekenler konunun uzmanlarından kaynak gösterilerek verilmiş ve mevcut şartlar ile karşılaştırılmıştır.

Anketimizi yanıtlamış olan ve nadir eser koleksiyonuna sahip 3'ü vakıf 19'u devlet üniversitesi toplam 22 üniversitenin listesi, tezimizin sonunda ekler bölümünde verilmiştir. Koleksiyon içeriği ve durumu ile ilgili bilgiler sayısal olarak anketimizin ilgili bölümlerinde mevcuttur.

3.1 DEPO ŞARTLARI VE GÜVENLİK

Nadir eserler, açık rafta hizmete sunulmadıkları için depolama ve güvenlik koşulları öncelikle ele alınması gereken konulardandır. Deponun bulunduğu kısım, depoda kullanılan raf ve benzeri malzemenin özelliği, ısı, nem ve ışıklandırma şartları, iklimlendirme, yangın söndürme sistemleri vb. konularda öncelikle iyileştirilme yapılmalıdır.

“Sıcaklık, bağıl nem, ışık ve hava kirletici gazlar ortam koşullarını oluşturan en önemli etkenlerdir. Sıcaklık ve bağıl nemin çok yüksek ve çok düşük olması ve

bu değerlerdeki ani değişiklikler eserlerin tahribatına sebep olur. UV ışını yayan ışık kaynakları nedeniyle selüloz ve kollajen lifleri hasar görür. Havada bulunana zararlı gazlar ise hava ile teması olan yüzeylerde malzemenin yok olmasına neden olurlar.”⁷¹

“Kâğıtta yeterli esneklik için, belli oranda neme ihtiyaç vardır ama uzun süre çok nemli kalması mikroorganizmaların büyümesine ortam oluşturur ve hem kâğıt hem de mürekkepte bozulmalar görülür. Bu mikroorganizmaların etkinliklerini durdurmanın en etkili yolu, uygun iklimlendirme koşullarının sağlanmasıdır. Uygun klima tesisatı ile nemi kontrol altında tutmak gerekmektedir.”⁷²

“Sıcaklık ve bağıl nem birbiriyle etkileşimi olan, ancak farklı değerlendirilmesi gereken parametrelerdir. Ortamdaki korunma öncelikli malzemelerin yaşam sürelerini uzatmak için bu parametrelerin standartları tespit edilmiştir. Müze, kütüphane ve arşivler için sıcaklık ve bağıl nem standartları “American Society of Heating, Refrigerating and Air-Conditioning Engineers” (ASHARE) tarafından belirlenmiş ve 5 sınıf oluşturulmuştur. Bu sınıflama ve özellikleri tablo 3.1’de özetlenmiştir. Genel müzeler, sanat galerileri, kütüphaneler ve arşivler için yıllık bağıl nem ortalaması %50, sıcaklık ise 15 derece ile 25 derece arasında olmalıdır. Sıcaklık ve bağıl neme ilave olarak, komşu alanlar arasındaki basınç korunarak, ortam için temiz hava sağlanır. Yapılardaki bu fonksiyonlar için yapılan tasarım ve kontrol sistemlerinin kurulması: Isıtma Havalandırma ve İklimlendirme “Heating Ventilation and Air-Conditionin” (HVAC) sistemleri olarak tanımlanır. Bu sistemin temel elemanları: sabit hava akımı, soğutma ve ısıtma nemlendirme, nemini alma, dış ortam havası, partikül filtrasyonu, gaz-faz filtrasyonu, hava dağılımı, ve genel tüm parametrelerin kontrolünü içerir.”⁷³

⁷¹ Nil Baydar, “Kütüphanedeki Ortam Koşullarının Yazma Eserler İçin Önemi” İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu (haz.), *Yazmalara Adanmış Bir Ömür Nimet Bayraktar’a Armağan*, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 2006, S. 31.

⁷² W. J. Barrow, *El Yazmaları ve Belgeler Bozulmaları ve Onarılmaları*, Çev. Neslihan Uraz, İstanbul: TKD İstanbul Şubesi, 1992, s.97.

⁷³ E. Deniz, Şinasi Arslan, Murat Ulaş, “El Yazması Kitaplarda Ortam Şartlarının Mantar Gelişimine Etkilerinin İncelenmesi” *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, cilt:11, sayı:1, 2007, s.28.

Tablo 3.1 Müze, kütüphane ve arşivler için sıcaklık ve bağıl nem standartları

Gruplar	Ortamdaki maksimum tolerans değerleri		Riskler ve olumlu etkiler
	Kısa süreli tolerans düzeyleri	Uzun süreli tolerans düzeyleri	
A Çok Hassas Kontrol Mevsimsel değişiklik yok.	±5 % bağıl nem ± 2 °C sıcaklık	Bağıl nemde değişiklik olmaz ±5°C	Çoğu malzeme için herhangi bir risk yok. Bazı metal ve mineraller, bağıl nem miktarı %50'yi aşarsa bozulabilir.
A Çok Hassas Kontrol Mevsimsel değişiklik yok.	±5 % bağıl nem ±2 °C sıcaklık	± 10 % bağıl nem en düşük 5°C	Kırılabilirliği fazla olan malzemelerde az oranda mekanik hasar riski var. Boyalar, fotoğraflar ve kitaplar için risk yok. Kimyasal stabilitesi olmayan malzemeler için kullanılamaz.
	±10 % bağıl nem ± 5°C sıcaklık	Bağıl nemde değişiklik olmaz. en düşük 5°C, en yüksek 10°C	
B Çok Hassas Kontrol Mevsimsel değişiklik var.	±10 % bağıl nem ± 5°C sıcaklık	±10 % bağıl nem 30°C'nin üzerine çıkmamak şartıyla sıcaklık için en fazla 10°C'lik sapma. Düşük sıcaklıkta bağıl nem kontrolü gerekir	Kırılabilirliği fazla olan malzemelerde orta düzeyde mekanik hasar riski var. Boyalar fotoğraflar ve kitaplar için küçük riskler var. Kimyasal stabilitesi olmayan malzemeler için kullanılamaz.
C Yüksek Risk düzeyleri önlendir	Yıl boyunca bağıl nem miktarı %25-75 arasındadır. Sıcaklık nadiren 30°C'nin üstüne çıkar; genelde 25°C'nin altında		Kırılabilirliği fazla olan malzemelerde yüksek düzeyde mekanik hasar riski var. Boyalar fotoğraflar ve kitaplar için orta düzeyde riskler var. Kimyasal stabilitesi olmayan malzemeler için kullanılamaz.

<p>D Nem kontrolü ön planda</p>	<p>Bağıl nem %75'in altında iken güvenli</p>	<p>Boyalar fotoğraflar ve kitaplar için yüksek düzeyde riskler var. Mantar gelişir ve korozyon hızlanır. Kimyasal stabilitesi olmayan malzemeler için kullanılamaz.</p>
--	--	---

Kaynak: E. Deniz, Şinasi Arslan, Murat Ulaş, “*El Yazması Kitaplarda Ortam Şartlarının Mantar Gelişimine Etkilerinin İncelenmesi*”, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, cilt:11, sayı:1, 2007, s.28.

Nadir eserlerin mevcut koleksiyon sayısı göz önünde bulundurularak eserler için elverişli koşulların sağlanmasına imkân verecek ölçülere sahip bir depoda tutulması gerekmektedir. Eserler raflara, eserlerin hava almasını sağlayacak şekilde ve bir eserdeki olası hastalığın yanındaki eserlere de hemen bulaşmasının önüne geçilmesi için ve eserlerin yerlerinden alınıp konulması esnasında sürtünmeden dolayı ciltlerinin bozulmasına sebebiyet vermemek için kitap arasında uygun bir aralık kalacak şekilde yerleştirilmesi gerekmektedir.

Nadir eserlerin depolanmasında kullanılan raf malzemesinin özelliği son derece önemlidir. Kullanılacak malzemenin seçilirken gelecek yıllar içinde eserler üzerinde ne gibi etkileri olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. “Nadir eserler deposunda kullanılan raf, merdiven, sandalye, masa gibi malzemelerin ahşap malzemedan seçilmesi halinde zaman içinde çürüyerek böcek üremesine neden olduğu bu böceklerin de eserlere ulaştığı görülmüştür. Bu yüzden özellikle kitap raflarının ve merdivenlerin paslanmaz çelik gibi metal malzemedan seçilmesi gereklidir.”⁷⁴

Nadir eserlerin güvenliği için de çeşitli risk faktörlerine karşı farklı önlemler gerekmektedir.

⁷⁴ Halid Dener, “*Yazma ve Eski Basma Kitapların Bakımı ve Korunması*”, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, C.18, S. 2, 1969, s.88.

Nadir eserler için olabilecek tehditlerden en önemlisi yangın tehlikesidir. Yangın bir kütüphaneyi içindeki değerli koleksiyonlarla beraber geri döndürülmesi imkansız bir şekilde tamamen yok edebilir. Bunun için yangına karşı çok etkili tedbirler almak gerekmektedir. Yangın alarm ve söndürme sistemleri araştırılmalı, kütüphaneler için en uygun yöntem seçilmelidir.⁷⁵

Yangınların çoğu elektrik kontağından çıkmaktadır. Bu yüzden elektrik tesisatının belli aralıklarla kontrol edilmesi gerekmektedir. Ayrıca ahşap raf, dolap, merdiven, döşeme vb. gibi kütüphane malzemelerinin kolay alev alabileceği düşünülerek tercih edilmemesi gereklidir.

Hırsızlık tehdidine karşı öncelikle nadir eser deposunda ve kullanım bölümünde sürekli aktif ve kayıtları tutulan kameralar olmalıdır. Nadir eser okuma bölümüne giriş çıkışlar denetlenmeli eseri kullanacak araştırmacı haricindeki kişilerin bölüme girmesi engellenmelidir. Eserler kullanım sonrası masalarda bırakılmamalı, herhangi bir sebeple kullanım bölümünden ayrılırken araştırmacının eseri mutlaka görevliye teslim etmesi sağlanmalıdır. Eserler kullanıcıya mutlaka bir form doldurularak kayıtlı olarak verilmelidir.

Hırsızlık olaylarına karşı alınması gereken diğer bir önlem ise kurum içi denetimdir. Nadir eser deposuna girme ve eserleri kullanıcılara getirme işlemleri belirli personelce yapılmalı yetkisiz kişilerin depoya girmelerinin önüne geçilmelidir.

Su baskınları nadir eserler için bir diğer tehdittir. Nadir eser depolarının zemin katlarda veya en üst katta olması halinde, aşırı yağış gibi bir doğal felaket, eserlerin zarar görmesine neden olabilir. Su tesisatlarına, lavabolara yakın bir yerde olan depolar ise olası bir patlak sonucu su baskını tehdidiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bunun önüne geçmek için su tesisatlarının düzenli olarak bakımdan geçirilmesi gerekmektedir.

⁷⁵ Nail Bayraktar, “*Yazma Kitapların Güvenliği*”, Türk Kütüphaneciliğinden İzdüşümler: Nail Bayraktar’a Armağan II, İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu (haz.), İstanbul: Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2005. c. 2, s. 145.

Nadir eserlerin depolama ve güvenlik şartları konusunda olması gereken temel noktalar bu şekilde özetlenmiştir. Üniversite kütüphanelerindeki nadir eserlerin mevcut depolama ve güvenlik şartları ise anketimizden elde ettiğimiz veriler ışığında şöyledir:

Anketimize katılan ve nadir eserlere sahip 22 kütüphanenin sadece 4'ü iklimlendirme sistemine sahip olduklarını belirtmiştir. Nadir eserlerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için son derece önem taşıyan ve öncelikle uygun hale getirilmesi gereken iklimlendirme konusunda, kütüphanelerimiz maalesef yetersiz kalmışlardır.

Depolarda tercih edilen malzeme konusunda verilen cevaplara bakıldığında, büyük oranda ahşap (%36), daha sonra çelik (%31) malzemenin tercih edildiğini, kalan kısmın ahşap çelik ve cam malzemeyi birlikte kullandıklarını görmekteyiz. Nadir eserler için ileride önemli bir tehdit unsuru oluşturabilecek olan ahşap malzemenin, depolarda genellikle kullanıldığı görülmüştür.

Kütüphanelerin güvenlik şartlarına bakıldığında ise, yine büyük oranda yetersiz kalındığı görülmüştür. Öncelikle nadir eser deposu için özel güvenlik önlemlerine sahip olup olmadığıyla alakalı soruya %63 oranında hayır cevabı gelmiştir. Evet cevabı veren kütüphanelerde ise, kamera sistemine sadece 4, yangın alarm sistemine 8, özel kilit sistemine 2, yangın söndürme sistemine ise sadece 1 kütüphanenin sahip olduğu görülmüştür.

Nadir eserlerinin çeşitli tehlikelere karşı sigortalı olup olmadığıyla alakalı soruya ise sadece 2 kütüphane evet cevabı vermiştir.

Üniversite kütüphaneleri genellikle nadir eserlerin güvenliği konusuna ödenek ayırmamaktadırlar.

3.2 NADİR ESERLERİN BAKIM VE RESTORASYONU

“Kültür tarihinin ve milli kültür mirasımızın birinci elden kaynaklarından olan el yazmaları, nadir eserler ve arşiv vesikaları, bilim adamlarının ve araştırmacıların çalışmalarına ışık tutan en değerli kültür varlıklarıdır. Bu eserleri okuyucu hizmetine sunmanın yanı sıra onların bakım ve onarımlarının yapılmasını sağlayarak gelecek kuşaklara aktarmak da tarihin kütüphanecilere ve arşivcilere yüklediği en büyük görevler arasındadır.”⁷⁶

“Nadir eserlerin bakımı için öncelikle kitapların bulunduğu mekânların temizliğine çok dikkat edilmeli; temizlik yapılırken kitaplara zarar gelmemeli, ortam ıslatıldığında rutubete neden olacağı göz önünde bulundurulmalıdır.”⁷⁷

Toz ve rutubet nadir eserlere, özellikle el yazmalarına en fazla zarar veren etkenlerdendir. Tozlu, rutubetli ve havasız mekânlarda saklanılan eserlerde çeşitli böcekler oluşur ve zamanla kitapların sayfaları ve ciltlerini tahrip ederler. Her yıl özenli bir temizlik yapıldığında bunun önüne geçilebildiği görülmüştür. Ancak, temizleme işlerinde kullanılan temizlik malzemeleri, ileride eserlere zararlı etkisinin olmayacağı kesin olarak bilinen maddeler olmalıdır.⁷⁸

“El yazması eserlerin temizliği her yıl özenle; kitaplar açık havada, gölgede, en azından açık pencere önünde havalandırılarak yapılmalı, yerlerinden alınırken ve yerlerine konurken düşürülerek ya da bir yerlere çarparak zarar verilmemelidir. Kitaplar temizlenirken ilk olarak kuru bir bezle cildin tozu alınmalı ardından içi açılarak kapağın içleri ve sayfalar yumuşak fırçalarla havalandırılarak temizlenmelidir. Kitapların temizliği yapılırken eller de sık sık yıkanmalı, kirli ellerle tezhib ve minyatürlere dokunulmamalıdır. Eserler kayıt altına alınırken

⁷⁶ Dursun Kaya, Niyazi Ünver, *Yazma Eserlerin Korunması Bakımı ve Temizliği*, restorasyonatolyesi.terapad.com/.../yazmaeserrestorasyonu.pdf, (02.13.2010)

⁷⁷ Nimet Bayraktar, “*Yazma Eserlerin Korunması, Bakımı ve Temizliği*” İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu (haz.), *Yazmalara Adanmış Bir Ömür* Nimet Bayraktar’a Armağan, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 2006, s. 90

⁷⁸ Kezban Yazıcı, “*Türkiye’de El Yazması Eserlerin Korunması ve Restorasyonu*”, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2008) , s.46

basılan kayıt damgasına da dikkat etmeli, ön ve arka sayfalarında bulunan yazı, tezhib ve minyatür zarar göreceğinden boş sayfalara damga basılmalıdır.”⁷⁹

“Kitap içindeki tezhib, minyatür, gravür vb. bulunan sayfaların karşı sayfaya değerek bozulmaması için bu sayfaların arasına ince pelür kâğıdı konulması yararlı olur. Temizlik esnasında rutubetli olduğu tespit edilen kitaplar ayrılarak havalandırılmalı; eğer yapraklar birbirine yapışmışsa ve kolayca açılmıyorsa zorla açmaya çalışmamalı, bunun için yazma eserleri restore eden restorasyon merkezlerinde onarımı sağlanmalıdır.”⁸⁰

Eserlerin temizliği esnasında böceklenmeye uğramış kitaba rastlanırsa eserin yapraklarına zarar gelmemesi için çok dikkatli bir şekilde temizlenmelidir. Temizleme işleminden sonra eser bir müddet izlemeye alınmalı hastalığın diğer eserlere de geçmemesi için ayrı bir yerde tutulmalıdır.⁸¹

Nadir eserlerin bir kısmı iyi korunabildiği halde bir bölümü zamanın aşındırması, bulunduğu yerlerde iyi muhafaza edilmediği, tabii afetler ve bünyesindeki bazı etkenlerden dolayı tahribata uğramışlardır. Hastalıklı olarak nitelendirilen bu tür eserlerin öncelikle hastalıkları teşhis edilmeli tahrip sebepleri belirtilmeli, gereken tedavi şekli uygulanarak bakımları yapılmalıdır.

Tahrip olmuş malzemenin restorasyon işlemleri her ne kadar kütüphanecilerin görevi değilse de, koruma politikasını ve bu politikanın bir parçası olan afet planını oluşturmak kütüphanecilerin sorumluluğundadır. Özellikle kurum içi restorasyon atölyesine sahip kütüphanelerde, restorasyon uzmanlarını yönlendirebilmek için bilinmesi ve dikkat edilmesi gereken bazı hususlar vardır.

Her şeyden önce restorasyonun çok dikkat isteyen bir işlem olduğu unutulmamalı, yapılacak küçük bir hatanın eserin yok olmasına neden olacağı düşünülmelidir. Onun için restorasyon işlemleri mutlaka konunun uzmanları

⁷⁹ Yazıcı, a.g.e., s.47

⁸⁰ Yazıcı, a.g.e., s.47

⁸¹ Nimet Bayraktar, “*Yazma Eserlerin Korunması, Bakımı ve Temizliği*” İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu (haz.), *Yazmalara Adanmış Bir Ömür* Nimet Bayraktar’a Armağan, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 2006, s. 90

tarafından yapılmalı, işlemler aceleye getirilmemeli, neticesi bilinmeyen hiçbir işleme girilmemeli, zararsız olduğu net olarak bilinmeyen hiçbir malzeme kullanılmamalıdır.

Bir diğer önemli husus ise restorasyonu yapan kişinin konusunda uzman olması gerekliliği konusudur. Restoratörün, işlemlerin yarar ve zararlarını bilen, malzemeyi tanıyan, kağıdın yapısı, cinsi, mürekkebi vb. özellikleri hakkında eğitim almış, bilgi sahibi bir kişi olduğundan emin olunmalıdır.

Eserin orijinal halinin kesinlikle değişikliğe uğramaması, aslına sadık kalınması, mümkün olduğunca olduğu gibi kalması ve kullanılan malzeme eserin aslına uygun aynı cins ve kalınlıkta olması için gereken şartlar sağlanmalıdır.

Restorasyon işlemlerinde yapılan tüm çalışmalar dönüşümlü olmalı, kullanılan malzeme gereğinde sökülebilmelidir. Çünkü herhangi yeni bir sistem daha uygun olabilir; bu düşünce ile yapılan onarımlar çıkartılarak esere zarar vermeden aslına ulaşmak mümkün olmalıdır.⁸²

Nadir eserlerin bakım ve restorasyonu konusunda olması gereken şartlar bu şekilde özetlenebilir. Üniversite kütüphanelerindeki nadir eserlerin bakım ve restorasyonu konusunda mevcut şartlara baktığımızda ise şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Anketimizde mevcut nadir eserlerin bakımı ve restorasyonu bölümündeki sorulara verilen cevaplardan anlaşılacağı üzere, büyük oranda kütüphanelerimiz nadir eserlerin bakım ve restorasyonu için bütçeye ve uzman personele sahip değildirler. Üniversite kütüphanelerinin %64 e yakın kısmı restorasyon konusunda bütçeye sahip olmadıklarını bu konuda hiçbir işlem yapılmadığını belirtmiştir. %36'lık kısım ise bu konuda bütçeye sahip olduğunu belirtmiştir. Bu kütüphanelerin de % 50'si bakım ve restorasyon işlemlerinin profesyonel atölyelerce yapıldığını, diğer kısım ise kütüphane bünyesinde yapıldığını belirtmiştir.

⁸² *Kitap Restorasyonu*, <http://tezhipebru.com/tr/index.php?pageid=40>, (02.13.2010)

Nadir eserlerin bakımı için yapılan işlemler konusunda, 6 kütüphane ilaçlama yaptığını ve 1 kütüphane ise koruma için poşetleme yapıldığını belirtmiştir. Ayrıca eserlerin düzenli temizliğinin sadece 1 kütüphanede yapıldığı görülmüştür. Bu sonuçlar üniversite kütüphanelerinde nadir eserlerin bakımı için hiçbir ciddi adımın atılmadığını, yapılan işlemlerin son derece yetersiz olduğunu göstermektedir.

Restorasyon konusunda nadir eserlere sahip olan 22 kütüphanenin sadece 8'inin bütçe ayırdığı görülmüştür. Nadir eserlere sahip diğer kurumlardaki yıpranmış eserler bütçe eksikliğinden dolayı kaderine terk edilmiş durumdadır.

Restorasyon çalışmaları mevcut olan 8 kütüphaneden 2'si ise eserin orijinalliğinin korunamadığını belirtmiştir. Eserlerin sayfalarının tamiratında özel malzemeler kullanılıp kullanılmadığıyla alakalı sorumuza 6 kütüphane evet, 2 kütüphane hayır cevabı vermiştir. Görüldüğü gibi restorasyon işlemleri gerçekleştirdiği halde bu konuda bilinçsiz adımlar atan kütüphaneler dahi mevcuttur.

3.3 NADİR ESERLERİN KATALOGLANMASI

Kataloglama, bir eserin bibliyografik bilgilerinin belli bir düzen içinde ve belli kurallara göre kayda alınması işlemidir.⁸³

Bilgisayarla kataloglama günümüzde merkezi hizmetleri ve kütüphaneler arası bibliyografik bilgi değişimini hızlandırmış, kataloglama, kütüphanecilik alanında ulusal ve uluslar arası boyutta en fazla paylaşımın olduğu alan haline gelmiştir.

Kataloglama konusunda Türkçe birkaç kaynak mevcut ise de nadir eserlerin kataloglanması ile ilgili müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Kongre Kütüphanesinin AACR2'ye ek olarak yayınlamış olduğu "*Descriptive Cataloging*

⁸³ Jennifer Rowley, Bilginin Düzenlenmesi, Bilgi Erişime Giriş, Sekine Karakaş (Çev.), Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği Ankara Şubesi, 1996, s. 388.

of Rare Materials (Books)” adlı çalışmada, nadir eser kataloglama standartları için 3 seviyeden bahsedilir.⁸⁴

1- Minimum seviye (Minimal level, Short catalog): Bu seviyedeki bir katalogda eserin kitap adı, yazar adı, yayın yeri, yayınlayan ve yayın tarihi bilgisi, ölçütleri, edisyonu ve sınıflandırma numarası verilir. Nadir eserlerin acilen kayıt altına alınması gerektiği durumlarda kullanılır.

2- Öz/ Temel seviye (Core level): Bu seviye minimum seviye katalogdan daha ayrıntılı fakat tam seviye kataloğa göre de daha opsiyoneldir. Minimum seviye katalogdaki bilgilere ilaveten eserin fiziki tanımı daha ayrıntılı yapılır. Nadir eserler için kullanılabilir.

3- Tam seviye (Full level): Bu seviyede yapılan katalogda minimum ve öz seviye katalog bilgilerinin tümünü kapsamaktadır. Eserin tüm özelliklerinin ayrıntılı bir şekilde katalogda belirtilmesi gerekir. Eserin tüm özellikleri analitik olarak incelenerek katalogda belirtilir.

Türkiye üniversite kütüphanelerindeki nadir eserler koleksiyonları genellikle çok farklı eser çeşitlerini içermektedir. Arapça, Osmanlıca, Farsça yazma ve basma eserlerin yanı sıra, Latince, Almanca Fransızca vs. çeşitli batı dillerinde nadir eserlere rastlamak mümkündür. Yerli ve yabancı kaynaklı eserlerin kataloglanmasında da eserleri farklı yönleriyle değerlendirmek gerekmektedir

3.3.1 Yazma Eserlerin Kataloglanması

Bu bölüm büyük oranda Kültür Bakanlığı “www.yazmalar.gov.tr” web sitesinde bulunan bilgiler ışığında hazırlanmıştır. Bu sitede yazma eserlerin kataloglanması ile ilgili çok ayrıntılı bilgiler edinmek mümkündür.⁸⁵

Kütüphanelerimizde bulunan yazmaların; Arap harfleriyle yazılmış olması, eserlerin birçoğunun devrin ilim dili olan Arapça; bir kısmının da edebiyat dili olan Farsça ve içinde bu dillerden pek çok kelime bulunan Osmanlıca ile yazılmış

⁸⁴ *Descriptive Cataloging of Rare Materials (Books)*, Washington, D. C. : Cataloging Distribution Service, 2007, p.22

⁸⁵ *Yazma Eserlerde Metodoloji*, https://www.yazmalar.gov.tr/elyazmaciligimiz_tr.php#baslik3, (02.13.2010)

olması, bu eserlerin tasnif ve kataloglanmasında birçok güçlükler ortaya çıkarmaktadır. Diğer taraftan çeşitli yazılarla (nesih, talik, rika, sülüs, divanî, kûfi, reyhanî, muhakkak, siyakat vb. gibi) yazılmış olan yazmaların okunuşları da güçlük yaratmaktadır. Ayrıca yazma eserlerin bibliyografik künyelerinin tespitinin, basma eserlerden farklı ve bazen uzun bir çalışmayı gerektirecek şekilde olması da çok önemlidir.

Basma eserlerin çoğunda iç kapakta kolaylıkla bulabildiğimiz, bibliyografik künyenin iki önemli unsuru olan yazar ve kitap adlarının, yazma eserlerde tespiti için bazı hallerde eserin baş ve sonundan sayfalarca okumak gerekmektedir. Bu durumda, yazma eser bulunan kütüphanelerde görev alacak kimsenin Arapça, Farsça veya hiç olmazsa iyi derecede Osmanlıca bilmesi mecburiyeti gerektiği ortaya çıkmaktadır. Yazmaların kataloglanmasındaki değişik yöntemler, kütüphanecilik yönünden özel bir çalışmayı ve bilgiyi gerektirmektedir.

Yazma eserlerin kataloglanması konusunda yapılan çalışmalar, bu çalışmalarda tespit edilen yanlışlıklar ve çözüm önerileri konusunda Hüseyin Türkmen'in "*Türkiye Kütüphaneleri Yazma Eserler Katalogları*" adlı kitabı önemli hususlara işaret etmektedir.⁸⁶

3.3.1.1 Yazma Eserlerin Kataloglanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Özellikler

1- Yazarı (Müellif): mütercim, şarih, muhaşşi vb. gibi) adı, şöhreti, lâkabı, öz adı, baba, dede adı, varsa nisbeti (doğduğu yere veya mensup olduğu dinî tarikata göre) ve doğum, ölüm tarihleri ile birlikte verilir.

Yazar adı ayrıca Arap harfleri ile de katalogda belirtilmelidir.

2- Kitap adı: Yazarın kitabında verdiği şekliyle bulunabilir. Eğer esere müellif tarafından isim verilmemişse ve diğer kaynaklardan da bulunamamışsa, bu durumda eseri tasnif edenler tarafından kitabın konusuna ve diline uygun bir isim verilir.

⁸⁶ Hüseyin Türkmen, *Türkiye Kütüphaneleri Yazma Eserler Katalogları*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2010.

Kitap adının ayrıca eserde görüldüğü şekliyle Arap alfabesi ile de kataloğa yazılması gerekmektedir. Otomasyon sistemi imkan veriyorsa Arap alfabesi ile de taramaya açılması transkripsiyon hatalarını ortadan kaldırmak için son derece yararlı olacaktır.

3- Eserin dili, cilt sayısı ve tarihi

4- Yaprak sayısı: Basma eserlerdeki sayfaya karşılık, yazma eserlerde yaprak (varak) sayısı kullanılır. Eğer esere önceden yaprak numarası konmamışsa, metnin başladığı ilk yapraktan itibaren numaralanır ve numaralar soldaki sayfanın üst köşesine kurşun kalemle yazılır. Eğer metinden önce yazılı yapraklar varsa onlar ayrıca numaralanır ve artı (+) işareti ile gösterilir. Risale ve külliyatlarda baştan sona kadar devam eden bir numara verilir ve içlerindeki her eser için ayrıca giriş yapılarak, kitap içinde buldukları yaprak numaraları a ve b yüzleri de belirtilerek kaydedilir. Eğer eserin yaprakları önceden numaralanmışsa bir defa kontrol edilmesi faydalı olur. Herhangi bir atlama veya tekrar varsa düzeltilir. Yaprak "yk" kısaltması ile gösterilir. 245 yk., 11+158 yk., 184 + 2yk., 33b-75a gibi.

5- Ölçüsü: Yazma eserlerde ölçü, dış ve iç ölçü olarak tespit edilir ve milimetre "mm" şeklinde yazılır. Dış ölçü: Kitabın yaprağının boy ve enini gösteren ölçüdür. Kitabın dışından ve cildinden ölçü alınmaz. İç ölçü: Kitabın yaprağı üzerinde yazının bulunduğu alanın ölçüsüdür. Bazı yazma eserlerde yazının etrafı bir cetvel ile çerçevelenmiştir. Bazılarında ise cetvel yoktur. Cetvel yoksa başlıksız tam metinli sayfanın ölçüsü alınır. İç ölçü tespit edilirken kitabın baş, orta ve son kısımlarında birkaç yerden kontrol edilmesi gerekir. Eğer bu ölçüler farklı ise, o zaman başka anlamında "bb" kısaltması ile gösterilir.

235 x 160 – 180 x 120 mm.

235 x 160 - bb x bb mm. gibi.

6- Satır: Başlıksız ve tam metinli bir sayfada bulunan satır sayısı sayılır ve kaydedilir. Satır sayısı için "st" kısaltması kullanılır. Kitabın baş, orta ve son sayfalarında satır sayıları kontrol edilir. Eğer satır sayısı bütün sayfalarda aynı ise

13 st., 25 st. şeklinde kaydedilir. Değişik sayfalarda satır sayıları farklı ise başka başka anlamında "bb" kısaltması ile "bb", "st" olarak kaydedilir.

7- Sütun: Manzum eserlerde, divanlarda, eserin kaç sütun halinde yazıldığı yani bir sayfada kaç sütun olduğu " stn. " kısaltması ile gösterilerek kaydedilir ; 3 stn., 4 stn. gibi.

8- Hattın cinsi: Yazının cinsi ile birlikte varsa hattatın adı, istinsah tarihi ve yeri de yazılır.

9- Tezhip ve tezhibin cinsi: Eserin hangi bölümlerinin zahriye, serlevha, konu veya bölüm başlıkları: "Hâtıme, Kuranıkerim'lerde ayrıca sûre başlıkları, cüz, hizip işaretleri vb. gibi" ve hangi sayfalarının tezhipli olduğu ve tezhibin derecesi tezhipli, nefis tezhipli ve pek nefis tezhipli olarak kaydedilir. Minyatür, şekil, resim, levha, plân, harita vs. eserin içinde kaç tane oldukları, tanımları, buldukları yapraklar a ve b yüzleri belirtilerek kaydedilir.

10- Cildin cinsi: Cildin çeşidine, özelliğine ve sanat değeri taşımasına göre; pek nefis, nefis olarak nitelendirilir ve cilt tanımlanır.

11- Kâğıdın cinsi: Kâğıdın rengi, fiziksel özellikleri, filigran olup olmadığı.

12- Kitabın fiyatı: Eski vakıf kitaplar için bunun tespiti güçtür. Ancak son devirlerde satın alınanlar için yazılır.

13- Nereden ve ne suretle geldiği, tarih: Kitabın kütüphaneye ne suretle geldiği; bağış, devir, satın alma ve hangi tarihte geldiği kaydedilir.

14- Tasnif / Sınıflama numarası: Yazmanın rafta yerini alacağı konu numarasıdır.

15- Muhtevası: Eserin içeriğinde bulunan kısımlar ve konular, konunun başlangıç ve sonu belirtilerek kaydedilir. Eser birden fazla ciltli ise her cildin muhtevası ayrı ayrı belirtilir.

16- Notlar: Kitabın muhtevası ve fizikî durumu ile ilgili bazı hususlar (başı eksik, sonu eksik, yaprakları rutubetli veya okunmaz durumda vb.), eserin dayandığı diğer eser (şerh, haşiye, tercüme vb.) ve müellifi, üzerindeki mühürler ve katalogu yapan uzmanın önemli gördüğü diğer hususlar kaydedilir. Bazı eserlerde, özellikle Kuranikerim’lerde tercümelerin, satır aralarında verildiğine de rastlanır. Bu takdirde bu eser için " Satır Araları Türkçe Tercümeli " veya " Satır Araları Farsça Tercümeli " şeklinde not koymak gerekir.

17- Eserin ilk cümlesi ile son cümlesi eserde görüldüğü şekilde Arap alfabesi ile katalogda belirtilmelidir.

3.3.1.2 Yazmaların Tespiti İçin Gerekli Başvuru Eserleri

Yazma eserlerin tasnif ve kataloglanması sırasında çeşitli biyografik, bibliyografik kaynaklardan ve kütüphane kataloglarından yararlanılır.

Türkçe bir yazma eser söz konusu olduğunda, kaynaklardan aranabilmesi için öncelikle o eserin adı ile yazarının tespit edilmesi gerekir. Bu amaçla kaynaklardan iki koldan bilgi toplanmaktadır; Birincisi yazar, ikincisi eser adıdır.

Kültür Bakanlığı “www.yazmalar.gov.tr” web sitesinde yazma eserler için başvuru kaynakları Türkçe, Arapça ve Farsça eserler için başvuru kaynakları şeklinde ayrı ayrı başlıklandırılarak ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

3.3.2 Eski Harfli Basma Eserlerin Kataloglanması

Eski harfli Türkçe basma kitapların kataloglanması yazmalara göre daha az problemlili olmakla birlikte bibliyografik künyelerin verilisinde belli standartların olmayışı kataloglarda pek çok eksikliklerin hatta hataların oluşmasına yol açmaktadır.⁸⁷ Özellikle kitap adı ve yazar adının yazılışında transkripsiyon

⁸⁷ Tuba Çavdar Karatepe, “Eski Harfli Türkçe Basma Eserlerin Kataloglanması”, Nail Bayraktar’a Armağan I, İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu (haz.), Türk Kütüphaneciliğinden İzdüşümler: İstanbul: Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2005. C. 1, s. 126.

standartlarının olmayışı hatalara sebebiyet vermekte, eserlerin katalog kayıtlarına ulaşımı zorlaştırmaktadır.

Eserlerin aşağıda belirtilen özellikleri ayrıntılı bir şekilde incelenmeli ve katalogda belirtilmelidir. Tam, yanlışsız ve ayrıntılar atlanmadan yapılan bir katalog, pek çok bakış açısıyla araştırmacılara yol gösterecektir. Kataloglar sadece kitabın içeriği ve yazarla ilgilenenlerin değil, konu uzmanlarından basın/ yayın/ kitap tarihiyle ilgilenenlere, grafik sanatlarıyla uğraşanlara vs. Türk matbuat tarihi içinde kitabı her türlü bakış açısıyla ele almak isteyen herkesin yararlanabileceği önemli bir başvuru kaynağı olacaktır.⁸⁸

3.3.2.1 Eski Harfli Basma Eserlerin Kataloglanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Özellikler

1- Yazar adı: Osmanlıca basma eserlerde yazar adı bilgisi günümüz kitaplarında olduğu gibi iç kapaktan alınmalıdır. Bununla beraber çoğu beşik dönemi basmalarında ve bazı geç dönem kitaplarda iç kapak bulunmamaktadır. Bu gibi durumlarda yazar adı için kolofona bakmak gerekir.

İç kapak oluşumundan sonra basılmış eserlerde iç kapak ve dış kapakta yazar adı farklı olarak yazılmış olabilir. Bu durum kataloglama sırasında mutlaka belirtilmelidir.⁸⁹

Eserin üzerinde görülen yazar adının kitabın yazarı mı yoksa çevireni mi olduğundan emin olunmalıdır. Bazı Osmanlıca eserler çeviri olmasına rağmen eser üzerinde çevirenin adı görüldüğü için yazar gibi algılanarak o şekilde kataloglanmaktadır. Eserin çeviri olup olmadığı öncelikle tespit edilmeli, eserin asıl sahibi kapakta görülmesi bile katalogda belirtilmelidir.

Bazı eserlerde yazar hakkında kısa bilgiler bulunabilmektedir. Bu bilgiler, isim benzerlikleri durumunda ayırt edici olarak kullanılmalıdır.⁹⁰

⁸⁸Karatepe, a.g.e., s.126.

⁸⁹Karatepe, a.g.e., s.128.

⁹⁰Karatepe, a.g.e., s.129

Yazar adının tespitinde aşağıda belirtilen çeşitli kaynaklara başvurmak yararlı olacaktır. Bir yazar ve eserleri hakkında bilgiler veren kaynaklar elimizdeki eserin yazarının tam künyesini verebilmek için faydalı olacaktır.

Yazar adı ayrıca eserde görüldüğü Şekliyle Arap alfabesi ile de kataloga yazılmalıdır.

2- Kitap adı: Kitap adlarında dönemin özelliği olarak “küçük, büyük, mufassal, resimli, mükemmel” gibi sıfatlar bulunmaktadır. Bu gibi eklerin kitap adına dahil edilmesi, bu kitapların kimlik bilgilerinin karışmasına, aynı eser olmasına rağmen iki farklı girişin bulunması bunların iki ayrı eser olarak algılanmasına sebep olabilir.⁹¹ Bu gibi sorunların önüne geçebilmek için otomasyon sistemlerinin genellikle mümkün kıldığı Şekilde, kitap adına ek girişler yapılmalı, eserin kitap adı araştırmacıların arayacağı Şekliyle de girilmelidir.

Kitap adıyla ilgili başka bir husus ise transkripsiyon hataları ve farklılıklarıdır. Osmanlıca, Arapça veya Farsça eser adları Latin alfabesi ile yazılırken belli standartlar oluşturmak gerekmektedir. Kütüphanelerin kataloglarına bakıldığında özellikle Arapça veya Osmanlıca tamlamaların transkripsiyonlarında pek çok farklılıklara rastlanmaktadır. Örneğin “Tuhfetü’l-kibar fi-esfari’l-bihar” adlı eserde mevcut tamlamaların yazılışı kimi kütüphanelerde Tuhfet l kibar fi esfar l bihar Şeklinde kimi kütüphanelerde ise Tuhfetül kibar fi esfaril bihar Şeklinde yazılmıştır. Bu konuda belirlenmiş net bir standart yazılış Şekli olmadığı için her kütüphane kendi yazdıkları Őeklin doğru olduğunu dşinmektedirler. Bu konuda edebiyatlar arasında da farklı görüşler ortaya çıkmıştır.

Kitap adının ayrıca eserde görüldüğü Şekliyle Arap alfabesi ile de kataloga yazılması gerekmektedir. Otomasyon sistemi imkan veriyorsa Arap alfabesi ile de taramaya açılması transkripsiyon hatalarını ortadan kaldırmak için son derece yararlı olacaktır.

⁹¹Karatepe, a.g.e., s.130.

4- Basım kaydı: Osmanlıca basmaların basım kaydı bilgisi “basım, tab, defa” gibi çeşitli şekillerde görülmektedir. Nüshaların karışmaması için basım kaydı bilgisinin dikkatli bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Basım kaydı dönemin yayıncılık tarihiyle alakalı önemli bilgiler verecektir.⁹²

5- Yayın yeri: Yayın yeri bilgisi eserde görüldüğü şekliyle verilmelidir. Örneğin İstanbul için kullanılan Dersaadet, Deraliyye, Konstantiniyye şeklindeki ifadelerin eserde olduğu şekliyle verilmesi gerekmektedir. İstanbul köşeli parantez içinde verilmeli fakat asıl giriş eserde görüldüğü şekliyle verilmelidir.⁹³

6- Yayınlayan: Kataloglama kurallarına göre yayınlayan bilgisi olarak yayınevi verilmekle beraber Osmanlıca basma eserlerde basım evininde ayrıca verilmesi faydalı olacaktır.

7- Tarih: Eski harfli basma eserlerde basım tarihi kullanılan takvime göre hicri ve miladi olarak değişmektedir. Osmanlı döneminde 1840–1926 arası her iki takvimde kullanılmıştır. Kimi eserlerde hicri kimi eserlerde rumi ve bazı eserlerde ikisi birden kullanılmıştır. Bu durumda tarihin hicrimi rumi mi olduğuna dikkat edilmelidir. Hicri ve rumi ay adlarının farklı olması tarihin belirlenebilmesinde önemli bir ipucu olacaktır. Yazma eser geleneğinde olduğu gibi bazı basma eserlerde de yayın tarihi kitap sonundaki kolofonda yazı ile yazılmış ta olabilir. İç ve dış kapakta basım tarihi bulunamadıysa eserin son sayfasına bakmak gerekir.

8- Sayfa ve boyut: Basma eserlerde sayfalar numaralandırılmış olarak basılmıştır. Bazı eserlerde asıl metne dâhil olmayan sayfalar ebced harfleriyle gösterilmiştir. Bu gibi durumlarda eserin bu özelliğinin katalogda belirtilmesi araştırmacılar açısından anlamlı olacaktır.

Eserin boyutları katalogda santimetre cinsinden verilmelidir. Bazı eserlerin ikinci basımlarının boyutları değişebilmektedir. Bu yüzden eserin boyutlarının katalogda belirtilmesi önemlidir.⁹⁴

⁹²Karatepe, a.g.e., s.130.

⁹³Karatepe, a.g.e., s.131.

⁹⁴Karatepe, a.g.e., s.132

9- Dizi kaydı: Eserde dizi kaydı varsa mutlaka katalogda belirtilmelidir. Özellikle kurumların basmış oldukları kitaplar için bu bilgi önemlidir. Bu bilgi verilirken eserin iç kapağı ile dış kapağı arasında herhangi bir tutarsızlık olup olmadığına dikkat edilmelidir.⁹⁵

10- Fiziksel özellikler: Eserde mevcut süsleme, resim, gravür, mihrabiye vs. gibi özellikler ile, eserin yıpranmışlık ve orijinallik durumu, restorasyon görüp görmediği, eksik sayfa, resim vs. olup olmadığı ve diğer fiziki özellikler ayrıntılarıyla belirtilmelidir.

11- Notlar: Bu alanda kataloğu yapan kişinin eserle ilgili önemli gördüğü eserin kimliklendirilmesi için anlamlı olan tüm özellikler belirtilmelidir.

3.3.2.2 Eski Harfli Basma Eserler İçin Gerekli Başvuru Kitapları

Eski harfli basma eserlerin kataloglanmasında yararlanılabilecek başvuru kaynakları genel olarak şunlar önerilebilir:

M. Seyfettin Özege, Eski Harflerle Basılmış Türkçe Eserler Katalogu, İstanbul Belediye Kütüphanesi Alfabetik Katalogu, İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi Türkçe Basmalar Alfabe Katalogu, Prof.Dr. Haluk İpekten ve Prof. Dr. Mustafa İsen tarafından hazırlanan Basılı Divanlar Katalogu, Milli Kütüphane'de Mevcut Arap Harfli Türkçe Kitapların Muvakkat Katalogu, Mısır Millî Kütüphanesi Türkçe Basmalar Katalogu, Türkiye Basmaları Toplu Katalogu (TÜBATOK), Eski Harfli Türkçe Süreli Yayınlar Toplu Katalogu, Bursalı Mehmed Tahir'in Osmanlı Müellifleri adlı eseri ve İslam Ansiklopedisi de bu konuda kaynak olarak kullanılabilecek önemli eserlerden bazılarıdır.

3.3.3 Batılı Kaynaklı Nadir Eserlerin Kataloglanması

Batılı kaynaklı nadir eserlerin künyeleri genellikle baş sayfalarında görülmektedir. Bununla beraber eserin dili kataloğu yapan kişinin bilmediği bir dil olabilir. Bu durumda eserin konusunu belirlemede problemler çıkabilir. Bu gibi durumlarda öncelikle OCLC (Online Computer Library Center) Woldcat birinci

⁹⁵Karatepe, a.g.e., s.133

olarak başvuru kaynağı olacaktır. Worldcat aboneliği olmayan kütüphaneler içinse özellikle Library of Congress'in ve diğer kütüphanelerin online veya basılı kataloglarına bakılmalıdır.

3.3.3.1 Batılı Kaynaklı Nadir Eserlerin Kataloglarında Belirtilmesi Gereken Özellikler

1- Yazar adı: Yazarın tam künyesi uluslar arası standartlara göre soyad, ad, doğum ve ölüm tarihi şeklinde verilir.

2- Kitap adı: İç kapakta görüldüğü şekliyle kısaltmaya gitmeksizin tam olarak yazılır.

3- Konusu: Batılı eserlerin konusu belirlenirken eğer kataloğu yapan kişi eserin dilini bilmiyorsa mutlaka eser hakkında bilgi toplamak gerekmektedir. Yurtiçi veya yurtdışı kütüphanelerin kataloglarından, çeşitli ansiklopedilerden, biyografi çalışmalarından yararlanılmalıdır.

4- Emeği geçenler: Çeviren, yayına hazırlayan, eser üzerinde eklemeler yapan vs. kişiler varsa katalogda belirtilmelidir.

5- Basım kaydı: Yayın yeri, yayınevi, yayın tarihi eserde görüldüğü şekilde katalogda belirtilmelidir.

6- Tarih: Yayın tarihi eser üzerinde görüldüğü şekilde verilmelidir. Örneğin roma rakamları ile görülüyorsa o şekilde verilmeli ve köşeli parantez içinde normal şekilde de ayrıca yazılmalıdır.

7- Sayfa ve boyut: Eserin baş kısmında Roma rakamları ile gösterilmiş sayfa numaraları aynı şekilde katalogda da Roma rakamı ile gösterilir. Numaralandırılmamış sayfalar varsa sayılarak köşeli parantez içinde verilir. Bazı eserlerde sayfalar değil sayfada mevcut sütunlar numaralandırılmış olabilir. Bu durumda sütun numarası olduğu "stn" şeklinde kısaltma ile belirtilmelidir.

Eserin boyutları dış kapağından ölçülerek santimetre cinsinden yazılır. Bazı inkunabeller gibi erken dönem basımlarının iç ölçülerini de vermek gerekir.

8- Dizi kaydı: Eserde dizi kaydı varsa mutlaka katalogda belirtilmelidir. Bazı kataloglarda dizi bilgisi cilt olarak verilmektedir. Eser üzerindeki bilgi cilt bilgisi mi, yoksa bir diziye ait bir parça olduğuna dair bir bilgi mi iyi tespit etmek gerekir.

9- Eserin dili ve alfabesi: Eserin hangi dilde ve hangi alfabe kullanılarak basıldığı mutlaka belirtilmelidir.

10- Fiziksel özellikler: Eserin tüm fiziki özellikleri ayrıntılarıyla belirtilmelidir. Cilt özellikleri, eserin yıpranmışlık durumu, restorasyondan geçip geçmediği vb. katalogda belirtilir.

11- Notlar: Eserinle ilgili önemli görülen diğer bilgiler bu alanda yazılır. Örneğin: Eser içindeki harita, gravür, resim, çizim gibi özellikler ve varsa isimleri ve hangi sayfada olduğu, kağıt yapısı, varsa filigran tanımı, eser içinde eksik sayfa, resim, harita vs varsa ve bunlar gibi eserin ayırt edici tüm özellikleri bu alanda belirtilmelidir.

3.3.3.2 Batılı Kaynaklı Eserler İçin Gerekli Başvuru Kitapları

Batılı kaynaklı eserlerin kataloglanmasında yararlanılabilecek başvuru kaynakları basılı olarak edinilebileceği gibi artık pek çoğuna online olarak erişilebilmektedir. Bunları genel başlıklar altında toplamak gerekirse:

1- OCLC Worlcat: 60.000' den fazla üye kütüphanenin ve araştırma kuruluşlarının abone olduğu uluslararası bir bilgi - belge sağlama / dağıtma ve paylaşma merkezidir. Araştırmacılar, öğrenciler, öğretim üyeleri ve kütüphaneciler ihtiyacı olan bibliyografik, özet ve tam metin bilgi ihtiyacını OCLC içeriğindeki 13 alt veritabanını kullanarak karşılayabilirler

2- Ansiklopediler: Britannica, Larousse gibi genel ansiklopediler

3- Kütüphane katalogları: TOKAT, Woldcat gibi toplu kataloglar ve yurtdışı kütüphanelerin online veya basılı katalogları.

4- Ferdi kataloglar: Collection of illustrated and descriptive rare book dealers' catalogs, Sothebey's'in yayınlamış olduğu The Library of Henry Myron Blackmer gibi.

5- Nadir eser satışı yapan şirketlerin katalogları: Bookseller catalogs of The Manhattan Rare Book Company ve online Antiquarian Booksellers Association gibi.

6- Sergi katalogları: British Museum Guide to the exhibited manuscripts gibi.

3.4 TEKNOLOJİNİN KULLANIMI

Gelişen teknoloji artık araştırmacıların, zamandan ve mekandan bağımsız olarak, evlerinden bilgiye ulaşımı mümkün kılacak seviyeye gelmiş ve hızla gelişmeye de devam etmektedir.

Anketimizde mevcut, nadir eserlerin kataloglanması bölümünde de görüleceği üzere, günümüzde büyük oranda kütüphanelerimiz (%99) artık otomasyon sistemine geçerek kataloglarını bilgisayarlar aracılığıyla elektronik ortamda hazırlamaktadırlar. Bununla beraber, özellikle nadir eserlerin korunması, gelecek nesillere aktarılması ve hızlı bir şekilde araştırmacılara sunulması gibi hususlar açısından, sayısallaştırma teknolojilerinin kullanımı da elzem hale gelmiştir. Yine anketimizde mevcut teknolojinin kullanımı bölümünde görüleceği üzere nadir eserlere sahip üniversite kütüphanelerimiz büyük oranda (%77) sayısallaştırma teknolojilerine uzak kalmışlardır. Bu teknolojiye sahip kütüphanelerin cevaplarından anlaşılacağı üzere sayısallaştırmanın bilinçli olarak yapılmadığı ve herhangi bir standartlarının olmadığı ortaya çıkmıştır.

25–27 Şubat 2010 tarihleri arasında TKD-İstanbul Şubesi tarafından “Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İşbirliği” konulu bir çalıştay düzenlenmiştir. Bu çalışmaya kamu, özel ve üniversite bilgi merkezlerinden üst

düzy yöneticiler ile üniversitelerin Bilgi ve Belge Yönetimi bölümlerinden akademisyenler katılmıştır. Bu çalıştay, kütüphanelerimizin sayısallaştırma konusunu artık ciddi olarak gündeme aldıklarını, bu konudaki bilgi eksikliklerinin kabul edilerek sorunlara çözüm yolları aranmaya başlandığını ve kurumlararası işbirliğinin gerekliliğini göstermesi açısından son derece önem taşımaktadır.

Çalıştayda, sayısallaştırma uygulamalarına sahip çeşitli kurumlar bu konuda neler yaptıklarını, karşılaşılan problemleri, uluslararası düzeydeki standartlara uyumun nasıl sağlanabileceği, geline son noktayı konuşmuşlar ve kaynakların paylaşımı konusunda işbirliği için neler yapılabileceği ve yapılması gerektiğini tartışmışlardır. Çalıştayda ön plana çıkan konular ve cevap aranan sorular şunlardır:

- 1- Hangi eserlere öncelik verilmelidir, malzemenin seçimiyle alakalı standartlar neler olmalı?
- 2- Seçilen malzemenin niteliğine göre farklı formatlarda farklı çözünürlük ve tonlamalar söz konusu olabilir.
- 3- Sayısallaştırma amacına göre farklı format ve çözünürlük söz konusu olabilir.
- 4- Telif hakları açısından bakıldığında sayısallaştırılabilen ve sayısallaştırılmayan eserler nelerdir?
- 5- Sayısallaştırma konusunda belli standartlar var mıdır, varsa bunlar nelerdir?
- 6- İşbirliği konusunda neler yapılabilir?

Bu sorulara verilen cevaplar ise genel olarak şu şekilde olmuştur:

- 1- Hangi eserlere öncelik verilmelidir, malzemenin seçimiyle alakalı standartlar neler olmalı?

Öncelikle “Malzemeyi sayısallaştırma amacı nedir” sorusunun cevabı aranmalıdır.⁹⁶

⁹⁶ Hamza Kandur, “Sayısallaştırma İşbirliği ve Standardizasyon”, Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İşbirliği Çalıştayı, 25-27 Şubat 2010, İstanbul.

Kütüphanelerin ellerinde mevcut çeşitli malzemeler için sayısallaştırma amaçlarını şöyle sıralayabiliriz:

a. Esere uzaktan erişimin sağlanması: Kütüphanelerin kuruluş amaçlarından birinin kütüphanelerin ellerindeki malzemeyi mümkün olan en hızlı bir şekilde araştırmacıya ulaştırmak olduğu düşünüldüğünde sayısallaştırma teknolojilerinin kütüphanelerde kullanılması zaruri hale gelmiştir.

b. Telif hakları açısından engel olmayan eserler için paylaşımın zaman ve mekandan bağımsız olarak hızlı bir şekilde sağlanması.

c. Kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılması: Kütüphanelerde mevcut çok değerli yazma ve basma eserlerin gelecek nesillere de ulaştırılması kütüphanelerin üzerine düşen en önemli ve öncelikli görevlerdendir.

d. Eserlerin varlıklarını uzun yıllar devam ettirebilmelerinin sağlanması

e. Kullanımdan kaynaklanan fiziksel hasarların engellenmesi: Eserin asıllarının kullanıma verilmesi ile ortaya çıkan riskler açıkça ortaya konulmalıdır.

f. Zaman aşımından kaynaklanan yıpranmaların önlenmesi: Hiçbir şey daimi değildir. Tüm fiziki şartlar uygun olmasına karşın eserlerin kaç yıl daha varlığını devam ettireceği açık değildir. Bu sebepten gelişen teknoloji takip edilerek mevcut kültürel mirasımızın yok olmasının engellenmesi için mümkün olan her yol denenmelidir.

g. Yetersiz korumadan kaynaklanan zararların önlenmesi.

h. Kaybolmanın engellenmesi: Eserlerin asıllarının çeşitli hırsızlık olaylarına karşı etkili bir şekilde korunması sağlanmalıdır.

i. Fiziksel alan probleminin ortadan kaldırılması: Eserlerin asıllarının kullanımı için özel fiziki şartlar ve güvenlik gerekmektedir. Sayısallaştırma ile özel kullanım şartları sağlanması gereği ortadan kalkar.

Kütüphaneler koleksiyonlarını bu amaçlar doğrultusunda değerlendirdikleri zaman sayısallaştırma için öncelik vermeleri gereken malzemelerinin hangileri olduğunu belirleyebilirler.

2- Seçilen malzemenin niteliğine göre farklı formatlarda farklı çözünürlük ve tonlamalar söz konusu olabilir.

Bir fotoğraf ile bir yazma eserin çözünürlükleri farklı olabilir ve buna bağlı olarak sayısallaştırma için maliyetler de farklılık gösterecektir. Bir kütüphanenin elindeki mevcut malzemenin, örneğin bir fotoğraf koleksiyonunun, sadece kullanım açısından yani eserlerin kullanıcılara ulaştırılmasını kolaylaştırma amaçlı olarak sayısallaştırılmasına karar verilmişse bu durumda farklı standartlar belirlenebilir. Bu konuda kararı kütüphaneler verecektir.

Sayısallaştırma standartları konusunda *Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli* isimli çalışmada format, çözünürlük, tonlama vs. gibi konularda standartlar verilmiştir.⁹⁷ Bu çalışma her ne kadar belge bazlı olarak hazırlanmışsa da, sayısallaştırma uygulamalarına başlayacak kütüphaneler için bir başvuru kaynağı olarak kullanılabilir.

Bu çalışmada Farklı malzeme türleri ve kullanım amaçları için uygulanması gereken çözünürlükler ve tonlama standartları aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Tablo 3.2: Farklı malzeme türleri ve kullanım amaçları için uygulanması gereken çözünürlükler

Belge türü	Çözünürlük(minimum/optimum)	Notlar
Basılı metin	400-600dpi	
Basılı fotoğraf	300-600dpi	Zenginleştirme ile 600dpi
Nadir eserler	300-500dpi	
Haritalar	200-400dpi	
Grafik ve Çizimler	300-600dpi	
Sanat eserleri	300-400dpi	
Negatif fotoğraflar, Şeffaf malzeme, vs	300-400dpi	400dpi çıktı sağlayacak tarama,
Mikro formlar	300-600dpi	Orijinal boyutta 300-400dpi

Kaynak: Hamza Kandur, *Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli (V. 2.0)*, Ankara: 2006, s.71.

⁹⁷ Hamza Kandur, *Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli (v.2.0)*, Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, 2006.

Tablo 3.3 Farklı malzeme türleri için tavsiye edilen tonlama şekilleri

Belge türü	Tonlama	Notlar
Basılı metin	S/B	
Basılı fotoğraf	Gri Tonlama ve renkli	Fotoğrafın rengine göre
Nadir eserler	Gri Tonlama ve renkli	Belgesel niteliklere göre
Haritalar	Gri Tonlama ve renkli	
Grafik ve Çizimler	Gri Tonlama	Küçültme yapılabilir
Sanat eserleri	Gri Tonlama ve renkli	Küçültme yapılabilir
Negatif fotoğraflar, Şeffaf malzeme, vs	Gri Tonlama ve renkli	Küçültme yapılabilir
Mikro formlar	S/B veya Gri tonlama	

Kaynak: Hamza Kandur, *Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli (V. 2.0)*, Ankara: 2006, s.72.

3- Eseri sayısallaştırma amacına göre farklı format ve çözünürlük söz konusu olabilir.

Eseri sayısallaştırma işlemlerinden önce elimizdeki belge, kitap, fotoğraf vs. ne için sayısallaştırıldığının açık olarak belirlenmesi gerekir. Eğer amaç eserin belgesel niteliklerini korumak değil de sadece kullanıcıya ulaştırmaksa bu durumda yüksek çözünürlükte bir taramaya ihtiyaç yoktur. Örneğin bir üniversite kendi güncel yayınlarını araştırmacılara hızlı bir şekilde ulaştırmak amaçlı sayısallaştırma yapıyor olabilir bu durumda çok yüksek çözünürlükte fazla yer kaplayacak formatta bir taramaya ihtiyaç yoktur. Fakat sayısallaştırılacak materyal tarihi değere sahip korunması ve gelecek nesillere aktarılması gereken, içeriğinde özel gravür, resim, tezhip vs. gibi özellikleri barındıran bir eser ise bu durumda sayısallaştırılmış formatın mümkün olan en az kayıpla yüksek kalitede bir formatta saklanması en doğru olanıdır.

4- Telif hakları açısından bakıldığında sayısallaştırılabilen ve sayısallaştırılmayan eserler nelerdir?

Telif hakları konusunda Türkiye’de mevcut yasa 1952’de yürürlüğe girmiş olan 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK)’dur. Bu kanun çeşitli güncellemelerden geçerek son olarak 2008’de son halini almıştır. Bu kanun ülkemizde eser sahiplerine ve bağlantılı hak sahiplerine ilişkin düzenlemeleri içeren temel kanundur.

Kanunun amacı eser sahipleri ile bağlantılı hak sahiplerinin eserler üzerindeki manevi ve mali haklarını belirlemek korumak, eserlerden yararlanma şartlarını düzenlemek ve bu esas ve usullere aykırı yararlanma halinde yaptırımları tespit etmektir.

Bu kanuna göre eser üzerindeki her türlü işleme, çoğaltma, yayma, temsil vs. hakkı eserin sahibine aittir.

Burada kütüphaneleri ilgilendiren bölüm kanununun 23’üncü maddesinin 1’inci fıkrasında bahsedilen eserin yayma hakkıdır. Bu madde “Bir eserin aslını veya çoğaltılmış nüshalarını, kiralamak, ödünç vermek, satışa çıkarmak veya diğer yollarla dağıtmak hakkı münhasıran eser sahibine aittir” şeklinde düzenlenmiştir. Buna göre eser sahibi ve bağlantılı hak sahiplerinin izni olmaksızın bir kitabın, müzik CD’sinin veya bir film VCD’ sinin kamuya ödünç verilmesi söz konusu olamaz. Ödünç verme ile alakalı kanunda herhangi bir istisna görülmemektedir. Gene kanunda belirtildiği üzere eserin satın alınması ile eser sahibi üzerindeki bu haklar hiçbir şekilde düşmemektedir.⁹⁸

Kanunda belirtilen ve üzerinde telif hakkı olmayan eserler ise eser sahibinin ölümünü üzerinden 70 yıl geçmiş olan eserlerdir. Buna göre bu kapsama giren yazma ve nadir eserlerin sayısallaştırılması ve kullanıma açılmasında yasal olarak bir engel yoktur.

5- Sayısallaştırma konusunda belli standartlar var mıdır, varsa bunlar nelerdir?

⁹⁸ Şükriye Şirin, “5846 Sayılı Fikir ve Sanat eserleri Kanunu”, Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İşbirliği Çalıştayı”, 25-27 Şubat 2010, İstanbul.

Sayısallaştırma teknolojilerindeki hızlı gelişmeler bu alanda standartların oluşmasını zorlaştırmakta, mevcut standartlarınsa sürekli olarak yenilenmesi gereğini ortaya çıkarmaktadır.⁹⁹ Türkiye’de bu konuyla ilgili resmi çalışmalar 2005 yılında E-dönüşüm Türkiye Projesi Eylem Planı’nın yayınlanması ile başlamıştır. Bu planın 37. maddesindeki

“Elektronik ortamlarda üretilecek, kayıt altına alınacak, başka birimlere ya da kurumlara iletilecek, saklanacak ya da gerektiğinde imha edilecek elektronik bilgi ve belgelerin kayıt, iletim, paylaşım, imha ve güvenlik açılarından tabi olacağı usul ve esaslar ile kurumlarda oluşturulacak elektronik kayıt sistemlerinin birbiriyle uyumlu işlemesi ve etkin şekilde yönetilmesine ilişkin asgari standartların belirlenmesi hususlarında çalışmalar yapılacaktır”

Şeklindeki açıklama bu konudaki çalışmalara bir başlangıç teşkil etmiştir. Maddede belirtilen standartları tanımlama görevi Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’ne ve daha sonra da Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi’ne verilmiştir. Marmara Üniversitesinden Prof. Dr. Hamza Kandur ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün çalışmalarıyla 2005’te Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli isimli çalışma yayınlanmış ve 2006’da bu Referans Model standart formatına dönüştürülerek TSE’ye sunulmuştur. 2007’de TS 13298 yayınlanmış ve en son olarak 2009’da güncellenmiştir. Bu standartlar kamu kurumlarının görevlerini yerine getirirken ürettikleri elektronik belgelerin korunmasına yönelik bir standart olup temel hedefi resmi e-belgelerdir. Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü’nün yetki kapsamına girmeyen diğer malzemelerin sayısallaştırılması ve yönetilmesinde 13298 standardı bir tavsiye niteliğindedir.¹⁰⁰

EBYS Kriterleri Referans Modelinde Belge Kriterleri bölümünde 4. bölümde ele alınan Dijital Görüntüleme Sistemleri bölümünde sayısallaştırma standartları ayrıntılı olarak belirlenmiştir. Bu çalışma kütüphanelerin nadir

⁹⁹ Hamza Kandur, *Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İşbirliği Çalıştayı*, Çalıştay Notları, 25-27 Şubat 2010, İstanbul.

¹⁰⁰ Kandur, *Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İşbirliği Çalıştayı*, Çalıştay Notları.

eserlerini sayısallaştırma işlemlerinde bir başvuru kaynağı olarak kullanabilecekleri önemli bir çalışmadır.

6- İşbirliğinin gerekliliği nelerdir ve bu konuda neler yapılabilir?

Sayısallaştırma uygulamalarına sahip pek çok kurum birbirinden habersiz aynı sorunlarla karşılaşmışlardır. Zaman, emek ve maliyet kayıplarının önlenmesi için kurumlar arası bilgi paylaşımı son derece önem taşımaktadır. Bunun için tüm bilgi merkezlerini bünyesinde toplayacak ortak bir üst platform oluşturulması gerekmektedir.

Sayısallaştırılmış malzemenin paylaşımı için ortak tanımlama standartları konulması gerekmektedir. Bir kurumda sayısallaştırılmış olan malzemenin metaverileri ile diğer kurumdaki metaverinin örtüşmesi gerekmektedir.

Sayısallaştırılmış malzemenin paylaşımı için, kalitesinin nitelik, format, çözünürlük tonlama v.b. konularda kurumların ortak standartlara sahip olması gerekmektedir. Bu konuda yurtdışında yapılmış “IFLA Guidelines For Digitization Projects for collections and holdings in the public domain particularly those held by libraries and archives” , “Design Criteria Standart For Electronic Records Management Software Applications” Model Requirements For The Management of Electronic Records” gibi çalışmalar örnek alınabilir.

IV. BÖLÜM

ANKET SONUÇLARI

Bu bölümde Türkiye üniversite kütüphanelerine gönderilmiş olan anket çalışmasının sonuçları yer almaktadır. Anketler üniversite kütüphanelerine mail yolu ile gönderilmiştir. Öncelikle kütüphane yöneticilerine e-posta gönderilmiş, cevap gelmeyen kütüphanelerde sırasıyla bir alt düzey yöneticilere de gönderilmiştir. Bazı cevap gelmeyen bazı kütüphaneler ile telefon ile de görüşülmüştür.

Anketimize verilen cevaplar, cevaplayan kurumun ismi açığa çıkarılmayarak genel sayısal veriler ile sunulmuştur. Sayısal olarak yorumlandırılamayan tanım sorularının cevapları olduğu gibi verilmiştir. Anket konusal olarak bölümlendirilmiştir.

Anketimiz devlet ve vakıf olmak üzere toplam 74 üniversiteye gönderilmiştir. Kuruluşu yeni olan ve kütüphaneleri henüz tam anlamıyla oluşmamış kütüphaneler çalışmaya dahil edilmemiştir. Bu 74 üniversiteden 32'si nadir eserlere sahip olmadıklarını belirtmiş, 20 üniversite anketimize geri dönüş yapmamıştır. 3'ü vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 22 üniversite kütüphanesi ise nadir eserlere sahip olduklarını belirtmiş ve anketimizi cevaplandırmıştır. Çalışmamızda bu 22 kütüphanenin cevapları değerlendirilmiştir.

4.1 NADİR ESER TANIMI

A. Nadir esere sahip misiniz?

Evet () Hayır ()

Anketimize cevap veren üniversite kütüphanelerinden 22'si bu soruya evet cevabı vermiştir. Çalışmamızda nadir eserlere sahip olan bu 22 kütüphanenin cevapları değerlendirilmiştir.

B. Kütüphaneniz için belli bir nadir eser tanımı mevcut mu?

Evet () Hayır ()

Cevaplar:

10 Evet

12 Hayır

Bu sorunun sorulmasındaki amaç nadir eser koleksiyonuna sahip olan üniversite kütüphaneleri için nadir eser kavramının nasıl karşılık bulduğunu tespit etmektir. Bu soruya verilen hayır cevapları göstermektedir ki büyük oranda üniversite kütüphanelerimizde nadir eser kavramının karşılığı yoktur.

Nadir eser koleksiyonuna sahip kütüphaneler bu koleksiyonlarıyla övünç duymakta, itibar vesilesi olarak görmektedirler. Bununla beraber nadir eser ne demektir sorusunun yanıtı bırakılması bu konudaki bilgi boşluğunun büyüklüğünü ortaya koymaktadır.

C. Kütüphaneniz nadir eser kavramını nasıl tanımlıyor? Lütfen belirtiniz.

Nadir eserlere sahip 22 kütüphaneden 13'ü bu soruya cevap vermiştir. Bu cevaplar şöyledir:

- 1- Yazma eserler, inkunabeller, eski harfli basma eserler, çok az sayıda kütüphanede bulunan ve satın alınması, erişilmesi güç olan eserlerdir.
- 2- El yazması ve az sayıda basılmış cumhuriyet öncesi döneme ait basma eserlerdir.
- 3- Kütüphanelerde, çevrede ve piyasada az olan nadir bulunan eserlerdir.
- 4- İçerikleri, ender oluşları, künye ya da yayın tarihi özellikleri fiziki nitelikleri ya da durumları, taşıdıkları başka ayırt edici özellikleri bakımından özel önem taşıyan kitaplardır.
- 4- Sayısı tükenmiş, elle yazılmış, tek kopya veya orijinal basım eserlerdir.
- 6- El yazması bütün eserler, harf devriminden önceki eserler, 1908 öncesi Avrupa baskı kitaplar, yazarı tarafından imzalı kitaplar, fotoğraf albümleri nadir eserdir.

- 7- Gelecek nesillere aktarılması gereken değerler bütünüdür.
- 8- Yazmalar, 1928 harf devrimi öncesi eski harfle basılmış tüm eserler ve tarihsel, sanatsal, baskı özelliği ve içerik değeri olan bazı basılı eserlerdir.
- 9- Mevcudu tükenmiş eserler, 1900 yılından önce basılmış eserler ve ilk baskı yayınlardır.
- 10- 1920 ve öncesi eserler ve bunun dışında yeni tarihli olup, piyasada baskısı kalmamış ya da prestij kitabı gibi yayınlanmış daha sonra bir daha kolay kolay temin edilemeyecek eserlerdir.
- 11- İçeriği ve fiziksel özelliğinden ötürü denetimli ve sadece merkez bünyesinde kullanılabilir koleksiyondur.
- 12- Eski basma ve yazma eserlerdir.
- 13- 1900'lü yılların başında basılmış sanat ve mimarlık konulu baskısı olmayan Fransızca eserler.

Bu cevaplardan anlaşılacağı üzere Türkiye üniversite kütüphanelerinde nadir eser kavramının standart ve belirgin bir karşılığı bulunmamaktadır. Kütüphanelerin genel olarak yazma ve eski harfli basma eserleri nadir eser olarak kabul ettikleri görülmektedir. Oysa anketin ilerleyen bölümlerinde görüleceği üzere kütüphanelerin koleksiyonlarında çok çeşitli eser türleri bulunmaktadır. Bu cevaplar tek tek ele alındığında nadir eser kavramının kütüphanelerdeki tanımının eksikliği görülecektir.

D. Tam veya tahmini toplam nadir eser sayınız nedir?

Rakam...

Nadir eserlere sahip 22 kütüphaneden 20'si bu soruyu cevaplamış 2'si yanıtı bırakmıştır. Bu 20 kütüphanenin cevapları şöyledir:

4 kütüphane: 10.000 – 60.000 arası

8 kütüphane: 1000 – 10.000 arası

8 kütüphane: 1000 den az

Görüldüğü gibi üniversite kütüphanelerinde nadir eserler azımsanacak sayıda değildir. Bu eserlerin olması gereken şartlarda korunup kullanıma sunulup

sunulmadığı ve hangi nadir eser çeşitlerinden oluştuğu anketin ilerleyen bölümlerinde görülecektir.

Bu soruyu cevapsız bırakan kütüphanelerden biri açıkça bilmediğini belirtmiştir. Nadir eserlere sahip olduğunu söyleyen iki kütüphane eserlerinin sayısını dahi bilmemektedir.

4.2 NADİR ESER ÇEŞİTLERİ

A. Hangi tip eserleri nadir olarak nitelendiriyorsunuz? Aşağıdaki özelliklerden hangileri sizin için bir eserin nadir olduğunu gösterir? Bu eserlerden hangileri koleksiyonunuzda mevcuttur?

Bu soruda “Evet” nadir eserdir “Hayır” nadir eser değildir “Var” koleksiyonumuzda mevcuttur anlamına gelmektedir.

Bu soruya verilen cevaplar şöyledir:

Tablo 4.1 Nadir eser çeşitleri

Nadir eser çeşitleri	Evet	Hayır	Var	Cevapsız
Beşik basmaları / İnkunabeller (İncunabulas)	18	1	6	3
Yazmalar	20		14	2
Yazar imzalı kitaplar	6	11	8	5
Ekstra resimli kitaplar (extra illustrated)	7	11	7	4
Sınırlı sayıda baskılar (limited editions)	9	9	7	4
Eski harfli Türkçe basma eserler	18	3	14	1
Özel cilt özelliklerine sahip kitaplar (fine bindings)	12	7	8	3
Kurumlara ait özel baskılar	3	14	7	5
Latince basma	11	8	9	3

eserler				
Özel baskı teknikleriyle basılmış eserler	11	7	7	4
1900 öncesi tüm eserler	15	4	10	3
Baskısı tükenmiş yayınlar	8	10	8	4
Harf devrimi sonrası basılan yerli kaynakların ilk baskıları	10	10	10	2
Yurt dışı kaynakların ilk baskıları	7	11	6	4
Aynı yazara ait eserlerden oluşan bir koleksiyon	3	13	5	6
Bir yayınevi veya yayıncıya ait eserlerden oluşmuş bir koleksiyon	4	12	4	6
Özel bağış veya satın eserlerden oluşan bir koleksiyon	4	13	6	5
Özel fotoğraf albümleri	9	9	4	4
Haritalar	10	9	8	3

Bu sorunun sorulmasındaki amaç üniversite kütüphanelerindeki nadir eser çeşitlerini belirlemek, kütüphanelerin ne tür eserleri nadir olarak kabul ettiklerini belirlemek ve bu eserlerin nadir eser koleksiyonuna sahip kütüphanelerde mevcut olup olmadığını tespit etmektir.

Cevaplar incelendiğinde üniversite kütüphanelerinde en fazla yazma ve eski harfli basma eserlerin bulunduğu ve nadir eser olarak kabul edildiği görülmektedir. Nadir eser denildiğinde ilk akla gelen yazma eserler olmaktadır. Türkiye yazma eserler açısından çok zengin, değerli koleksiyonlara sahip bir ülkedir. Fakat nadir eser denildiğinde sadece yazma eserdir demek çok eksik kalan bir cevap olacaktır.

Bir kütüphane tabloda birinci seçenek olan inkunabel baskılarını nadir eser olarak kabul etmediğini belirtmiş üç kütüphane cevap vermemiştir. Tüm dünyada nadir eser olarak kabul edilen inkunabel baskılarını nadir eser olarak kabul etmeyen ve seçeneği cevapsız bırakan kütüphaneler muhtemelen inkunabel kavramını bilmemektedir.

Genel olarak kütüphaneler yazma, eski harfli basma eserler ve inkunabel baskıların nadir eser olduğu konusunda hemfikir olmuşlardır. Diğer nadir eser çeşitleri konusunda bir kütüphanenin nadir eser olarak kabul ettiği bir eseri başka bir kütüphane kabul etmediğini belirtmiştir. Burada nadir eser kavramının standart bir tanımı olmadığı bir kez daha ortaya çıkmıştır.

B. Yayın tarihi bir eserin nadir olduğuna karar verme aşamasında sizin için etkili bir kriter midir?

Evet () Hayır ()

Cevaplar:

18 Evet

4 Hayır

C. Etkili ise hangi tarihe kadar olan eserleri nadir kabul ediyorsunuz?

Tarih (...)

Cevaplar:

6 kütüphane 1900 öncesi eserler

4 kütüphane 1928 öncesi eserler

1 kütüphane 1800 öncesi eserler

1 kütüphane 1920 öncesi eserler

1 kütüphane 1940 öncesi eserler

8 kütüphane yanıtız

Bu iki sorunun sorulmasındaki amaç, üniversite kütüphanelerinde nadir eserler için standart bir tarih söz konusu olup olmadığını belirlemektir.

Görüldüğü üzere nadir eserlere sahip üniversite kütüphanelerinin tamamına yakın bir kısmı bir eserin nadir olarak kabul edilebilmesi için tarih kriterinin göz önüne alındığını belirtmişlerdir. Bununla beraber eserin taşınması gereken tarihi konusunda farklı cevaplar verdikleri, bir standart olmadığı görülmektedir.

Bu soruya 1800 öncesi cevabını veren kütüphanenin nadir eser koleksiyonunun içeriği incelendiğinde az sayıda, kütüphane için prestij olarak korunan bir koleksiyon karşımıza çıkmaktadır.

D. Kütüphanenizin sahip olduğu en eski tarihli (yerli veya yabancı) kitap hangi tarihte basılmıştır?

Tarih (...)

Bu soruyu 5 kütüphane cevapsız bırakmış diğerleri ise 1400'ler, 1497, 1513, 1538, 1550, 1576, 1612, 1662, 1673, 1687, 1729, 1761, 1773, 1850, 1862, 1894, 1900 cevaplarını vermiştir.

Görüldüğü gibi üniversite kütüphanelerinde yazmalar ve eski harfli basma eserler haricinde çok eski tarihli basma eserler de mevcuttur. Bu eserlerden 1729 öncesi basım tarihine sahip olanlar muhtemelen yabancı kaynaklı eserlerdir. Beş kütüphanenin bu soruyu yanıtsız bırakmış olması o kütüphanelerde nadir eserler üzerinde yeterli çalışmalar olmadığı fikrini doğrulamaktadır.

E. Sizce bir eserin nadir olduğunu gösteren en etkili kriter nedir? Lütfen belirtiniz.

Cevaplar:

6 Yayın tarihi

6 Yazma eser olması

4 Nadir olması

1 Tüm kriterlerin göz önünde bulundurulması gereklidir.

1 Baskı yılı, cilt özellikleri, kullanılan kâğıt cinsi, içeriği.

1 Mevcudu tükenmiş ve sahaflardan temin edilemiyor olması.

- 1 Tek nüsha olması.
- 1 Yazma veya 1900 öncesi baskı olması
- 1 Yanıtsız

Genel olarak cevaplardan anlaşılacağı üzere kütüphanelerin kabul ettikleri kriterler yayın tarihi, yazma eser olması ve nadir bulunur olmasıdır.

“Yayın tarihi” tüm kütüphanelerin öncelikli olarak göz önünde tutması gereken önemli bir kriterdir. Tarihi çok eski olan bir eser başka kriterlere bakmadan zaten nadir eser olarak kabul edilecektir. “Yazma eser olması” şeklinde cevap veren kütüphanelerin koleksiyonlarında yazma eserlere sahip oldukları görülmektedir. Fakat yazma eser olması en etkili kriter olmamalıdır çünkü bazı yazma eserlerden daha değerli pek çok basma nüshalar olduğu bilinmektedir. “Nadir olması” cevabı ise son derece geçiştirme bir cevaptır. Bu cevabı vermelerinin nedeni kütüphanelerin nadir eserler üzerinde yeterli çalışmalar olmaması şeklinde yorumlanabilir.

4.3 ERİŞİM VE KULLANIM ŞARTLARI

A. Nadir eserleriniz kullanıma açık mı?

Evet () Hayır ()

Cevaplar:

18 Evet

2 Hayır

2 Yanıtsız

Kütüphanelerde mevcut nadir eser koleksiyonlarının büyük oranda kullanıma açık olduğu görülmektedir.

B. Kullanıma açıksa nadir eserleriniz kimler tarafından kullanılabilir?

Nadir eserleri kullanıma açık olan 18 kütüphanenin cevapları şöyledir:

12 Herkese açık

1 Sadece üniversite hocalarına açık

5 Tüm hocalar, mastır ve doktora öğrencileri ve akademik araştırmacılara açık

Kütüphanelerin genellikle kullanıcı sınırlaması koymadıkları görülmektedir.

C. Nadir eserlerin asılları kullanıcılara veriliyor mu?

Evet () Hayır ()

Cevaplar:

10 Evet

10 Hayır

2 Yanıtsız.

D. Nadir eserleriniz için özel kullanım kurallarınız var mı?

Evet () Hayır ()

() Araştırmacının eseri hangi amaçla kullanacağı sorulur

() Yazılı bir dilekçe istenir

() Kullanım salonuna çanta, dolma kalem, tükenmez kalem vs. sokulmasına izin verilmez

() Diğer...

Cevaplar:

11 Evet

11 Hayır

Evet cevabını veren kütüphanelerimizin seçenekleri şöyledir:

6 kütüphane eserin kullanım amacını sorduklarını,

3 kütüphane dilekçe istendiğini,

6 kütüphanenin kullanım salonuna çanta, dolma kalem, tükenmez kalem vs. sokulmasına izin verilmez seçeneğini işaretlediğini görmekteyiz.

2 kütüphane diğer seçeneği ile yiyecek içecek sokulmaz ve çıplak elle eserlere dokunulamaz şeklinde ekleme yapmışlardır.

Bu soruda seçeneklerin verilmesinin sebebi soruyu daha anlaşılır kılmaktır. Nadir eserlerin kullanımı için daha ayrıntılı kullanım kurallarının belirlenmiş olması gerekmektedir. Kütüphanelerin genellikle buradaki seçeneklerle sınırlı kaldıkları görülmektedir. Gerek bu cevaplar ve gerekse 11 kütüphanenin hiçbir kullanım kuralına sahip olmadığını belirtmiş olması hipotezimizi destekler niteliktedir.

E Nadir eserleriniz nerede kullanıma sunuluyor?

- Nadir eserlere özel bir okuma odasında
 Kütüphane içinde belli bir bölüm/odada
 Fakültelerde
 Üniversite dışında

Cevaplar:

- 12 Kütüphane içinde ayrı bir bölümde
8 Nadir eserlere özel bir okuma odasında
2 Yanıtsız

F. Nadir eserlerin kopyası kullanıcılara veriliyor mu?

Evet Hayır

Cevaplar:

- 11 Evet
11 Hayır

Nadir eserlerin kullanıma açık olup kopyalarının verilmemesinin araştırmacılara son derece zorluk olacağı aşikârdır. Buna rağmen 11 kütüphanenin eserlerden kopya vermiyor olması kütüphanenin kuruluş amacına ters düşmektedir.

G. Veriliyorsa hangi formatta veriliyor?

- Fotokopi yapılıyor
 Mikrofilmleri veriliyor
 Sayısal formatta veriliyor (CD, DVD vs.)

Diğer...

Cevaplar:

5 Fotokopi

6 Sayısal format

Diğer: Okuyucular dijital fotoğraf makinesi ile kitapların görüntüsünü alabiliyor.

Görüldüğü gibi sadece 6 kütüphane sayısallaştırma uygulamalarına sahiptir. 5 kütüphanede ise nadir eserlerin gerek cildi gerekse sayfalarına son derece zararlı olan fotokopi ile çoğaltma işlemi halen uygulanmaktadır.

4.4 NADİR ESERLERİN DEPO ŞARTLARI VE GÜVENLİĞİ

A. Nadir eserlerinize ait özel bir deponuz var mı?

Evet Hayır

Cevaplar:

14 Evet

8 Hayır

B. Raf için kullanılan malzeme nedir?

Çelik

Ahşap

Cam

Diğer...

Cevaplar:

6 Çelik raf

10 Ahşap raf

2 Çelik ve ahşap

1 Çelik ve ahşap

3 Yanıtsız

C. Nadir eser deponuzda özel iklimlendirme şartları mevcut mu?

Evet () Hayır ()

() Sabit ısı sistemi araçları

Derece (...)

() Rutubetten koruma araçları

Nem oranı (...)

() Diğer...

Cevaplar:

4 Evet

18 Hayır

Evet cevabı veren 4 kütüphanenin ısı ve nem dereceleri şöyledir:

	1. Kütüphane	2. Kütüphane	3. Kütüphane	4. Kütüphane
Sabit ısı sistemi araçları	Derece 15-18	Derece 17	Derece -	Derece Otomatik ayarlı
Rutubetten koruma araçları	Nem oranı %50	Nem oranı %50	Nem oranı % 55-65	Nem oranı Otomatik ayarlı

D. Nadir eser deponuzda özel güvenlik önlemleri var mı?

Evet () Hayır ()

Varsa bunlar nelerdir kısaca belirtiniz

Cevaplar:

8 Evet

14 Hayır

Evet cevabı veren kütüphanelerimizin güvenlik önlemleri şöyledir:

1 yangın alarmı + yangın söndürme sistemi+kamera

1 yangın alarmı + kartlı geçiş+kamera

2 yangın alarmı + özel kilit sistemi+kamera

1 yangın alarmı + kamera

3 yangın alarmı

E. Nadir eser koleksiyonunuz sigortalı mı?

Evet () Hayır ()

Cevaplar:

2 Evet

20 Hayır

Görüldüğü gibi büyük oranda nadir eser depolarında uygun koşullar mevcut değildir. Gerek depolarda kullanılan malzeme olarak ve gerekse iklimlendirme koşulları açısından kütüphaneler olması gereken standartlara sahip değildir. Aynı şekilde güvenlik konusunda da yetersiz kalınmıştır. Bazı kütüphanelerin nadir eserler için özel depolara dahi sahip olmadığı görülmektedir. Bu cevaplardan anlaşılmaktadır ki kütüphaneler nadir eserlerine gereken ilgiyi göstermemekte depo şartları ve güvenliği konusunda yetersiz kalmaktadırlar.

4.5 NADİR ESERLERİN BAKIM VE RESTORASTONU

A. Kütüphaneniz yıpranmış nadir eserlerin bakımı için bütçe ayırıyor mu?

Evet () Hayır ()

Cevaplar:

8 Evet

14 Hayır

B. Yıpranmış eserlerin bakım ve tamirata yapılıyor mu?

Evet () Hayır ()

Nadir eserlerin bakımı için bütçe ayıran 8 kütüphane bu soruya evet cevabı vermiştir.

C. Eserin orijinalliğinin korunmasına özen gösteriliyor mu?

Evet () Hayır ()

Cevaplar:

7 Evet

1 Hayır

D. Nadir eserlerinizin sayfalarının tamirâtı için özel teknik ve malzemeler kullanıyor mu?

Evet () Hayır ()

Nadir eserlerin bakımı için bütçeye sahip 8 kütüphanenin cevapları şöyledir:

6 Evet

2 Hayır

E. Nadir eserlerinizde haşarata karşı alınmış bir önlem var mı?

Evet () Hayır ()

Cevaplar:

8 Evet

11 Hayır

3 Yanıtsız

F. Varsa bunlar nelerdir?

...

Nadir eserleri için haşarata karşı önlem aldıklarını belirten 8 kütüphanenin cevapları şöyledir:

6 İlaçlama

1 Ciltleme ve temizleme

1 Poşetleme

Bu bölüme verilen cevaplar hipotezimizin gerçekliğini bir kez daha kanıtlamıştır. Türkiye üniversite kütüphanelerinde nadir eserlerin koruma şartları büyük oranda uygun değildir. Görüldüğü gibi kütüphaneler nadir eserlerin bakım ve restorasyonu için bütçe ayırmamışlardır.

4.6 NADİR ESERLERDE TEKNOLOJİNİN KULLANIMI

A. Nadir eserleriniz için koruma ve erişim amaçlı teknolojik yöntemlerden hangilerini uyguluyorsunuz?

Sayısallaştırma (Dijital ortama aktarma)

Mikrofilme çekme

Fotokopi ile çoğaltma

Diğer...

Cevaplar:

14 Hiçbir teknoloji kullanılmıyor

5 Sayısallaştırma

1 Fotokopi

1 Mikrofilm ve fotokopi

1 Yanıtsız

B. Nadir eserleriniz mikrofilme çekilmiş mi?

Evet Hayır

Cevaplar:

21 Hayır

1 Evet

C. Sizce sayısallaştırma nadir eserlerin korunması ve erişimi için gerekli bir yöntem mi?

Evet Hayır

Cevaplar:

17 Evet

5 Yanıtsız

D. Nadir eserleriniz için sayısallaştırma uygulamanız var mı?

Evet Hayır

Cevaplar:

17 Hayır

5 Evet

E. Sayısallaştırdığımız eseri hangi formatta ve çözünürlükte saklıyorsunuz?

- Tiff, çözünürlük: ... X...
- Jpeg, çözünürlük: ... X...
- PDF, çözünürlük: ... X...
- GIF, çözünürlük: ... X...
- Diğer format: ... Çözünürlük: ... X...

Nadir eserleri için sayısallaştırma uygulamalarına sahip olan 5 kütüphaneden biri bu soruyu yanıtızsız bırakırken diğer cevaplar ise şöyledir:

Format	Çözünürlük
Jpeg	?
Tiff	400dpi
Tiff	?
PDF	?

F. Sayısallaştırdığımız eseri hangi formatta ve çözünürlükte kullanıma sunuyorsunuz?

- Tiff, çözünürlük: ... X...
- Jpeg, çözünürlük: ... X...
- PDF, çözünürlük: ... X...
- GIF, çözünürlük: ... X...
- Diğer format: ... Çözünürlük: ... X...

Sayısallaştırma uygulamalarına sahip olan 5 kütüphaneden biri bu soruyu yanıtızsız bırakırken diğer cevaplar ise şöyledir:

Format	Çözünürlük
Jpeg	400dpi
Tiff	?

Tiff	?
PDF	?

G. Sayısallaştırılmış kopyalar internet üzerinden kullanıma açık mı?

Evet () Hayır ()

Cevaplar:

1 Evet

4 Hayır.

H. Sayısallaştırılmış kopyaların güvenliği nasıl sağlanıyor?

() Düzenli yedekleme

() CD, DVD, Tape gibi medyalara yedekleme (kopya sayısı: ...)

() Yedekleri farklı mekânlarda saklama

() Birden çok bilgisayarda saklama

() Diğer...

Nadir eserleri için sayısallaştırma uygulamalarına sahip olan 5 kütüphanenin cevapları şöyledir:

4 CD, DVD, Tape gibi medyalara yedekleme

1 Birden çok bilgisayarda saklama

Bu bölüme verilen cevaplardan anlaşılacağı üzere büyük oranda üniversite kütüphaneleri nadir eserleri için teknolojiden yararlanmamaktadır. Sayısallaştırma uygulamasının gerekli bir yöntem olduğunu kabul eden kütüphaneler diğer konularda olduğu gibi sayısallaştırma konusuna da bütçe ayırmamaktadırlar.

Sayısallaştırma uygulamalarına sahip kütüphanelerin cevaplarına bakıldığında ise format ve çözünürlük konusunda standartların olmadığı görülmektedir. Kütüphaneler birbirlerinden bağımsız olarak sayısallaştırma yapmaktadırlar.

4.7 NADİR ESERLERİN KATALOGLANMASI

A. Nadir eserleriniz kataloglanmış durumda mı?

Evet () Hayır ()

Cevaplar:

18 Evet

4 Hayır

Bu bölümde nadir eserleri kataloglanmış olan bu 18 kütüphanenin cevapları değerlendirilecektir.

B. % kaç kataloglanmış durumda

%...

Cevaplar:

14 %100

4 kütüphane ise %90, %80, %7 ve %10 şeklinde cevaplar vermişlerdir.

C. Nadir eser katalogunuz hangi formatta?

() Kitap formatında katalog

() Kart katalog

() Elektronik ortamda katalog

Bu soruyu 1 kütüphane cevapsız bırakmıştır. 12 kütüphane sadece elektronik ortamda kataloga sahip olduklarını, 3 kütüphane hem elektronik hem de kitap formatında olduklarını, 1 kütüphane kitap ve kart formatında kataloga sahip olduğunu, 1 kütüphane ise sadece kitap formatında bir kataloga sahip olduğunu belirtmiştir.

D. Nadir eser koleksiyonunuzda hangi sınıflama sistemini kullanıyorsunuz?

() Dewey

() LC

() Diğer...

Cevaplar:

6 Dewey

7 LC

2 Demirbaş sıra no

3 Yanıtsız

E. Nadir eserlerinizi hangi kataloglama seviyesinde katalogluyorsunuz?

Minimum seviye (Minimal level, Short catalog)

Öz/ Temel seviye (Core level)

Tam seviye (Full level)

Cevaplar:

9 Temel Seviye

5 Tam seviye

3 Minimum seviye

1 Temel ve tam seviye

F. Nadir eser kataloglama için özel kurallarınız mevcut mu?

Evet Hayır

Cevaplar:

6 Evet

12 Hayır

G. Nadir eserler için hangi kataloglama kuralını uyguluyorsunuz?

Cevaplar:

9 Yanıtsız

9 Anglo Amerikan Kataloglama Kuralları 2 (AACR2)

H. Nadir eserlerin kataloglama işini kimler yapıyor?

Nadir eserler biriminde kütüphaneciler

Genel kataloglama biriminde kütüphaneciler

() **Diğer...**

Cevaplar:

4 kütüphane nadir eserler biriminde uzmanlar tarafından yapıldığını

13 kütüphane ise genel kataloglama biriminde kataloglandığını belirtmiştir.

2 Yanıtsız

Bu bölümden çıkarılabilecek sonuç büyük oranda kütüphanelerde nadir eser uzmanları bulunmamakta ve nadir eser kataloglama konusunda ayrıcalıklı bir işlem uygulanmamaktadır. Büyük oranda kütüphanelerde nadir eserlerin kataloglanması işlemlerini nadir eserler biriminde uzmanların değil genel kataloglama personelin yaptığı görülmektedir. Bu durum kütüphanelerde nadir eser uzmanlarının bulunmadığı görüşünü doğrulamaktadır.

Ayrıca nadir eserler için genellikle özel kataloglama kurallarının kullanılmadığı görülmektedir. Cevapsız bırakılan sorular ise bu konuda kütüphanelerin bilgisiz olduğu fikrini doğurmaktadır.

4.8 PERSONEL

A. Kütüphanenizde ayrı bir nadir eserler birimi mevcut mu?

Evet () Hayır ()

Nadir eserlere sahip 22 kütüphanenin cevapları şöyledir:

11 Evet

11 Hayır

B. Kütüphanenizde nadir eserler birimine özel çalışanlarınız mevcut mu?

Evet () Hayır ()

Nadir eserlere sahip 22 kütüphanenin cevapları şöyledir:

14 Hayır

8 Evet

C. Kütüphaneniz, nadir eserler birimi çalışanları için hizmet içi eğitim programları düzenliyor mu?

Evet () Hayır ()

Nadir eserler bölümüne özel çalışanları olan 8 kütüphanenin cevapları şöyledir:

5 Hayır

2 Evet

1 Cevapsız

D. Kütüphaneniz nadir eserler birimi çalışanlarının belli bir alanda (örn. Haritalar, süreli yayınlar, yazma eserler) uzmanlaşmasını destekliyor mu, buna imkân sağlıyor mu?

Evet () Hayır ()

Nadir eserler bölümüne özel çalışanları olan 8 kütüphanenin cevapları şöyledir:

3 Hayır

4 Evet

1 Cevapsız

Bu bölüme verilen cevaplar göstermektedir ki büyük oranda nadir eserlere sahip üniversite kütüphanelerimizde nadir eser uzmanı personel bulunmamaktadır. Nadir eserler birimi için personele sahip kütüphaneler ise personelin gelişimi ve uzmanlaşması için gerekli desteği vermemektedirler. Bölüme verilen cevaplar yine hipotezimizi destekler niteliktedir. Kütüphaneler personel açısından da yetersiz kalmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada öncelikle nadir eser nedir? Hangi eserler nadir eser olarak değerlendirilmelidir? Bir eserin nadir eser olarak kabul edilmesi için taşıması gereken özellikler nelerdir? Sorularının cevapları verilmiştir. Daha sonra nadir eserlere sahip Türkiye üniversite kütüphanelerindeki mevcut durum ortaya konarak, sorunlara uzmanlarından kaynak gösterilerek çözüm önerileri sunulmuştur. Çalışmaya hazırlık aşamasında yapılan kaynak taramaları sonucunda, nadir eserler konusunda kaynak eserlerin yok denecek kadar az olduğu, ülkemizde yapılmış çalışmaların son derece sınırlı kaldığı, açıkça ortaya çıkmıştır.

Araştırmada “Türkiye’de nadir eser kavramının kesin ve standart bir tanımı yoktur” hipotezinin gerçekliği anket sonuçlarından açıkça görülmüştür. İlgili soruya verilen cevaplar incelendiğinde, standarttan uzak, son derece yetersiz ve tatminkar olmayan cevaplar olduğu görülecektir.

Nadir eserlerin depo şartları ve güvenliği, bakımı ve restorasyonu, fiziki şartları, kataloglanması ve nadir eserlerde teknolojinin kullanımı v.b. konularda ise aynı şekilde herhangi bir standart gözetilmediği, hatta elverişsiz koşulların mevcut olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Kütüphaneler, nadir eser koleksiyonuna sahip oldukları halde, nadir eserler için çok önemli olan konularda sordüğümüz pek çok soruyu cevapsız bırakarak bu konudaki bilgi eksikliğini açıkça ortaya koymuşlardır.

Nadir eserlere sahip üniversiteler, kütüphanelerinde mevcut nadir eser koleksiyonları ile övünç duymakta, prestij vesilesi kabul etmekte, bunu her fırsatta dile getirmekteler, fakat bu eserlerin korunup gelecek nesillere aktarılabilmesi için gereken özeni maalesef göstermemektedirler. Kütüphanelerin, nadir eserlerin bakımı, restorasyonu, sayısal ortama aktarılması gibi konularda gereken bütçeye sahip olmamaları bunu açıkça ortaya koymaktadır. Bununla beraber kütüphanecilere düşen bazı görevler de mutlaka vardır.

Her şeyden önce kütüphaneciler olarak nadir eser nedir? sorusunun cevabını verebilmek ve tanımda belirtilen özelliklerin farkına varmak gerekmektedir. Nadir eserlerin yerine yenisinin konulamayacağı, gelecek nesillere aktarılması gereken kültürel miras ve hazinelerimiz olduğu ve yapılacak yanlışların geri dönülmesi imkansız tahribatlar bırakabileceği gerçeğinden hareketle, mevcut şartları mümkün olan en uygun hale getirmeye çalışılmalıdır. Bunun için üniversite yönetimini ikna çalışmaları yapmak gerekmektedir. Örneğin çeşitli konularda düzenlenecek sergiler ile mevcut eserlerin kıymetleri ve eserlerin mevcut şartlarının uygun olmadığı vurgulanabilir. Veya hazırlanacak özel kataloglar ile özel eserlerin tanıtımı ile ne derece kıymetli oldukları üst yönetimlere hatırlatılabilir. Ya da yurtdışından örnekler gösterilerek kendi kurumlarında da uygulamaya geçirilmekle sağlanacak yararlar ile mevcut durumun bu şekilde devam etmesiyle karşılaşılabilecek zararlar bir rapor halinde yönetime sunulabilir. Zaman zaman önemli bağışçılar adına sergiler düzenlenerek nadir eser bağışı teşvik edilebilir.

Nadir eserlerin depo şartları ile ilgili uygun şartların bir an önce sağlanması gerekmektedir. Deponun fiziki özelliklerine uygun bir iklimlendirme sistemi kurulması ve 3. bölümde belirttiğimiz ısı ve nem standartlarının sağlanması nadir eserlerin gelecek nesillere aktarılabilmesi için mutlaka olması gereken bir şarttır. Aynı şekilde yıpranmış eserlerin uygun şartlarda restore edilmesi için gerekli araştırmalar yapılmalıdır. Bu konularda gerekli bütçeyi sağlamak için kütüphaneler ellerinden gelen her türlü gayreti göstermelidirler. Kısa vadede ise nadir eserler en azından kontrol altında tutulmalı temizlik, havalandırma ve hastalıklı eserlerin ayrılması gibi işlemler sistematik olarak gerçekleştirilmelidir.

Nadir eserlere erişim, kullanım ve bunların korunması için artık sayısallaştırma uygulamalarının gerekliliği ve aciliyeti tezin 3. bölümünde adı geçen çalıştayda açıkça ortaya konmuştur. Bu çalıştayda değinilen sorunlar ve çözüm yolları bu konuda kütüphanelere yol gösterici niteliktedir. Bu çalıştaya katılan kütüphaneler sadece katılımcı olarak kalmamalı, gerekli şartların sağlanması için mümkün olan her türlü çabayı göstermelidirler. Bu konunun günümüzde artık özellikle nadir eserler için elzem olduğu kabul edilmelidir.

Nadir eserlerin kullanıma sunulması ciddi olarak kontrol altında gerçekleştirilmelidir. Özel kullanım şartları belirlenmeli okuyucuların bu şartlara uymaları sağlanmalıdır. Eserlerin fiziki durumları önceden tespit edilerek okuyucular yönlendirilmelidir. Örneğin yıpranmış çok dikkat isteyen veya çok değerli özel gravürlere sahip bir eseri kullanıma verirken okuyucuya eldiven kullanması gerektiği hatırlatılmalıdır. Eserler kesinlikle fotokopi yolu ile çoğaltılmamalıdır. Sayısallaştırma için bütçe sahip olmayan kütüphaneler, esere hasar verme olasılığı en az olan şekilde çoğaltma yapmalıdırlar. Günümüzde belge çekimine uygun dijital fotoğraf makineleri çok yüksek olmayan fiyatlarla edinilebilmektedir. Sayısallaştırma imkânına sahip olmayan kütüphaneler fotokopi makinesi ile eserleri katline sebebiyet vermek yerine kısa vadede bu tür çözümler bulmalıdır.

Son olarak bir diğer önemli husus ise nadir eserler konusunda uzman personel eksikliği konusudur. Anketin ilgili bölümünden de anlaşılacağı üzere, büyük oranda kütüphanelerde nadir eser uzmanları bulunmamaktadır. Nadir eserlere sahip kütüphaneler, öncelikle kütüphane içinde bir nadir eserler birimi oluşturmalı ve buna uygun personel istihdam etmelidirler. Nadir eserler birimindeki kütüphanecilere bu alanda uzmanlaşma imkanı tanınmalı gerektiğinde kurum içi eğitim düzenlemeli veya dışarıdan konunun uzmanlarından eğitim desteği almalıdırlar.

KAYNAKÇA

AKKAYA , Mehmet Ali, “Türk Beşik Basmalarında Yazma Kitap Geleneğinin Etkileri ve İç Kapağın Gelişimi”, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kütüphanecilik Ana Bilim Dalı , 2003)

_____, “ALA Glossary of Library Terms With a Selection of Terms in Related Fields”, American Library Association, Chicago: American Library Association, 1973.

BAKAR, İsmail, “Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi Hüseyin Kocabaş Yazmaları Kataloğu”, İstanbul :Vehbi Koç Vakfı, 2001.

BAKAR, İsmail, “Sadberk Hanım Müzesi Kütüphanesi yıllıklar, salnameler, nevsaller ve takvimler”, İstanbul : Sadberk Hanım Müzesi, 2008.

BARROW, W. J., “El Yazmaları ve Belgeler Bozulmaları ve Onarılmaları”, Çev. Neslihan Uraz, İstanbul: TKD İstanbul Şubesi, 1992.

BAYRAKTAR, Nail, “Yazma Kitapların Güvenliği” İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu (Haz.), Türk Kütüphaneciliğinden İzdüşümler: Nail Bayraktar’a Armağan, İstanbul: Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2005. C. 2, (144-149)

BAYRAKTAR, Nail, “Yazma Eserler”, İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu (haz.), Türk Kütüphaneciliğinden İzdüşümler: Nail Bayraktar’a Armağan II, İstanbul: Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2005. C. 2, (114-118)

BAYRAKTAR, Nimet, “Yazma Eserlerin Değerlendirme Ölçütleri ve Sanat Değerleri”, İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu (haz.), Yazmalara Adanmış Bir Ömür Nimet Bayraktar’a Armağan, İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi, 2006, (188-193)

BAYRAKTAR, Nimet, “Yazma Eserlerin Korunması, Bakımı ve Temizliği”, Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, C. 18, S. 2, 1969, (85-86)

CHRISTENSEN, Thomas, “Gutenberg and The Koreans, Did East Asian Printing Traditions Influence the European Renaissance?”, <http://www.rightreading.com/printing/gutenberg.asia/gutenberg-asia-1-introduction.htm>, (01.02.2010)

CUNBUR, Müjgan , Dursun Kaya, Niyazi Ünver (haz),”Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu”, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1999.

DENİZ, E. , Şinasi Arslan, Murat Ulaş, “El Yazması Kitaplarda Ortam Şartlarının Mantar Gelişimine Etkilerinin İncelenmesi” Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, cilt:11, sayı:1, 2007, (27-32)

_____, “Descriptive Cataloging of Rare Materials (Books)”, Washington, D. C. : Cataloging Distribution Service, 2007.

_____, “Diyanet İşleri Başkanlığı Kütüphanesi Hakkında, <http://kutuphane.diyamet.gov.tr/hakkinda2.htm>, (09.02.2010)

GAGE, Jill, “With Deft Knife and Paste: The Extra- Illustrated Books of John M. Wing”, RBM: A Journal of Rare Books, Manuscripts, and Cultural Heritage, v. 9, no.1, Spring 2008, (118-126)

GALANTE, Abraham, “Türkler ve Yahudiler: Tarihî, Siyasî Tetkik”, İstanbul: Tan Matbaası, 1947.

GERÇEK, Selim Nüzhet Türk Taş Basmacılığı, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, 2001.

GÖLPINARLI, Abdülbaki (haz.), “Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu”, Ankara :[Millî Eğitim Bakanlığı, Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü],1967-

GUTENBERG, Johannes, http://tr.wikipedia.org/wiki/Johannes_Gutenberg, (03.02.2010)

_____, “IRCICA Library Rare Books”, <http://library.ircica.org/default.aspx?@=RareBooks>, (09.02.2010)

İPEK, Çiğdem Erkal, “Tarih İçinde İzmir Milli Kütüphanesi”, http://web.deu.edu.tr/ataturkilkeleri/pdf/dergisayi3/c1_s3_cigdem_erdal_ipek.pdf, (20.02.2010)

_____, “İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi Kataloğu”, <http://ktp.isam.org.tr/ktp/>, (15.02.2010)

_____, “İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı İstanbul Kitaplığı Bölümü”, <http://katalog.ibb.gov.tr/Yordam01.htm>, (30.03.2010)

HARROD, Leonard Montague “The librarians' glossary of terms used in librarianship, and the book crafts, and reference book”, London: Deutsch, 1971.

HUNTINGTON, Lucile, “Rare Book Collections in College and University Libraries”, (Master Thesis, Illinois: University of Illinois, 1938)

KANDUR, Hamza, “Sayısallaştırma İşbirliği ve Standardizasyon”, Bilgi Kaynaklarının Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İşbirliği Çalıştayı, 25-27 Şubat 2010, İstanbul.

KANDUR, Hamza, “Elektronik Belge Yönetimi Sistem Kriterleri Referans Modeli (v.2.0)”, Ankara: Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi Daire Başkanlığı, 2006.

KARATEPE, Tuba Çavdar, “Eski Harfli Türkçe Basma Eserlerin Kataloglanması”, Nail Bayraktar’a Armağan I, İrfan Dağdelen, Hüseyin Türkmen, Nergis Ulu (haz.), Türk Kütüphaneciliğinden İzdüşümler: İstanbul: Büyükşehir Belediye Başkanlığı Kütüphane ve Müzeler Genel Müdürlüğü, 2005. C. 1.

KAYA, Dursun, Niyazi Ünver, “*Yazma Eserlerin Korunması Bakımı ve Temizliği*”,
restorasyonatolyesi.terapad.com/.../yazmaeserrestorasyonu.pdf, (02.13.2010)

_____, “Kitap Restorasyonu”, <http://tezhipebru.com/tr/index.php?pageid=40>,
(02.13.2010)

KUT, Günay, “Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve Deprem Araştırma
Enstitüsü astronomi astroloji matematik yazmaları kataloğu, Kandilli
Rasathanesi el yazmaları”, İstanbul :Boğaziçi Üniversitesi, 2007.

_____, “Kültür Ve Turizm Bakanlığı Teşkilat Şeması”,
www.kultur.gov.tr/Genel/text/tr/teskilatsemasi/1.doc, erişim, 15.02.2010

_____, “Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yazma Eser Kütüphaneleri Çalışma, Yazma
Ve Eski Harfli Basma Eserlerden Yararlanma Yönetmeliği”,
https://www.yazmalar.gov.tr/mevzuat_tr.php#_Toc213831283, (15.02.2010)

_____, “Kütüphane ve Dokümantasyon”,
http://www.isam.org.tr/index.cfm?fuseaction=objects2.detail_content&cid=106&cat_id=2&chid=9, (15.02.2010)

_____, “Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü”,
<http://kaynak.unak.org.tr/mod/glossary/view.php>, (15.02.2010)

LEMAÎTRE, H., A . Thompson, (Türkçe kısmı) Leman Şenalp, “Dört Dilde
Kütüphanecilik Terimleri Sözlüğü”, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1959.

_____, “Milli Kütüphane El Yazmaları Ve Nadir Eserler Koleksiyonu Hakkında”,
<http://www.mkutup.gov.tr/menu/104>, (24.03.2010)

_____, “Milli Kütüphane Teşkilat Şeması”,
www.kultur.gov.tr/Genel/text/tr/teskilatsemasi/1.doc, erişim 15.02.2010

_____, “Milli Kütüphane Yayınları”, <http://www.mkutup.gov.tr/menu/35>,
(22.02.201)

_____, “Milli Kütüphane Yönetmeliği”, <http://www.mkutup.gov.tr/menu/14>,
(15.02.2010)

_____, “Osmanlı Bankası Arşiv Ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi Kataloğu”,
<http://kutuphane.obarsiv.com/yordam.htm>, (31.03.2010)

_____, “Osmanlı Bankası Arşiv Ve Araştırma Merkezi Kütüphanesi, Koleksiyondan Seçmeler, Ticaretten Toplumsal Topografyaya Uzanan Bir Kaynak: Şark Ticaret Yıllıkları”, 1868-1945, <http://www.obarsiv.com/koleksiyon1.html>,
(09.02.2010)

ÖNCÜ, Melda, “Baskı Teknolojisindeki Gelişmelerin Resimli Çocuk Kitaplarının Gelişimine Etkisi”, www.sanavetasarim.gazi.edu.tr/makaleler/1_melda.pdf,
(01.02.2010)

PRYTHERCH, Raymond John, “Harrod's librarians' glossary of terms used in librarianship, documentation, and the book crafts, and reference book”, England: Brookfield, 1990, p. 373.

REİTZ, Joan M., “Dictionary for Library and Information Science”, Westport, Conn: Libraries Unlimited, 2004.

REİTZ, Joan M., “Online Dictionary for Library and Information Science”, <http://lu.com/odlis>, (05.02.2010)

ROWLEY, Jennifer “Bilginin Düzenlenmesi, Bilgi Erişime Giriş”, Sekine Karakaş (Çev.), Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği Ankara Şubesi, 1996.

_____, “Sakıp Sabancı Müzesi Hat Koleksiyonu”, <http://muze.sabanciuniv.edu/collection/collection.php?lngCollectionID=5>,
(10.02.2010)

_____, “Sakıp Sabancı Müzesi Müze Tarihi”,
<http://muze.sabanciuniv.edu/content/default.php?lngContentID=1>,
(10.02.2010)

SALGIR, Abdülkadir, “Matbaacılığın İlk Ürünleri İnkunabeller” , Türk Kütüphaneciler
Derneği Bülteni, İstanbul: TKD, 1956, cilt:5, sayı:3, (191-201)

_____, “Saray Kütüphanesi”, <http://www.topkapisarayi.gov.tr/enderunavlusu.html>,
(09.02.2010)

_____, “Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi”,
<http://www.ykykultur.com.tr/sermet/>, (31.03.2010)

_____, “Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Nadir Basma Eserler”,
<http://www.ykykultur.com.tr/sermet/>, (31.03.2010)

_____, “Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi Yazma Eserler”,
<http://www.ykykultur.com.tr/sermet/>, (31.03.2010)

_____, “Signed Books”, http://www.biblio.com/rare-books/Signed_Books-2-0.html
, (10.01.2010)

_____, “Survey on Rare Books and Their Management”,
<http://www.ndl.go.jp/en/cdnlao/newsletter/057/572.html>, (04.12.2008)

ŞİRİN, Şükriye, “5846 Sayılı Fikir ve Sanat eserleri Kanunu”, Bilgi Kaynaklarının
Sayısallaştırılmasında Standartlar ve İşbirliği Çalıştayı, 25-27 Şubat 2010,
İstanbul.

_____, “Taş Baskı”, http://tr.wikipedia.org/wiki/Ta%C5%9F_bask%C4%B1,
(02.03.2010)

_____, “TBMM Kütüphanesi Tarihçe”,
<http://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/tarihce.html>, (01.03.2010)

- _____, “Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlük”, <http://tdkterim.gov.tr/bts/?kategori=verilst&kelime=el+yazmas%FD&ayn=tam>, (15.02.2010)
- _____, “The Beginnings Of Printing In The Near And Middle East: Jews, Christians, And Muslims”, Lehrstuhl für Türkische Sprache, Geschichte und Kultur, Universität Bamberg, Wiesbaden : Harrassowitz in Kommission, 2001.
- _____, “Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi”, http://www.istanbulyeditepe.com/gezirehberi/Ozel_Kutuphaneler.asp, (09.02.2010)
- _____, “Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Koleksiyon Bilgileri”, <http://www.tdkkitaplik.org.tr/bilgi.asp>, (09.02.2010)
- _____, “Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Yazma Eserler Kataloğu”, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları, 1999.
- _____, “Türk Tarih Kurumu Kütüphane Tanıtımı”, <http://www.ttk.org.tr/index.php?Page=Sayfa&No=32>, (09.02.2010)
- _____, “Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Katalog Taraması”, <http://www.ttk.org.tr/index.php?Page=Sayfa&No=35>, (09.02.2010)
- _____, “Türk Ve İslâm Eserleri Müzesi Yazma Eserler Bölümü”, <http://www.kenthaber.com/marmara/istanbul/eminonu/Rehber/muzeler/turk-ve-islam-eserleri-muzesi-ibrahim-pasa-sarayi>, (09.02.2010)
- _____, “Türkiye El Yazmaları”, <https://www.yazmalar.gov.tr>, (15.02.2010)
- _____, “Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı Kuruluş Ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı”, <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-0772.pdf>, (25.03.2010)

TÜRKMEN, Hüseyin “Türkiye Kütüphaneleri Yazma Eserler Katalogları”, İstanbul:
Kitabevi Yayınları, 2010.

UZ, M. Ali, Ali Işık, “Konya Kütüphaneleri”, Merhaba, Anadolu’nun Gücü Gazetesi
eki, 22 Nisan 2009, c. 9, sayı 14, (210-212),
<http://www.merhabahaber.com/akademik/9-14-22-04-2009.pdf>,
(10.02.2010)

YAMAK, Soner (düzenleyen), “Matbaacılık Tarihi ve Baskı Teknikleri”,
<http://cmykgrafik.com/pdf/matbaa.pdf>, (01.02.2010)

YARDIM, Ali, “İzmir Milli Kütüphanesi yazma eserler kataloğu”, İzmir : İzmir Milli
Kütüphane Vakfı, 1997.

YAZICI, Kezban, “Türkiye’de El Yazması Eserlerin Korunması ve Restorasyonu”,
(Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları
Enstitüsü, Bilgi ve Belge Yönetimi Ana Bilim Dalı, 2008)

_____, “Yazma Eser Bulunan Kütüphaneler Ve Eser Sayıları”,
<https://www.yazmalar.gov.tr/kutuphane.php>, (15.02.2010)

_____, “Yazma Eserlerde Metodoloji”,
https://www.yazmalar.gov.tr/elyazmaciligimiz_tr.php#baslik3, (02.13.2010)

_____, “94 Yıllık Kütüphane Dijital Ortama Geçiyor”,
<http://www.tumgazeteler.com/?a=1331684>, erişim: 20.02.2010

EKLER

EK 1: Anket Önyazısı

Bu anket “Türkiye’deki Üniversite Kütüphanelerinde Nadir Eserler” başlıklı yüksek lisans tezine veri sağlamak amacıyla hazırlanmıştır.

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki Türkiye’de nadir eserler konusunda yapılmış çalışmalar yok denecek kadar azdır. Türkiye de nadir eser neye denir, hangi eser nadir olarak kabul edilir, nadir eser yönetimi nasıldır sorularına gerek literatürde ve gerekse uygulamalarda standart cevaplar bulabilmek oldukça zordur. Bu çalışmada amaç öncelikle bu alandaki literatür boşluğunu doldurabilmektir. Çalışmaya vereceğiniz destek, bu alandaki boşluğun bir nebze kapanmasında son derece önemli olacaktır.

Bu çalışmanın kapsamı Türkiye üniversite kütüphanelerindeki nadir eserler ile sınırlandırılmıştır. Bu çalışma Marmara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Öğr. Üyesi Doç. Dr. Tuba Çavdar Karatepe gözetiminde yürütölmektedir.

Bu sorulara verilen cevaplar cevaplayan kurum gizli kalmak suretiyle analiz edilecektir. Anket gönderilen, anketi cevaplayan ve cevaplamayan üniversitelerin isimleri sadece bir liste halinde verilecek, kurumun sahip olduğu koleksiyonun içeriği ve durumu açığı çıkarılmayacaktır.

Bu çalışmaya vermiş olduğunuz destekten dolayı şimdiden teşekkür ederim.

Sevgi Atila Cünüş.

EK 2: Anket Soruları

1 NADİR ESER TANIMI

A. Nadir esere sahip misiniz?

Evet () Hayır ()

B. Kütüphaneniz için belli bir nadir eser tanımı mevcut mu?

Evet () Hayır ()

C. Kütüphaneniz nadir eseri nasıl tanımlıyor? Lütfen belirtiniz

D. Tam veya tahmini toplam nadir eser sayınız nedir?

Rakam:...

2 NADİR ESER ÇEŞİTLERİ

A. Hangi tip eserleri nadir olarak nitelendiriyorsunuz? Aşağıdaki özelliklerden hangileri sizin için bir eserin nadir olduğunu gösterir? Bu eserlerden hangileri koleksiyonunuzda mevcuttur?

Bu soruda “Evet” nadir eserdir “Hayır” nadir eser değildir “Var” koleksiyonumuzda mevcuttur anlamına gelmektedir

Not alanına koleksiyonunuzla alakalı eklemek istediğiniz hususlar varsa yazabilirsiniz.

Nadir eser çeşitleri	Evet	Hayır	Var	Not
Beşik basmaları / İnkunabeller (İncunabulas)				
Yazmalar				
Yazar imzalı kitaplar				
Ekstra resimli kitaplar (extra illustrated)				

Sınırlı sayıda baskılar (limited editions)				
Eski harfli Türkçe basma eserler				
Özel cilt özelliklerine sahip kitaplar (fine bindings)				
Kurumlara ait özel baskılar				
Latince basma eserler				
Özel baskı teknikleriyle basılmış eserler				
1900 öncesi tüm eserler				
Baskısı tükenmiş yayınlar				
Harf devrimi sonrası basılan yerli kaynakların ilk baskıları				
Yurt dışı kaynakların ilk baskıları				
Aynı yazara ait eserlerden oluşan bir koleksiyon				
Bir yayınevi veya yayıncıya ait eserlerden oluşmuş bir koleksiyon				
Özel bağış veya satın eserlerden oluşan bir koleksiyon				
Özel fotoğraf albümleri				
Haritalar				

Bunlardan başka bir eserin nadir olduğunu gösteren başka kriterler olduğunu düşünüyorsanız veya nadir eser koleksiyonunuzda bunlardan başka türde eserler mevcutsa lütfen tablodaki boş bırakılan alanlara yazınız.

B. Yayın tarihi eserin nadir olduğuna karar verme aşamasında sizin için etkili bir kriter midir?

Evet () Hayır ()

D. Kütüphanenizin sahip olduğu en eski tarihli (yerli veya yabancı) kitap hangi tarihte basılmıştır?

Tarih...

E. Sizce bir eserin nadir olduğunu gösteren en etkili kriter nedir? Lütfen belirtiniz.

3. ERİŞİM VE KULLANIM ŞARTLARI

A. Nadir eserleriniz kullanıma açık mı?

Evet () Hayır ()

B. Kullanıma açıksa nadir eserleriniz kimler tarafından kullanılabilir?

.....

C. Nadir eserlerin asılları kullanıcılara veriliyor mu?

Evet () Hayır ()

D. Nadir eserleriniz için özel kullanım kurallarınız var mı?

Evet () Hayır ()

() Araştırmacının eseri hangi amaçla kullanacağı sorulur

() Yazılı bir dilekçe istenir

() Kullanım salonuna çanta, dolma kalem, tükenmez kalem vs. sokulmasına

izin verilmez

() Diğer ...

E. Nadir eserleriniz nerede kullanıma sunuluyor?

() Nadir eser okuma odasında

() Kütüphane içinde belli bir odada

() Fakültelerde

() Üniversite dışında

F. Nadir eserlerin kopyası kullanıcılara veriliyor mu?

Evet () Hayır ()

G. Veriliyorsa hangi formatta veriliyor?

() Fotokopi yapılıyor

- Mikrofilmleri veriliyor
 Sayısal formatta veriliyor (CD, DVD vs.)
 Diğer...

4 NADİR ESERLERİN DEPO ŞARTLARI VE GÜVENLİĞİ

A. Nadir eserlerinize ait özel bir deponuz var mı?

Evet Hayır

B. Raf için kullanılan malzeme nedir?

- Çelik
 Ahşap
 Cam
 Diğer...

C. Nadir eser deponuzda özel iklimlendirme şartları mevcut mu?

Evet Hayır

Sabit ısı sistemi araçları

Derece (...)

Rutubetten koruma araçları

Nem oranı (...)

Diğer...

D. Nadir eser deponuzda özel güvenlik önlemleri var mı?

Evet Hayır

Varsa bunlar nelerdir kısaca belirtiniz

F. Nadir eser koleksiyonunuz sigortalı mı?

Evet Hayır

5 NADİR ESERLERİN BAKIM VE RESTORASTONU

A. Kütüphaneniz yıpranmış nadir eserlerin bakımı için bütçe ayırıyor mu?

Evet Hayır

B. Yıpranmış eserlerin bakım ve tamirâtı yapılıyor mu?

Evet () Hayır ()

C. Orijinal cildinin korunmasına özen gösteriliyor mu?

Evet () Hayır ()

D. Nadir eserlerinizin sayfalarının tamirâtı için özel teknik ve malzemeler uygulanıyor mu?

Evet () Hayır ()

E. Nadir eserlerinizde haşarata karşı alınmış bir önlem var mı?

Evet () Hayır ()

F. Varsa bunlar nelerdir ?

() İlaçlama

() Oksijensiz ortam

() Diğer...

6 NADİR ESERLERDE TEKNOLOJİNİN KULLANIMI

A. Nadir eserlerinizde koruma ve erişim amaçlı yöntemlerden hangilerini uyguluyorsunuz?

() Sayısallaştırma (Dijital ortama aktarma)

() Mikrofilme çekme

() Fotokopi ile çoğaltma

() Diğer...

B. Nadir eserleriniz mikrofilme çekilmiş mi?

Evet () Hayır ()

C. Sizde sayısallaştırma nadir eserlerin korunması ve erişimi için gerekli bir yöntem mi?

Evet () Hayır ()

D. Nadir eserleriniz için sayısallaştırma uygulamanız var mı?

Evet () Hayır ()

E. Sayısallaştırdığınız eseri hangi formatta ve çözünürlükte saklıyorsunuz?

- Tiff, çözünürlük: X
- Jpeg, çözünürlük: X
- PDF, çözünürlük: X
- GIF, çözünürlük: X
- Diğer format:..... , çözünürlük: X

F. Sayısallaştırdığınız eseri hangi formatta ve çözünürlükte kullanıma sunuyorsunuz?

- Tiff, çözünürlük: X
- Jpeg, çözünürlük: X
- PDF, çözünürlük: X
- GIF, çözünürlük: X
- Diğer format:..... , çözünürlük: X

G. Sayısallaştırılmış kopyalar internet üzerinden kullanıma açık mı?

- Evet () Hayır ()

H. Sayısallaştırılmış kopyaların güvenliği nasıl sağlanıyor?

- Düzenli yedekleme
- CD, DVD, Tape gibi medyalara yedekleme (kopya sayısı:.....)
- Yedekleri farklı mekânlarda saklama
- Birden çok bilgisayarda saklama
- Diğer...

7. NADİR ESERLERİN KATALOGLANMASI

A. Nadir eserleriniz kataloglanmış durumda mı?

Evet () Hayır ()

B. % kaç kataloglanmış durumda

%...

C. Nadir eser katalogunuz hangi formatta?

() Kitap formatında katalog

() Kart katalog

() Elektronik ortamda katalog

D. Nadir eser koleksiyonunuzda hangi sınıflama sistemini kullanıyorsunuz?

() Dewey

() LC

() Diğer...

E. Nadir eserlerinizi hangi kataloglama seviyesinde katalogluyorsunuz?

() Minimum seviye (Minimal level, Short catalog)

() Öz/ Temel seviye (Core level)

() Tam seviye (Full level)

F. Nadir eser kataloglama için özel kurallarınız mevcut mu?

Evet () Hayır ()

G. Nadir eser kataloglamada hangi kataloglama kuralını uyguluyorsunuz?

H. Nadir eserlerin kataloglama işini kimler yapıyor?

() Nadir eserler biriminde kütüphaneciler

() Genel kataloglama biriminde kütüphaneciler

8. PERSONEL

A. Kütüphanenizde ayrı bir nadir eserler birimi mevcut mu?

Evet () Hayır ()

B. Kütüphanenizde nadir eserler birimine özel çalışanlarınız mevcut mu?

Evet () Hayır ()

C. Kütüphaneniz nadir eserler birimi çalışanları için hizmet içi eğitim programları düzenliyor mu?

Evet () Hayır ()

D. Kütüphaneniz nadir eserler birimi çalışanlarının belli bir alanda (örn. Haritalar, süreli yayınlar, yazma eserler) uzmanlaşmasını destekliyor mu, buna imkan sağlıyor mu?

Evet () Hayır ()

Anket bitmiştir cevapladığınız için teşekkürler.

Bu konuda eklemek istedikleriniz varsa lütfen aşağıya yazınız.

EK 3: Anket Gönderilen Üniversite Kütüphanelerinin Listesi

1	Abant İzzet Baysal	Bolu
2	Adnan Menderes Üniversitesi	Aydın
3	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Afyonkarahisar
4	Akdeniz Üniversitesi	Antalya
5	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir
6	Ankara Üniversitesi	Ankara
7	Atatürk Üniversitesi	Erzurum
8	Atılım Üniversitesi	Ankara
9	Bahçeşehir Üniversitesi	İstanbul
10	Balıkesir Üniversitesi	Balıkesir
11	Başkent Üniversitesi	Ankara
12	Beykent Üniversitesi	İstanbul
13	Bilkent Üniversitesi	Ankara
14	Boğaziçi Üniversitesi	İstanbul
15	Çağ Üniversitesi	Mersin
16	Çanakkale 18 Mart	Çanakkale
17	Çankaya Üniversitesi	Ankara
18	Celal Bayar Üniversitesi	Manisa
19	Çukurova Üniversitesi	Adana
20	Cumhuriyet Üniversitesi	Sivas
21	Dicle Üniversitesi	Diyarbakır
22	Doğuş Üniversitesi	İstanbul
23	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir
24	Dumlupınar Üniversitesi	Kütahya
25	Ege Üniversitesi	İzmir
26	Erciyes Üniversitesi	Kayseri
27	Fatih Üniversitesi	İstanbul
28	Fırat Üniversitesi	Elazığ
29	Galatasaray Üniversitesi	İstanbul
30	Gazi Üniversitesi	Ankara

31	Gaziantep Üniversitesi	Gaziantep
32	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Tokat
33	Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü	Kocaeli
34	Hacettepe Üniversitesi	Ankara
35	Haliç Üniversitesi	İstanbul
36	Harran Üniversitesi	Urfa
37	İnönü Üniversitesi	Malatya
38	İstanbul Bilgi Üniversitesi	İstanbul
39	Işık Üniversitesi	İstanbul
40	İstanbul Kültür Üniversitesi	İstanbul
41	İstanbul Teknik Üniversitesi	İstanbul
42	İstanbul Üniversitesi	İstanbul
43	İzmir Ekonomi Üniversitesi	İzmir
44	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	İzmir
45	Işık Üniversitesi	İstanbul
46	Kadir Has Üniversitesi	İstanbul
47	Kafkas Üniversitesi	Kars
48	Sütçü İmam Üniversitesi	K.Maraş
49	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon
50	Karaelmas Üniversitesi	Zonguldak
51	Koç Üniversitesi	İstanbul
52	Kocaeli Üniversitesi	Kocaeli
53	Kırıkkale Üniversitesi	Kırıkkale
54	Maltepe Üniversitesi	İstanbul
55	Marmara Üniversitesi	İstanbul
56	Mersin Üniversitesi	Mersin
57	Mimar Sinan Üniversitesi	İstanbul
58	Muğla Üniversitesi Muğla	
59	Mustafa Kemal Üniversitesi	Hatay
60	Niğde Üniversitesi	Niğde
61	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Samsun
62	Ortadoğu Teknik Üniversitesi	Ankara
63	Osmangazi Üniversitesi	Eskişehir

64	Pamukkale Üniversitesi	Denizli
65	Sabancı Üniversitesi	İstanbul
66	Sakarya Üniversitesi	Sakarya
67	Selçuk Üniversitesi	Konya
68	Süleyman Demirel Üniversitesi	Isparta
69	Trakya Üniversitesi	Edirne
70	Uludağ Üniversitesi	Bursa
71	Ufuk Üniversitesi	Ankara
72	Yeditepe Üniversitesi	İstanbul
73	Yıldız Teknik Üniversitesi	İstanbul
74	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van

EK 4: Anketimize Cevap Veren ve Nadir Eserlere Sahip Üniversite Kütüphanelerinin Listesi

1	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	Bolu
2	Afyon Kocatepe Üniversitesi	Afyon
3	Ankara Üniversitesi	Ankara
4	Atatürk Üniversitesi	Erzurum
5	Bilkent Üniversitesi	Ankara
6	Boğaziçi Üniversitesi	İstanbul
7	Çukurova Üniversitesi	Adana
8	Fırat Üniversitesi	Elazığ
9	Hacettepe Üniversitesi	Ankara
10	İstanbul Üniversitesi	İstanbul
11	İstanbul Teknik Üniversitesi	İstanbul
12	İzmir Ekonomi Üniversitesi	İzmir
13	Sütçü İmam Üniversitesi	K. Maraş
14	Koç Üniversitesi	İstanbul
15	Maltepe Üniversitesi	İstanbul
16	Marmara Üniversitesi	İstanbul
17	Mimar Sinan Üniversitesi	İstanbul
18	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Ankara
19	Sabancı Üniversitesi	İstanbul
20	Sakarya Üniversitesi	Sakarya
21	Süleyman Demirel Üniversitesi	Isparta
22	Yıldız Teknik Üniversitesi	İstanbul

EK 5: Nadir Eserlere Sahip Olmadıklarını Bildiren Üniversite Kütüphanelerinin Listesi

1	Akdeniz Üniversitesi	Antalya
2	Adnan Menderes Üniversitesi	Aydın
3	Anadolu Üniversitesi	Eskişehir
4	Bahçeşehir Üniversitesi	İstanbul
4	Beykent Üniversitesi	İstanbul
5	Çanakkale 18 Mart	Çanakkale
6	Çankaya Üniversitesi	Ankara
7	Celal Bayar Üniversitesi	Manisa
8	Çukurova Üniversitesi	Adana
9	Doğuş Üniversitesi	İstanbul
10	Dokuz Eylül Üniversitesi	İzmir
11	Dumlupınar Üniversitesi	Kütahya
12	Gazi Üniversitesi	Ankara
13	Gaziosmanpaşa Üniversitesi	Tokat
14	Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü	İstanbul
15	Haliç Üniversitesi	İstanbul
16	Harran Üniversitesi	Urfa
17	İnönü Üniversitesi	Malatya
18	İstanbul Bilgi Üniversitesi	İstanbul
19	İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü	İzmir
20	Işık Üniversitesi	İstanbul
21	Karaelmas Üniversitesi	Zonguldak
22	Kocaeli Üniversitesi	Kocaeli
23	Mersin Üniversitesi	Mersin
24	Muğla Üniversitesi Muğla	
25	Niğde Üniversitesi	Niğde
26	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Samsun
27	Osmangazi Üniversitesi	Eskişehir
28	Pamukkale Üniversitesi	Denizli
29	Süleyman Demirel Üniversitesi	Isparta

30	Trakya Üniversitesi	Edirne
31	Uludağ Üniversitesi	Bursa
32	Yeditepe Üniversitesi	İstanbul

EK 6: Anketimize Cevap Vermeyen Üniversite Kütüphanelerinin Listesi

1	Atılım Üniversitesi	Ankara
2	Balıkesir Üniversitesi	Balıkesir
3	Başkent Üniversitesi	Ankara
4	Cumhuriyet Üniversitesi	Sivas
5	Çağ Üniversitesi	Mersin
6	Dicle Üniversitesi	Diyarbakır
7	Ege Üniversitesi	İzmir
8	Erciyes Üniversitesi	Kayseri
9	Fatih Üniversitesi	İstanbul
10	Galatasaray Üniversitesi	İstanbul
11	Gaziantep Üniversitesi	Gaziantep
12	İstanbul Kültür Üniversitesi	İstanbul
13	Kadir Has Üniversitesi	İstanbul
14	Kafkas Üniversitesi	Kars
15	Karadeniz Teknik Üniversitesi	Trabzon
16	Kırıkkale Üniversitesi	Kırıkkale
17	Mustafa Kemal Üniversitesi	Hatay
18	Selçuk Üniversitesi	Konya
19	Ufuk Üniversitesi	Ankara
20	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Van